



**Evropský sociální fond**

**Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti**

**VYSOKÁ ŠKOLA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE PRAHA**

**EVROPSKÁ UNIE**

**Vlasta Adámková**

**PRAHA 2011**

Název: Evropská unie

Autor: Vlasta Adámková

Počet stran:

Studijní opory určené pro studenty kombinované formy studia

Studijní program Regionální rozvoj, obor Management a regionální rozvoj

Studijní opory byly zpracovány v rámci Inovace bakalářského studijního programu v kontextu  
Boloňského procesu s důrazem na výsledky učení

OPERAČNÍ PROGRAM Praha Adaptabilita registrační číslo CZ.2.17/3.1.00/32599

Tato publikace neprošla redakční jazykovou úpravou

Vydala v elektronické podobě Vysoká škola regionálního rozvoje Praha

Žalanského 68/54

16300 Praha 17

e-mail:

Praha 2011

## Obsah

### 1 VÝVOJ EVROPSKÉ UNIE

Formy evropské integrace, vývoj evropské integrace, teritoriální rozšiřování a systémové prohlubování integrace

|       |                                                                           |    |
|-------|---------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.1   | Formy ekonomické integrace                                                | 9  |
| 1.2   | Vývoj západoevropské integrace                                            | 10 |
| 1.2.1 | Počátky vývoje evropské spolupráce                                        | 10 |
| 1.3   | Západoevropská integrace                                                  | 12 |
| 1.3.1 | Evropské společenství uhlí a oceli                                        | 14 |
| 1.3.2 | Evropské obranné společenství                                             | 14 |
| 1.3.3 | Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství atomové energie | 15 |
| 1.3.4 | Evropské sdružení volného obchodu                                         | 18 |
| 1.4   | Teritoriální rozšiřován                                                   | 19 |
| 1.4.1 | První rozšíření 1973                                                      | 19 |
| 1.4.2 | Druhé, tzv. jižní rozšíření 1981, 1986                                    | 20 |
| 1.4.3 | Evropský hospodářský prostor a třetí rozšíření 1995                       | 20 |
| 1.4.4 | Tzv. východní rozšíření 2004, 2007                                        | 21 |
| 1.5   | Vnitřní trh                                                               | 22 |
| 1.5.1 | Jednotný evropský akt                                                     | 22 |
| 1.6.  | Hospodářská a měnová unie                                                 | 23 |
| 1.6.1 | Maastrichtské dohody                                                      | 23 |
| 1.7.  | Lisabonská smlouva                                                        | 24 |
| 1.7.1 | Instituce EU a rozhodovací procesy – nejvýznamnější změny                 | 24 |

### 2 VNITŘNÍ TRH EVROPSKÉ UNIE

Vývoj společného trhu, vývoj vnitřního trhu, čtyři svobody, problém dokončení vnitřního trhu

|     |                                   |    |
|-----|-----------------------------------|----|
| 2.1 | Vývoj společného a vnitřního trhu | 33 |
|-----|-----------------------------------|----|

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| 2.1.1 Společný trh                           | 33 |
| 2.1.1.1 Společné politiky                    | 36 |
| 2.1.2 Přechod od společného k vnitřnímu trhu | 39 |
| 2.1.2.1 Jednotný evropský akt                | 39 |
| 2.1.2.2 Bílá kniha 1985                      | 41 |
| 2.1.3 Efekty vnitřního trhu                  | 51 |
| 2.1.4 Stav realizace vnitřního trhu          | 54 |
| 2.2 Soutěžní politika                        | 56 |

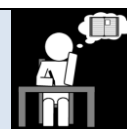
### 3 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE EVROPSKÉ UNIE

První projekt měnové unie, Evropský měnový systém, projekt hospodářské a měnové unie, Pakt stability a růstu a problémy jeho realizace

|                                                             |    |
|-------------------------------------------------------------|----|
| 3.1 První projekt měnové unie                               | 67 |
| 3.2 Evropský měnový systém                                  | 69 |
| 3.3 Úvodní etapa realizace hospodářské a měnové unie (HMU)  | 71 |
| 3.3.1 Maastrichtská konvergenční kritéria                   | 74 |
| 3.4 Druhá etapa realizace HMU                               | 75 |
| 3.5 Třetí etapa realizace HMU                               | 79 |
| 3.6 Legislativně institucionální struktura HMU              | 82 |
| 3.7 Pakt stability a růstu                                  | 84 |
| 3.8 Členské země EU mimo eurozónu                           | 94 |
| 3.9 Příprava nových členských zemí na přijetí společné měny | 95 |

### LITERATURA





## PRŮVODCE STUDIJNÍ OPOROU

Text se soustředí na dvě klíčové formy regionální ekonomické integrace realizované v rámci Evropské unie, tj. na vývoj, realizaci a fungování vnitřního trhu EU a na vývoj, realizaci a fungování hospodářské a měnové unie EU, včetně aktuálních otázek. Proces systémového prohlubování regionální ekonomické integrace je doplněn přehledem jejího teritoriálního rozšiřování. Součástí obsahu jsou vybrané navazující politiky, aktivity a mechanismy, jež podporují a napomáhají integračním procesům členských zemí Evropské unie.

|                                                                                                                                                          |                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>VÝSTUPY Z UČENÍ</b>                                                                                                                                   |  |
| <i>Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci studijní opory</i>                                                                                  |                                                                                     |
| <b>BUDETE UMĚT</b><br>Definovat regionální ekonomickou integraci a její základní formy.                                                                  | <b>ZNALOSTI</b>                                                                     |
| <b>BUDETE SCHOPNI</b><br>Charakterizovat a orientovat se v hlavních etapách dosavadního vývoje Evropské unie a aktuálních problémech evropské integrace. | <b>SCHOPNOSTI</b>                                                                   |
| <b>ZÍSKÁTE</b><br>Znalost ekonomických integračních procesů v Evropě s důrazem na Evropskou unii.                                                        | <b>DOVEDNOSTI</b>                                                                   |

## 1 VÝVOJ EVROPSKÉ UNIE

### FORMY EKONOMICKÉ INTEGRACE, VÝVOJ EVROPSKÉ INTEGRACE, TERITORIÁLNÍ ROZŠÍŘOVÁNÍ A SYSTÉMOVÉ PROHLUBOVÁNÍ INTEGRACE

#### 1.1 Formy regionální ekonomické integrace

Formy ekonomické integrace lze rozlišit podle toho, nakolik zajišťují realizaci jednotného trhu integrujících se zemí. Lze je tedy pojmut jako možné stupně, stadia či etapy postupu k jednotnému trhu integrujících se zemí, podmiňující hloubku ekonomické integrace. S přechodem k vyšším formám ekonomické integrace se těžiště integračních kroků přesunuje od opatření a aktivit orientovaných do oblasti trhu k těm, která jsou zaměřena na celou oblast hospodářské politiky. Formy (etapy, stadia) regionální ekonomické integrace jsou realizovány jednotlivými suverénními státními celky, event. sdruženými v jiném regionálním integračním seskupení, na základě mezistátní dohody či smlouvy.

Dosavadní praxe rozvoje integračních procesů potvrzuje, že není nutné realizovat postupně všechny stupně integrace, resp. není nezbytné začínat od nejnižšího a některá stadia je možné přeskóčit. Takovýto postup je spojen s možností větších rizik a problémů. Rovněž tak je s většími riziky a problémy spojen postup k vyšším formám ekonomické integrace. V průběhu rozvoje integračních procesů se střetávají rozporné národní zájmy integrujících se zemí. V reálných integračních procesech se proto střídají etapy oživení a útlumu.

Obvykle uváděné formy, resp. stupně, stadia či etapy procesů ekonomické integrace odrážejí do značné míry projekty a praxi integrace západoevropských zemí. V hierarchické posloupnosti jsou zpravidla rozlišovány tyto formy:

- oblast (pásmo, zóna) volného obchodu, v níž jsou mezi členskými zeměmi daného integračního seskupení odstraněny tzv. přímé překážky pohybu zboží, tj. cla a množstevní omezení;

-celní unie, která zahrnuje kromě odstranění cel a množstevních omezení také vytvoření společného celního tarifu členských zemí daného integračního seskupení vůči třetím, nečlenským zemím;

-společný trh, kde jsou odstraněna omezení obchodu a dále různá omezení pohybu výrobních faktorů, tj. práce a kapitálu;

-vnitřní trh založený na odbourání přímých i nepřímých překážek pohybu zboží, služeb, práce, resp. osob a kapitálu, podmiňující odstranění vnitřních hranic daného integračního seskupení;

-měnová unie, tj. přijetí společné měny integrujícími se zeměmi a realizace společné měnové politiky;

-hospodářská unie, předpokládající sjednocení nejenom měnové, nýbrž i fiskální politiky zúčastněných zemí.

Tento proces vyúsťuje v úplnou ekonomickou integraci, při níž dochází ke sjednocení národních hospodářských politik včetně zřízení společného, nadstátního orgánu pro uplatňování společné hospodářské politiky, a na tomto základě ke ztrátě ekonomické a tím i politické suverenity integrujících se zemí a ke vzniku politické unie.

## 1.2 Vývoj západoevropské integrace

### 1.2.1 Počátky vývoje evropské spolupráce

V období těsně po druhé světové válce byly přijaty tři důležité iniciativy orientované na odstranění bilateralismu a protekcionismu a nastolení mnohostranných obchodních a platebních vztahů: Všeobecná dohoda o clech a obchodu, Organizace evropské ekonomické spolupráce a Evropská platební unie. Tyto projekty nebyly a ani nemohly být ve srovnání s pozdějšími a současnými záměry spolupráce a integrace tak ambiciózní, nicméně ve své době výrazným způsobem napomáhaly odstraňovat překážky bránící rozvoji mezinárodního obchodu a následně i překážky bránící mezinárodnímu pohybu kapitálu a pracovních sil.

První iniciativou byla Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), založená v roce 1947, jejímž cílem bylo snižování cel mezi většinou průmyslových zemí ve světové ekonomice. Hlavní zásadou GATTu bylo doložka nejvyšších výhod, která zajišťovala, že dvoustranné dohody partnerských zemí o snížení cel budou automaticky platné i pro ostatní

signatářské země. V průběhu druhé poloviny minulého století došlo v průběhu několika kol jednání k výraznému snížení cel. Následovala transformace GATT na Světovou obchodní organizaci (WTO) a posílení její kapacity s cílem monitorování účastnických zemí pokud jde o jejich závazky v oblasti liberalizace obchodu.

Druhou iniciativou bylo založení Organizace pro evropskou ekonomickou spolupráci (OEEC) v roce 1948. Základním úkolem této organizace byla koordinace a řízení finanční pomoci evropským zemím v rámci Marshallova plánu, tj. programu, jehož prostřednictvím USA poskytovaly granty a půjčky pro rekonstrukci Evropy. Dalším cílem OEEC byla liberalizace obchodu. OEEC byla dosti úspěšná pokud jde o prorážení obchodních bariér, částečně v důsledku uplatnění výše uvedeného Marshallova plánu, jehož prostředky do určité míry podmínily odstranění množstevních omezení obchodu. Nástupcem OEEC se stala celosvětová Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Třetí iniciativou byla Evropská platební unie (EPU), která byla založena v roce 1950 a jejímiž členy se staly všechny členské země OEEC a jejich kolonie, většina zemí librové měnové oblasti a země, které se účastnily Marshallova plánu. Hlavní funkcí EPU bylo realizovat mnohostranný platební styk členských zemí na principu mnohostranného clearingů prostřednictvím Banky pro mezinárodní vyrovnávání plateb se sídlem v Basileji a napomoci tak rozvoji obchodu. V roce 1958 EPU ztratila svůj smysl se zavedením směnitelnosti na bázi běžného účtu platební bilance podle článku VIII stanov Mezinárodního měnového fondu (IMF) 32 zeměmi (z toho 21 bylo rozvinutých zemí, z nich 18 bylo západoevropských zemí), a proto zanikla.

Po ukončení činnosti EPU vznikla Evropská měnová dohoda, která si kladla za cíl napomáhat zabezpečení rovnováhy platebních bilancí a stability měnových kurzů členských zemí po zavedení částečné směnitelnosti měn a podporovat liberalizaci jejich obchodu.

Tyto iniciativy se doplňovaly v tom smyslu, že odstraňovaly, nebo alespoň snižovaly nánosy obchodních překážek a výrazně tak podnítily vzájemný obchod. Pro GATT, OEEC a EPU bylo rovněž charakteristické, že země se mohly účastnit anebo se stát členem dohody nebo instituce pouze na základě dodržování zásad spolupráce v určité oblasti. Šlo o otevřenou spolupráci bez rozsáhlých institucionálních závazků účastnických zemí. Na druhé straně spolupráce v Evropské unii se liší v tom smyslu, že je založena na široké škále závazků integrujících se zemí, podpořených silnými institucemi.

### 1.3 Západoevropská integrace

Západoevropský integrační proces je realizován na základě mezivládních smluv:

- Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) z 18. 4. 1951 s platností od 23. 7. 1952, ukončení platnosti 23. 7. 2002
- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii (Euratom) z 25. 3. 1957 s platností od 1. 1. 1958, tzv. Římské dohody
- Smlouva o založení Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) ze 4. 1. 1960 s platností od 3. 5. 1960, tzv. Stockholmská smlouva
- Tzv. slučovací smlouva o vytvoření společné Rady a společné Komise ESUO, EHS a Euratomu, kodifikující název Evropská společenství (ES) z 8. 4. 1965 s platností od 1. 7. 1967
- Jednotný evropský akt z 28. 2. 1986 s platností od 1. 7. 1987
- Smlouva o založení Evropského společenství (původní EHS), Smlouva o založení ESUO, Smlouva o založení Euratomu, Smlouva o Evropské unii ze 7. 2. 1992 s platností od 1. 11. 1993, tzv. Maastrichtské dohody
- Amsterodamská smlouva z 2. 10. 1997 s platností od 1. 5. 1999
- Smlouva z Nice z 26. 2. 2001 s platností od 1. 2. 2003
- Lisabonská smlouva z 13. 12. 2007 s platností od 1. 12. 2009

Projekty politického sjednocení Evropy se objevily již dříve. I první projekty na sjednocení západní Evropy po druhé světové válce byly motivovány převážně mocenskopoliticky. Plány na ekonomickou integraci, související s ukončením poválečné rekonstrukce ekonomik západoevropských zemí a s rozvojem výrobních sil, se objevují až později.

Námět na Spojené státy evropské se objevil v projevu britského politika Winstona Churchilla dne 19. září 1946 v Curychu. W. Churchill v projevu vyzval k vytvoření Spojených států evropských a navrhl tzv. Evropskou radu, která neměla být vybavena nadstátními pravomocemi. Národní suverenita zemí měla zůstat nedotčena.

V průběhu poválečných snah o spolupráci západoevropských zemí se postupně vytvořily dvě skupiny zemí. Velká Británie, skandinávské země, Rakousko a Švýcarsko, které byly proti nadstátně řízené integraci, proti federativnímu uspořádání západní Evropy, které by vyžadovalo přenesení podstatné části národní suverenity na nadstátní orgány. Tyto země později vytvořily Evropské sdružení volného obchodu (ESVO).

Druhá skupina zemí, v podstatě těch, které později utvořily Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské hospodářské společenství (EHS) a Euratom, usilovala o sjednocení západní Evropy na federálním principu. K federalisticky zaměřeným zemím patřily Francie, SRN, Itálie a země Beneluxu (Dohoda o vytvoření tzv. Beneluxu, celní unie mezi Nizozemím, Belgií a Lucemburskem, resp. mezi Nizozemím a belgicko-lucemburskou hospodářskou unií, existující už od roku 1921, byla podepsána v roce 1944 exilovými vládami v Londýně a vstoupila v platnost 1. 1. 1948. Dohoda o hospodářské unii mezi zeměmi Beneluxu byla podepsána 3. 2. 1958 v Haagu a vstoupila v platnost 1. 11. 1960.).

### 1.3.1 Evropské společenství uhlí a oceli

V květnu 1950 navrhla Francie, zastoupená svým ministrem zahraničních věcí Robertem Schumanem, vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Šlo o projekt regionální ekonomické integrace, zahrnující větší počet zemí a zaměřené na integraci uhelného a ocelářského průmyslu, tedy o integraci sektorovou. Pro řízení seskupení byl ustanoven Vysoký úřad jako nezávislá instituce s rozsáhlými nadstátními pravomocemi zejména v oblasti koordinace a kontroly uhelného a ocelářského průmyslu. Dalšími institucemi byly Poradní výbor, Shromáždění, Rada ministrů a Soudní dvůr. Cílem ESUO bylo přispívat k ekonomickému rozvoji členských zemí, růstu zaměstnanosti, rozvoji výzkumu a zvyšování efektivnosti výroby. V poválečné době měl rovněž značný význam další cíl, a sice kontrola uhelného a ocelářského průmyslu, zejména německého, vzhledem k jeho tehdejšímu významu pro ekonomiku. Prostředky pro realizaci těchto cílů byly volný pohyb zboží, zajištění volné soutěže a transparentnosti cen a podpora modernizace a konverze uhelného a ocelářského průmyslu. Projekt se setkal s kladnou odezvou a 18. 4. 1951 byla v Paříži podepsána smlouva o založení Montánní unie – Evropského společenství uhlí a oceli, tzv. Pařížská smlouva. V platnost vstoupila 23. 7. 1952. Protože smlouva o založení ESUO byla podepsána na dobu padesáti let, skončila její platnost v roce 2002.

### 1.3.2 Evropské obranné společenství

V říjnu 1950 navrhla opět Francie, zastoupená svým ministerským předsedou René Plevenem, plán na vytvoření evropské armády podléhající evropskému ministerstvu obrany – Evropské obranné společenství (EOS). Smlouva o zřízení Evropského obranného společenství byla podepsána 27. 5. 1952 v Paříži zástupci šesti zemí, které byly členy ESUO. Na jejím základě mělo dojít k integraci vojenských sil zúčastněných zemí včetně vytvoření společného rozpočtu a společného zbrojního programu. Tento projekt se vztahoval na velice citlivé otázky národní suverenity zemí a jeho realizace byla definitivně ukončena odmítnutím ratifikace smlouvy francouzským Národním shromážděním 30. 8. 1954. Cíle projektu EOS částečně převzala tzv. Západní unie (Bruselský pakt o vytvoření Západní unie podepsaný v březnu 1948). Po jejím rozšíření o Itálii a SRN a pod novým názvem Západoevropská unie začala fungovat v květnu 1955.

### 1.3.3 Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství atomové energie

V následujícím období se stále více začala prosazovat ekonomická integrace jako prostředek k integraci politické. Přispělo k tomu i dokončení poválečné obnovy a rekonstrukce národních ekonomik západoevropských zemí na vysoké technické a technologické úrovni a pokračující rozvoj výrobních sil. 20. 5. 1955 předložily země Beneluxu ostatním členským zemím ESUO memorandum s návrhy na další rozvoj ekonomické integrace. Konference ministrů zahraničních věcí členských zemí ESUO, která se konala v červnu 1955 v Messině, doporučila na základě tohoto návrhu vytvořit výbor vládních zástupců, který měl připravit konkrétní návrhy. Výbor pod předsednictvím H. Spaaka svůj úkol splnil a předložil zprávu, která byla v květnu 1956 schválena. Na setkání 29. 5. 1956 bylo zároveň rozhodnuto zahájit mezivládní jednání, jež vyústila v přijetí dvou tzv. Římských smluv. Obě smlouvy – smlouva zakládající Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (ESA), zvané též Euratom – byly podepsány šesti členskými státy ESUO 25. 3. 1957 v Římě a v platnost vstoupily 1. 1. 1958.

Ve Smlouvě o ustavení EHS si vytyčují členské země tyto hlavní cíle: zajištění ekonomického a sociálního rozvoje, trvalého a udržitelného ekonomického růstu, zvýšení stability, urychlené zvyšování životní úrovně, zejména zlepšování životních a pracovních

podmínek a upevnění jednoty národních ekonomik jejich harmonickým rozvojem při zmenšování rozdílů existujících mezi různými regiony. K dalším cílům patřilo zajištění volné soutěže, napomáhání k postupnému odstraňování omezení mezinárodního obchodu a upevňování solidarity mezi členskými zeměmi EHS a zámořskými zeměmi (bývalými koloniemi). Tím mají být posíleny záruky míru a svobody a vytvořeny základy stále těsnější unie mezi evropskými národy.

Smlouva rovněž uvádí prostředky, jimiž má být vytyčených cílů dosaženo. Je to především vytvoření celní unie odstraněním cel a množstevních omezení obchodu mezi členskými zeměmi a zavedením společného celního tarifu vůči třetím, nečlenským zemím a na tomto základě vybudování společného trhu odstraněním překážek volného pohybu práce, kapitálu a služeb. Zavedením společné soutěžní politiky s cílem zajistit volnou soutěž na společném trhu. Realizací společné dopravní, obchodní a zemědělské politiky a zavedením postupů umožňujících určitou (oblast platebních bilancí) koordinaci hospodářských politik členských zemí.

V oblasti celé šíře hospodářské politiky členských zemí zakladatelská smlouva nepředpokládala společnou (nadstátní) činnost, a tedy ani dotčení jejich národní suverenity. Zdrženlivost Římské smlouvy k otázkám koordinace fiskální a měnové politiky, přetrvávající v úvodní etapě integrace EHS – realizaci společného trhu, lze vysvětlit zejména v té době vcelku uspokojujícím vývojem ekonomik členských států, nízkým stupněm jejich propojenosti a vzájemné závislosti, a koneckonců i dosud příliš živými starými nepřátelstvími.

Spolupráce členských zemí v oblasti hospodářské politiky se proto od samého počátku omezovala na formu konzultací, a výsledky těchto konzultací v podobě zpráv příslušných institucí Společenství mohly mít pouze charakter doporučení. Projednávání, resp. řešení konkrétních problémů v této oblasti bylo dlouhou dobu realizováno hlavně osobními kontakty představitelů členských zemí, a to ve stále větší míře na co nejvyšší úrovni. Tato praxe mimo jiné odrážela i postupující provázanost, propojení a závislost ekonomik jednotlivých členských zemí na straně jedné a neexistenci konsenzu či politické vůle k přesunu příslušných kompetencí v této oblasti a de facto „totální“ ztráty národní suverenity na straně druhé. Stupeň spolupráce v oblasti hospodářské politiky, resp. stupeň její koordinace je v institucionalizované podobě vyjádřen velice nízkým objemem společného rozpočtu Evropské unie v jeho srovnání s objemem státních rozpočtů jednotlivých členských

zemí. Vyšší míra koordinace hospodářské politiky se objevuje až v souvislosti s přípravou a realizací hospodářské a měnové unie – viz dále.

Pro realizaci vytyčených cílů byly ustaveny potřebné instituce - Shromáždění, Rada, Komise a Soudní dvůr, Hospodářský a sociální výbor jako poradní orgán Rady a Komise EHS, Evropský sociální fond a Evropská investiční banka. V rámci Smlouvy o EHS došlo rovněž k přidružení zámořských zemí a území s cílem zvýšení vzájemného obchodu a společného zajišťování jejich úsilí o ekonomický a sociální rozvoj.

Společný trh měl být podle smlouvy postupně vytvořen v přechodném období 12 let rozděleném na tři etapy. Pro každou etapu byl stanoven určitý soubor opatření, jejichž realizace byla podmínkou přechodu do další etapy. Při nesplnění stanovených cílů existovala možnost jednotlivé etapy prodloužit, ale jenom tolik, aby přechodné období netrvalo celkově déle než 15 let od vstupu smlouvy v platnost. To znamená, že společný trh měl být vybudován do 1. 1. 1970 s možností prodloužení maximálně do 1. 1. 1973. I když některé úkoly nebyly do konce roku 1969 splněny, převládl názor, že podstatná opatření byla realizována, v některých důležitých oblastech – celní unie – v předstihu již v polovině roku 1968, a že tedy hlavní úkol EHS – vytvoření společného trhu – byl splněn.

Hlavním cílem Evropského společenství pro atomovou energii – Euratomu byla zejména koordinace výzkumných programů týkajících se mírového využití atomové energie. Společenství mělo usilovat o vytvoření předpokladů pro rychlý vznik a rozvoj jaderného průmyslu, podporovat výzkum a šíření technických poznatků a znalostí a vytvořit společný trh pro atomový průmysl. Tyto cíle byly zatím naplněny jenom částečně, zejména nebyl dosud vytvořen společný trh v této oblasti.

Smlouva o Evropském hospodářském společenství, Smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii, tzv. Římské smlouvy a Smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli, tzv. Pařížská smlouva jsou základními právními a programovými dokumenty evropské ekonomické integrace. Tyto smlouvy byly postupně doplňovány, modifikovány a rozšiřovány. Ke změnám dochází po konání mezivládních konferencí členských zemí. 28. 2. 1986 byl podepsán Jednotný evropský akt s platností od 1. 7. 1987, 7. 2. 1992 Smlouva o Evropské unii s platností od 1. 11. 1993, 2. 10. 1997 Amsterodamská smlouva s platností od 1. 5. 1999 a 26. 2. 2001 Smlouva z Nice s platností od 1. 2. 2003 a Lisabonská smlouva s platností od 1. 12. 2009.

Šest západoevropských zemí (Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí a SRN) tak postupně vytvořilo tři integrační seskupení, založená na samostatných smlouvách, z toho dvě sektorové integrace a jedna komplexní integrace, týkající se celé ekonomiky. Seskupení měla vlastní řídicí orgány (Vysoký úřad, Komise a Rady ministrů). Toto uspořádání způsobovalo potíže a snižovalo akceschopnost společenství, protože mnohé problémy nebylo možné řešit izolovaně. Proto byla 8. 4. 1965 podepsána tzv. slučovací smlouva o vytvoření společných orgánů, tj. společné Rady ministrů a společné Komise, kodifikující název Evropská společenství (ES). Slučovací smlouva vstoupila v platnost 1. 7. 1967.

Mezi dobou podepsání slučovací smlouvy a její ratifikací došlo ke krizi uvnitř Společenství, která byla vyvolána zejména rozpornými stanovisky k přijetí nových členů a konfliktem o rozhodování v závažných otázkách, který byl urovnán tzv. lucemburským kompromisem. Lucemburský kompromis v případech „velmi důležitých zájmů jedné nebo více členských zemí“ vyloučil rozhodování kvalifikovanou většinou a ustanovil rozhodování na základě jednomyslnosti.

### 1.3.4 Evropské sdružení volného obchodu

Vyhlášení záměru šesti členských zemí ESUO na konferenci v Messině o celkové ekonomické integraci vyvolalo obavy ostatních západoevropských zemí. Projekt Evropského hospodářského společenství předpokládal realizaci společného trhu s určitými náznaky hospodářské unie, jehož základem byla celní unie, uvolňující pohyb zboží uvnitř společenství a zavádějící společný celní tarif vůči třetím, nečlenským zemím. Celní unie byla dobudována již k 1. 7. 1968. Vytvářené integrační seskupení ohrožovalo dosavadní toky zboží a přístup ostatních zemí na důležité a dynamické trhy. Západoevropské země, preferující spolupráci bez vytváření nadstátních řídicích institucí, se po neúspěšném pokusu o vytvoření široké oblasti volného obchodu, zahrnující jak země EHS, tak ostatní západoevropské země, shodly na vytvoření oblasti volného obchodu průmyslovými výrobky.

20. 11. 1959 byla ve Stockholmu dohodnuta a 4. 1. 1960 podepsána smlouva o Evropském sdružení volného obchodu (ESVO), tzv. Stockholmská smlouva, která vstoupila v platnost 3. 5. 1960. K zakládajícím sedmi členským zemím – Dánsku, Norsku, Portugalsku, Rakousku, Velké Británii, Švédsku a Švýcarsku – přistoupilo v roce 1961 smlouvou o přidružení Finsko a v roce 1970 přistoupil Island. Cílem ESVO byla realizace oblasti volného

obchodu na základě postupného odstranění cel a množstevních omezení ve vzájemném obchodu členských zemí. Tohoto cíle bylo dosaženo již k 31. 12. 1966.

## 1.4 Teritoriální rozšiřování

### 1.4.1 První rozšíření 1973

První rozšíření Evropských společenství se uskutečnilo 1. 1. 1973. Souhlas k zahájení jednání mezi ES a zeměmi ucházejícími se o členství byl dán na setkání nejvyšších představitelů ES ve dnech 1. – 2. 12. 1969 v Haagu. Předpokladem zahájení jednání bylo přijetí cílů ES a na ně navazujících opatření včetně cíle hospodářské a měnové unie (tzv. *acquis communautaire*) zeměmi ucházejícími se o členství. Po obtížných jednáních, zahrnujících mj. jiné i otázku řešení problému nezávislých zemí Commonwealthu na základě Yaoundské dohody o přidružení 18 afrických zemí, bývalých kolonií členských států Evropských společenství, byly 22. 1. 1972 v Bruselu podepsány smlouvy o vstupu Dánska, Irska, Norska a Velké Británie do ES. Protože norská vláda pro negativní výsledek referenda nepředložila smlouvu parlamentu k ratifikaci, byla od 1. 1. 1973 Evropská společenství rozšířena pouze o tři nové členské země – Dánsko, Irsko a Velkou Británii.

Vzhledem k vysoké závislosti zbývajících zemí ESVO na zahraničním obchodě a vzhledem k jejich dlouhodobým obchodním a dalším vztahům s členskými zeměmi Evropských společenství se členské země ES na zmíněné konferenci v Haagu dohodly na tom, že spolu se zahájením jednání se zeměmi, žádajícími o přistoupení, budou současně zahájeny i rozhovory o vztahu ES s ostatními členskými zeměmi ESVO, které projeví zájem. Výsledkem těchto bilaterálních jednání bylo vypracování dohod o zřízení oblasti volného obchodu průmyslovými výrobky mezi EHS a ESUO (pro každé seskupení zvlášť) a jednotlivými zeměmi ESVO. Dohody s Portugalskem, Rakouskem, Švédskem a Švýcarskem vstoupily v platnost 1. 1. 1973, dohoda s Islandem 1. 4. 1973, dohoda s Norskem 1. 7. 1973 a dohoda s Finskem 1. 1. 1974.

### 1.4.2 Druhé, tzv. jižní rozšíření 1981, 1986

V osmdesátých letech se Společenství rozšířilo o Řecko (1981) a Portugalsko a Španělsko (1986). Tzv. jižní rozšíření znamenalo prohloubení rozdílů mezi ekonomickými úrovněmi členských zemí. Nově přijaté země se vyznačovaly nižší ekonomickou úrovní ve

srovnání s většinou dosavadních členských zemí. Rozšíření bylo motivováno především snahou o konsolidaci nově nastolených demokratických systémů v nových členských zemích.

### 1.4.3 Vznik Evropského hospodářského prostoru a třetí rozšíření 1995

V souvislosti s přípravou otevření vnitřního trhu k 1. 1. 1993 byla v květnu 1992 podepsána mezi ES a šesti členskými zeměmi ESVO Dohoda o Evropském hospodářském prostoru (EHP). Dohoda vstoupila v platnost po ukončení ratifikačního procesu (bez Švýcarska, které dokument neratifikovalo) k 1. 1. 1994, v květnu 1995 přistoupilo Lichtenštejnsko. V roce 1995 vstoupily tři členské země Evropského sdružení volného obchodu – Finsko, Rakousko a Švédsko do Evropských společenství. Vztahy mezi EU a Švýcarskem v rámci EHP byly v květnu 2000 upraveny soustavou dvoustranných dohod pro jednotlivé oblasti spolupráce. Cílem EHP je vytvořit vnitřní trh nejenom pro Evropská společenství, ale také pro členské země Evropského sdružení volného obchodu. Dohoda o EHP sice zahrnuje určité politiky související s vnitřním trhem (soutěžní politiku, sociální politiku, ekologickou politiku a politiku ochrany spotřebitele apod.), ale některé významné aspekty vnitřního trhu (např. společný celní tarif, společná zemědělská politika, harmonizace nepřímých daní) zde chybí, anebo jsou upraveny dalšími dohodami. Na celou oblast EHP se vztahuje přes 80 % legislativy vnitřního trhu ES.

### 1.4.4 Tzv. východní rozšíření 2004, 2007

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let došlo k významným společenským a politickým změnám v zemích střední a východní Evropy (SVE) a ke změnám vztahů mezi těmito zeměmi a Evropskými společenstvími. Společenství vytvořila pro tyto země nový typ dohod o přidružení, tzv. Evropské dohody, které v devadesátých letech postupně uzavřela s deseti zeměmi SVE. Na zasedání Evropské rady v Kodani v červnu 1993 bylo přijato rozhodnutí o rozšíření Evropské unie o tyto přidružené země – tzv. východním rozšíření. Prvním významným krokem v procesu zapojení zemí SVE do západoevropské integrace bylo sjednocení Spolkové republiky Německo s Německou demokratickou republikou v roce 1990.

Krátce po podpisu Amsterodamské smlouvy v roce 1997 (viz dále) předložila Komise soubor dokumentů s názvem Agenda 2000. Agenda 2000 se orientovala na vývoj Evropské unie na začátku nového století a zabývala se mj. rovněž otázkami tzv. východního rozšíření.

Procesy přistoupení zemí SVE k ES byly zahájeny v roce 1998 a prvních osm zemí SVE (Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko) přistoupily spolu se dvěma dalšími zeměmi Maltou a Kyprem k Evropské unii v květnu 2004. Bulharsko a Rumunsko z důvodu neplnění kritérií přijetí přistoupily s dvouletým zpožděním. Jde o dosud nejpočetnější rozšíření členské základny EU v její dosavadní historii.

## 1.5 Vnitřní trh

### 1.5.1 Jednotný evropský akt

Reformní návrhy z osmdesátých let, které následovaly po krizovém období vývoje integrace Společenství, vyústily do formování hlavních směrů zdokonalení a prohloubení ekonomické integrace. Cesta k jejich realizaci byla poměrně dlouhá. Do tohoto období spadalo přijetí Jednotného evropského aktu a Smlouvy o Evropské unii.

Jednotný evropský akt z 1. července 1987 byl prvním podstatnějším doplněním a revizí zakladatelské smlouvy. Zároveň spojoval v jednom dokumentu – proto jednotný akt – dvě dosud oddělené oblasti: ekonomickou integraci a smluvně dosud nepodloženou zahraničně politickou spolupráci členských zemí. Souvislosti tzv. jižního rozšíření o hospodářsky méně rozvinuté země výrazně přispěly k tomu, že v Jednotném evropském aktu byl k dosavadním integračním cílům, uvedeným v zakladatelských dohodách, připojen další cíl posílení hospodářské a sociální soudržnosti.

Ten předpokládal, že kromě již zmíněných cílů by politiky a další aktivity uplatňované v rámci Společenství měly napomáhat i ke snižování regionálních rozdílů, a souvisel s připravovaným vnitřním trhem. Posílení myšlenky sociální a ekonomické soudržnosti na základě pomoci bohatších členských zemí chudším mělo vést k tomu, aby tyto země mohly rovněž plně využívat výhod vnitřního trhu. Kromě preambule, v níž členské státy potvrzovaly svoji vůli pokračovat v díle započatém na základě Smlouvy o EHS, byla významná zejména druhá část. Obsahovala modifikace zakladatelské smlouvy a kromě kodifikace institucionálních změn zakotvila náležitosti související s vytvořením vnitřního trhu. Vnitřní trh se začal vytvářet v přímé návaznosti na dosavadní aktivity Společenství v této oblasti a na základě nového dokumentu v podobě tzv. Bílé knihy z roku 1985 (viz kap. 2).

## 1.6. Hospodářská a měnová unie

### 1.6.1 Maastrichtské dohody

Přijetí tzv. Maastrichtských dohod spadá do období počátku devadesátých let. Otázkami souvisejícími s realizací měnové unie se Společenství začala zabývat již na konci šedesátých let. Summit v Haagu v roce 1969 vytyčil cíl vytvoření měnové unie. První pokus byl učiněn v roce 1970 na základě tzv. Wernerovy zprávy a odvolán byl v roce 1974. Důvodem ukončení tohoto projektu byly zejména důsledky všeobecné měnové a celosvětových strukturálních krizí v průběhu první poloviny sedmdesátých let a jejich důsledky pro ekonomiky členských zemí Společenství a pro jejich regulaci. Pozitivní zkušenosti s Evropským měnovým systémem vytvořeným v roce 1979 a rozhodnutí o realizaci vnitřního trhu v polovině let osmdesátých vedly k oživení projektu měnové unie ve druhé polovině osmdesátých let.

V roce 1988 byla ustavena komise pod vedením J. Delorse, která předložila v polovině roku 1989 výslednou zprávu. Zpráva navrhovala realizovat přechod k měnové unii do konce 90. let ve třech etapách. Tento projekt se stal součástí tzv. Maastrichtských smluv, které vstoupily v platnost v roce 1993. První etapa realizace měnové unie začala již v polovině roku 1990 a celý proces byl ukončen k 1. 1. 2002 (viz kap. 3).

V prosinci 1990 byly v Římě zahájeny dvě mezivládní konference, jejichž cílem bylo podruhé podstatně upravit zakladatelské dohody. Hlavním úkolem první konference bylo vytvoření smluvního zastřešení projektované hospodářské a měnové unie. Druhá konference měla za úkol vytvořit smluvní rámec pro spolupráci v oblasti zahraniční politiky, justice a vnitřních věcí. Jednání konferencí byla ukončena na summitu v Maastrichtu v prosinci 1991, který přijal návrh smlouvy o Evropské unii. Smlouva o Evropské unii byla podepsána v únoru 1992 v Maastrichtu a ratifikována v listopadu 1993.

Struktura Evropské unie byla na základě uvedené Smlouvy o EU založena na tzv. třech pilířích:

- první pilíř byl složen z Evropských společenství a vytvářel rámec pro společné aktivity členských zemí ve smluvně stanovených oblastech prostřednictvím institucí Společenství,
- druhý pilíř byl součástí Smlouvy o Evropské unii a představoval společnou zahraniční a bezpečnostní politiku,
- třetí pilíř byl rovněž součástí Smlouvy o Evropské unii a obsahoval spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí.

Počínaje Maastrichtskými dohodami patří k základním zásadám řízení integračního procesu princip subsidiarity, který stanoví, že Společenství se má zabývat jenom těmi úkoly, jež může realizovat lépe nežli členské země anebo jejich součásti. Cíle Unie jsou tak uskutečňovány podle ustanovení smluv při zachování principu subsidiarity.

### 1.7. Lisabonská smlouva

Rozhodnutím summitu v Laekenu v roce 2001 byl ustaven Evropský konvent, jenž měl za úkol předložit návrh Ústavní smlouvy EU. Návrh byl předložen v roce 2003 a v následujícím roce se členské země dohodly na jeho definitivní verzi. Ratifikační proces Ústavní smlouvy skončil neúspěchem v roce 2005 a vyústil v krizi integračního procesu Evropské unie. V první polovině roku 2007 dosáhly členské země dohody o nahrazení původního návrhu Euroústavy novou reformní dohodou a v témže roce byla předložena její definitivní verze. Nová integrační dohoda, jež přebírá většinu věcného obsahu původního návrhu Euroústavy, byla podepsána v prosinci 2007 v Lisabonu a proces její ratifikace byl dokončen v prosinci 2009. Tzv. Lisabonská smlouva se skládá ze dvou dokumentů – Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie.

#### 1.7.1. Instituce EU a rozhodovací procesy – nejvýznamnější změny

V rámci Lisabonské smlouvy se členské země EU dohodly na dále uvedených úpravách institucionální struktury Evropské unie a změnách v oblasti rozhodovacích procesů.

Evropská rada byla poprvé formálně začleněna do institucionálního rámce EU a stala se tak jedním z orgánů EU, jejichž působnost a organizace je upravena smlouvami (Smlouva o EU, Smlouva o fungování EU). I nadále zůstává základním posláním Evropské rady poskytovat EU nezbytné podněty pro rozvoj integrace a vymezovat její obecné politické směry a priority. Evropská rada se skládá z hlav členských zemí nebo předsedů vlád členských zemí, předsedy Evropské rady a předsedy Komise. Jednání Evropské rady se účastní (nikoliv jako její člen) rovněž vysoký představitel EU. Evropská rada zasedá dvakrát za půl roku, tj. dvakrát během každého předsednictví. Vyžaduje-li to situace, svolá předseda mimořádné zasedání Evropské rady.

Pokud smlouvy nestanoví jinak, rozhoduje Evropská rada konsensem. Kvalifikovanou většinou rozhoduje např. o složení Rady (ministrů) kromě Rady pro obecné záležitosti a pro

zahraniční věci. Pro rozhodování kvalifikovanou většinou platí stejná pravidla jako pro rozhodování kvalifikovanou většinou v Radě (viz dále). Jednomyslně rozhoduje Evropská rada např. o přijetí rozhodnutí podle tzv. přechodové klauzule. Prostou většinou rozhoduje o procedurálních otázkách. Pokud Evropská rada rozhoduje hlasováním, tedy jinak než konsensem, její předseda a předseda Komise se hlasování neúčastní.

V Radě dochází ke změnám způsobu hlasování. Pokud smlouvy výslovně nestanoví jinak, rozhoduje Rada kvalifikovanou většinou, která je rozšířena o nové oblasti (např. oblast legální migrace, justiční spolupráce v trestních věcech, atd.). Nejdříve od 1. listopadu 2014 dojde k zavedení nového systému hlasování kvalifikovanou většinou na základě dvojí většiny: nejméně 55 % členů Rady (při počtu 27 členů nejméně 15) zastupujících členské země, které představují nejméně 65 % obyvatelstva EU. Blokační menšinu musí tvořit nejméně čtyři členské země. Pokud se Rada nerozhoduje na návrh Komise nebo vysokého představitele, uplatní se tzv. velká kvalifikovaná většina, která je vymezena jako nejméně 72 % členů Rady (při počtu 27 členů nejméně 20 členů) zastupujících členské země, které představují nejméně 65 % obyvatelstva EU.

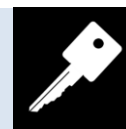
Do 31. října 2014 bude na základě Protokolu o přechodných ustanoveních platit pro hlasování v Radě kvalifikovanou většinou stávající systém počtu vážených hlasů. Během přechodného období od 1. listopadu 2014 do 31. března 2017 může kterýkoli člen Rady požádat, aby se v konkrétním případě hlasovalo podle systému platného do 31. října 2014.

**SHRNUTÍ KAPITOLY**

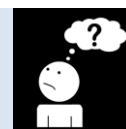
V poválečném období vzniklo v Evropě několik integračních seskupení usilujících o realizaci jednotlivých forem ekonomické integrace. Počátky vývoje ekonomické spolupráce západoevropských zemí byly determinovány jejich poválečnou ekonomickou situací, jež neumožňovala rozvoj procesů liberalizace. Problematické byly i výsledky pokusů o spolupráci politickou. Teprve v období po dokončení poválečné obnovy a rekonstrukce národních ekonomik se začala stále více prosazovat ekonomická integrace jako prostředek umožňující někdy v průběhu budoucího vývoje integraci politickou. Integrující se země volily různé formy regionální ekonomické integrace, od oblasti volného obchodu až po společný trh. V téže době se vytvářelo integrační seskupení mezi zeměmi střední a východní Evropy, jež se rozvíjelo na bázi spolupráce mezi centrálně plánovanými ekonomikami (Rada vzájemné hospodářské pomoci).

Evropské hospodářské společenství, základ současné Evropské unie, usilovalo od samého počátku integrační spolupráce o vytvoření společného trhu, formu regionální ekonomické integrace, jež liberalizaci pohybu zboží a služeb rozšiřuje o liberalizaci pohybu výrobních faktorů, tj. práce a kapitálu. Po úspěšném otevření vnitřního trhu v roce 1993 se členské země rozhodly realizovat měnovou unii a v současné době usilují o realizaci unie fiskální. Zároveň již řadu let rozvíjejí spolupráci nejenom v ekonomické, nýbrž i v politické oblasti, i když dílčí pokusy o politickou integraci se i nadále setkávají s překážkami, a jejich výsledky nejsou ani zdaleka tak uspokojivé jako v oblasti integrace ekonomické.

Evropská unie je nejúspěšnějším seskupením pokud jde o postup k vyšším formám integračního procesu nejenom v evropském, nýbrž i v celosvětovém měřítku. Přesto členské země v průběhu celého poválečného vývoje integrační spolupráce musí překonávat mnohá úskalí na cestě k realizaci jejích vyšších forem, etapy oživení a útlumu, a v některých obdobích i krize vzájemné spolupráce. Přitom větší rizika přináší právě postup k vyšším formám ekonomické integrace od společného trhu až po hospodářskou a politickou unii. Ve vyšších stádiích integrace se stále výrazněji střetávají rozporné národní zájmy integrujících se zemí, jež se v praxi rozvoje integračních procesů projevují zvyšující se neochotou k předávání národní suverenity na společnou, resp. nadstátní úroveň.

**SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV K ZAPAMATOVÁNÍ**

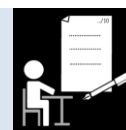
Regionální ekonomická integrace; oblast volného obchodu; celní unie; společný trh; vnitřní trh; měnová unie; hospodářská unie; politická unie; Evropské společenství uhlí a oceli; Evropské hospodářské společenství; Evropské společenství atomové energie; Evropské sdružení volného obchodu; Evropská unie; teritoriální rozšiřování; Jednotný evropský akt; Smlouva o Evropské unii; Lisabonská smlouva.

**KONTROLNÍ OTÁZKY**

V čem se liší společný trh od oblasti volného obchodu?

Jednotný Evropský akt modifikoval a doplnil zakladatelskou smlouvu o Evropském hospodářském společenství o další integrační cíl. Který to byl?

Uveďte počet teritoriálních rozšíření EU a vyhodnoťte jejich náročnost z hlediska zapojení přistupujících zemí do integračního procesu.

**KONTROLNÍ TEST**

Ukázka:

K tzv. zakladatelským (římským) dohodám o integraci z roku 1958 patří

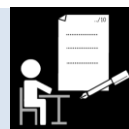
- a) Maastrichtské dohody, Amsterodamská dohoda, Dohoda z Nice
- b) Dohoda o ESVO, Dohoda o EHS
- c) Dohoda o ESUO, Dohoda o EHS, Dohoda o Euratomu

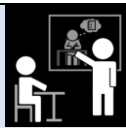
Evropské sdružení volného obchodu ESVO bylo založeno z výrazného popudu

- a) Švédsko a Norsko
- b) Rakousko

c) Velké Británie

## POZNÁMKY



|                                                                                                                                                                               |                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>VÝSTUPY Z UČENÍ</b>                                                                                                                                                        |  |
| <i>Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci této kapitoly</i>                                                                                                        |                                                                                     |
| <b>BUDETE UMĚT</b><br>Vyhodnotit průběh poválečných integračních procesů západoevropských zemí.                                                                               | <b>ZNALOSTI</b>                                                                     |
| <b>BUDETE SCHOPNI</b><br>Rozlišit jednotlivé etapy vývoje integračních procesů západoevropských zemí z hlediska jejich systémového prohlubování a teritoriálního rozšiřování. | <b>SCHOPNOSTI</b>                                                                   |
| <b>ZÍSKÁTE</b><br>Znalost základních mezníků vývoje primárního práva EU – přijetí mezivládních dohod o integraci od padesátých let minulého století do současnosti.           | <b>DOVEDNOSTI</b>                                                                   |

## 2 VNITŘNÍ TRH EVROPSKÉ UNIE

### VÝVOJ SPOLEČNÉHO TRHU, VÝVOJ VNITŘNÍHO TRHU, ČTYŘI SVOBODY, PROBLÉM DOKONČENÍ VNITŘNÍHO TRHU

#### 2.1. Vývoj společného a vnitřního trhu

##### 2.1.1 Společný trh

Realizace společného trhu bývá obvykle hlavním, i když velice ambiciózním cílem zemí vytvářejících regionální integrační seskupení, a byla od počátku rozvoje integračních procesů hlavním cílem západoevropských zemí. V úvodní etapě poválečného integračního vývoje navázaly členské země Evropských společenství na počátky nové spolupráce sledující odstranění protekcionistických překážek a postupný přechod od dvoustranných k mnohostranným obchodním vztahům.

V první etapě poválečné spolupráce realizovaly členské země ES klasickou formu regionální ekonomické integrace - společný trh (common market), jež je definována čtyřmi základními svobodami – volným pohybem zboží, volným pohybem služeb a volným pohybem výrobních faktorů – kapitálu a práce. Tato úvodní etapa zahrnuje období od založení ESUO, EHS a Euratomu, tj. pozdějších Evropských společenství až do krizového období sedmdesátých let. Další etapa zahrnuje období od počátku osmdesátých let do konce roku 1992, kdy po přípravné fázi členské země v přechodném období sedmi let otevřely vnitřní trh (internal market), jenž představuje specifickou, a stále výjimečnou formu regionální ekonomické integrace. Obsahem vnitřního trhu je realizace čtyř svobod (rozšířených o volný pohyb osob) a odstranění vnitřních hranic, jež původně vytvářený společný trh rozdělávaly na dvanáct jednotlivých národních trhů. Vznikl vnitřní trh (internal market) nazývaný také jednotný trh (single market), vymezený pouze vnějšími hranicemi členských zemí Evropského společenství.

V hierarchii jednotlivých etap, resp. stadií, stupňů či forem integračního procesu a na základě jeho konkrétního definování ve smluvních dokumentech Evropské unie, je vnitřní trh zpravidla charakterizován jako kvalitativně odlišná forma, než jakou představuje klasický společný trh, anebo jako rozvinutá forma společného trhu.

V souvislosti s realizací vnitřního trhu byla zdůrazněna především jeho sociální dimenze. Vnitřní trh by podle Bílé knihy z roku 1995 nebylo možné vytvořit, pokud by se postupnými

revizemi a doplněním neposilovala ta ustanovení zakladatelské smlouvy, která se týkají zejména opatření rozvíjejících hospodářskou a sociální soudržnost a ochranu životního prostředí. Rozdíl mezi společným a vnitřním trhem na základě těchto ustanovení je dán tím, že v procesu vytváření společného trhu se členské státy zaměřovaly především (ale ne výlučně) na ekonomické stránky integrace, zatímco v případě realizace vnitřního trhu usilovaly na základě přijatých dokumentů rovněž o vytváření vyrovnaného, pro většinu členských zemí přijatelného Společenství. Ekonomická, resp. tržní dimenze vnitřního trhu je založena na dokončení procesu realizace čtyř svobod, jehož podstatou je odstranění tzv. neviditelných překážek pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu.

Dynamika integrace Společenství, podpořená rychlým a úspěšným dovršením vnitřního trhu, vytvořila nezbytné předpoklady pro přijetí tzv. Maastrichtské dohody o Evropské unii v roce 1992. Vnitřní trh se stal základem a odrazovým můstkem pohybu členských států směrem ke kvalitativně vyšším etapám rozvoje procesu regionální ekonomické integrace západoevropských zemí - k hospodářské a měnové unii.

Společný trh jakožto hlavní cíl Římské smlouvy měl zajistit co nejširší liberalizaci pohybu zboží a služeb mezi členskými státy pomocí

- celní unie, tj. odstraněním cel mezi členskými státy a přijetím vnějšího společného celního tarifu,
- odstraněním množství omezení (kvót) a opatření s rovnocenným účinkem s cílem zajistit volný pohyb zboží,
- volným pohybem osob, zejména pracovníků, služeb a do určité míry kapitálu.

V první etapě realizace společného trhu na základě Smlouvy o EHS z roku 1958 dosáhlo Společenství největšího pokroku vybudováním celní unie, zatímco cíle společného trhu se svobodou pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu nebylo zcela dosaženo. Celní unie, jakožto podstata společného trhu, jež měla být realizována v tzv. transformačním období do dvanácti let, byla zřízena o jeden a půl roku dříve 1. července 1968. Byla zrušena množství omezení. Došlo k určité daňové harmonizaci v důsledku všeobecného zavedení daně z přidané hodnoty. Trh byl ale i nadále rozdroben opatřeními majícími stejný účinek jako množství omezení, především existencí odlišných technických norem a předpisů v jednotlivých členských zemích, porušováním volné soutěže ze strany státních úřadů (státní zakázky apod.). V důsledku obchodních bariér byl na hranicích mezi členskými zeměmi i nadále kontrolován pohyb zboží, aby mohly být prováděny platby daně z přidané hodnoty

a spotřební daně, veterinární kontroly zvířat a potravin, evidence zboží pro statistické účely, kontrola dovozních licencí na omezené druhy zboží, event. technické kontroly nákladních aut. Neúspěch dokončení společného trhu měl za následek značné hospodářské náklady - náklady "non-Europe", které tzv. Cecchiniho zpráva odhadla jako ztrátu zisku ve výši minimálně 4,25 % až 6,5 % HDP. Problémy s dokončením, resp. stagnací procesu realizace společného trhu byly do značné míry přičítány zvolenému postupu podrobné harmonizace legislativy jakožto prostředku odstranění překážek v podobě národních technických norem a předpisů. Takto pojatá harmonizace si vyžadovala rozhodnutí Rady, z nichž většina musela být přijata jednomyslně a bylo proto extrémně obtížné jich dosáhnout.

Liberalizace pohybu pracovních sil se v této etapě utváření společného trhu nevztahovala na zaměstnance veřejné správy a představovala právo přijímat zaměstnání nabízené v jednotlivých státech. S výjimkou určitých profesí (lékaři) byl volný pohyb služeb přes hranice nebo svoboda jejich poskytování v jiné členské zemi umožněn pouze jakožto nediskriminační na základě národnosti. V praxi bylo jejich poskytování komplikováno odlišnými národními předpisy.

V tehdejších podmínkách spolupráce měla být závazně odstraněna omezení pohybu kapitálu v míře nezbytné pro žádoucí fungování společného trhu, přičemž i pro liberalizovanou oblast bylo povoleno v případě potíží v platební bilanci znovuzavedení příslušných omezení či jejich udržení. Výsledkem byla pouze dílčí svoboda pohybu kapitálu a přitom značně rozdílná v jednotlivých členských zemích.

#### 2.1.1.1 Společné politiky

Soutěžní politika (viz dále) spolu se společnou dopravní, zemědělskou a zahraničněobchodní politikou představovaly (spolu se snahou monitorovat hospodářskou politiku členských zemí v měnové oblasti) v zakladatelské dohodě nadstátně pojaté aktivity členských států, které měly za cíl co nejvíce usnadnit a napomoci fungování společného trhu.

Záměry realizovat společnou dopravní politiku vycházely z jejího specifického významu pro zajištění volného pohybu zboží a služeb v rámci vytvářeného společného trhu. Přestože v oblasti dopravy vzhledem k jejímu významu pro fungování společného trhu existovala vůle ke spolupráci, podařilo se v první etapě realizovat pouze dílčí opatření.

Důvody vytvoření společného trhu s cílem liberalizovat nejenom obchod průmyslovou produkcí, nýbrž i obchod zemědělskými produkty, se odvíjely především od základních cílů

společné zemědělské politiky, uvedených v zakladatelské Římské smlouvě. Smlouva vytyčila cíle zajištění růstu produktivity zemědělské výroby, dosažení životní úrovně v zemědělském sektoru srovnatelné s úrovní v ostatních sektorech ekonomiky a zajištění soběstačnosti Společenství v zemědělské produkci. Existence subvencí a obchodních omezení, rozdílná váha zemědělského sektoru v jednotlivých ekonomikách, rozdílný stupeň soběstačnosti v zemědělské produkci a zejména rozdílná produktivita práce a z ní plynoucí výrazné rozdíly v cenách ústily ve výrazně odlišné zemědělské politiky jednotlivých členských zemí.

Trh zemědělskými produkty vzhledem ke zmíněným specifikům zpravidla liberalizovat nelze, anebo jeho liberalizace postupuje velice pomalu. Uvedené skutečnosti, ohrožující postup liberalizace této problematické části společného trhu, vedly Společenství k vytvoření *de facto* umělého trhu zemědělskými produkty v rámci společné zemědělské politiky. Složitě, náročně a nákladné uspořádání a fungování tohoto nástroje vyvolává i v dnešní době značnou kritiku, nicméně umožnilo komplexní realizaci společného, a později i vnitřního trhu pokud jde o svobodu pohybu zboží.

Společná obchodní politika byla původně koncipována jako vytváření jednotného přístupu Společenství pro obchod s nečlenskými zeměmi, tj. především v oblasti společného celního tarifu. Již při pracích na zakladatelské smlouvě EHS vyplynula mj. úzká souvislost mezi liberalizací pohybu zboží a služeb uvnitř Společenství a jeho obchodní politikou vůči nečlenským zemím. Jednotlivé členské země vycházely při uplatňování svých národních obchodních politik ze svých národních preferencí a zájmů. Národní obchodní politiky byly proto odlišně koncipované a postrádaly jednotný přístup vůči nečlenským zemím. Společný postup se proto týkal i oblasti uzavírání obchodních dohod s nečlenskými zeměmi, antidumpingových opatření a dalších nástrojů.

Společná obchodní politika v úvodní fázi svého uplatňování zajišťovala především činnost spojenou s bezproblémovým fungováním celní unie v oblasti vnějších ekonomických vztahů Společenství. Protože šlo o jeden z prvních průlomů do suverenity členských států v oblasti jejich hospodářské, ale i zahraniční politiky, byly úvodní kroky při realizaci těchto aktivit z hlediska potřeb fungování celní unie nepostačující. Trvalo určitou dobu, než bylo dosaženo shody o společném postupu v příslušných oblastech spolupráce a než byly vytvořeny potřebné nástroje obchodní politiky na úrovni Společenství. Další společné instrumentárium bylo rozvíjeno postupně - od společné politiky v oblasti exportních úvěrů až po shodu členských států na postupu odstraňování tzv. neviditelných překážek obchodu (to již

v souvislosti s realizací vnitřního trhu) anebo systému schvalovacích procedur pro dohody a smlouvy s nečlenskými zeměmi.

Vstřícnost členských zemí Společenství, pokud jde o ztrátu suverenity v oblasti regulování svých ekonomik, byla v etapě vytváření společného trhu a k němu vztažených společných politik vyčerpána. Neexistoval konsenzus pro proces dalšího omezování jejich ekonomické suverenity směrem ke koordinaci hospodářských politik a nadále trvala rozdílnost "národních" přístupů a zájmů a jejich prosazování na půdě Společenství. Daný postoj členské země zaujímal i v oblasti měnové politiky bez ohledu na možné nepříznivé důsledky pro již existující společné instrumentarium.

Míra ekonomické integrace ve formě společného trhu a celní unie byla tedy prakticky ve všech směrech (volný pohyb zboží, osob, služeb, kapitálu, společné politiky) neúplná. Navíc v důsledku tzv. negativní ekonomické integrace (odstraňování pouze viditelných překážek pohybu zboží - cel, množstevních omezení) zůstával společný trh i nadále rozdroben na své národní části. Vnější znakem této rozdrobenosti byly zejména hraniční kontroly uvnitř Společenství, které byly v podstatě totožné s kontrolami na hranicích s nečlenskými zeměmi. Společenství v etapě utváření společného trhu tak sice realizovala jednotné obchodně-politické instrumentarium, ale část regulačních nástrojů zůstala i po vytvoření celní unie v kompetenci členských zemí. V následujícím krizovém období sedmdesátých let se členské státy přiklíněly k obvyklému zesílenému protekcionismu.

I v členských zemích Evropských společenství se projevíly důsledky tzv. strukturálních celosvětových krizí sedmdesátých let - energetické, zejména ropné krize, surovinové a potravinové krize spolu s novými jevy - stagflací a slumpflací (kombinací stagnace ekonomického růstu a inflace či kombinací poklesu ekonomického růstu a inflace). Důsledkem pro členské země Společenství byla hluboká ekonomická strukturální krize a sestupný růstový trend pokračoval i v první polovině osmdesátých let. Mezeru v hradbě ochraňující domácí ekonomiky v nepříznivých obdobích, způsobenou přesunem cel a množstevních omezení na nadnárodní úroveň, členské země rychle zaplňovaly tzv. neviditelnými překážkami, ať již v podobě administrativní (normy, předpisy aj.) či uplatňováním státního monopolu (služby, státní zakázky apod.).

Společenství se tak ocitlo v situaci, kdy i pouhé setrvání na úrovni regionální ekonomické integrace, dosažené v předkrizovém období, si vyžadovalo další společné aktivity. Jako řešení problému státní regulace, tj. hlavního nástroje řízení a ovlivňování ekonomik členských zemí,

jež konzervovala rozdrobenost společného trhu, přicházely v úvahu pouze harmonizace či unifikace regulačních systémů, označované zpravidla jako tzv. pozitivní integrace, s jejich nadnárodním charakterem.

### **2.1.2 Přechod od společného k vnitřnímu trhu Evropské unie**

Přijetí tzv. Bílé knihy Projekt jednotného trhu 1985 (viz dále) ukončilo období europesimismu spojené s všeobecnou měnovou krizí a strukturálními krizemi a jejich dopady na integrační spolupráci zemí Evropských společenství v průběhu sedmdesátých let a na počátku let osmdesátých.

#### **2.1.2.1 Jednotný evropský akt**

Jednotný evropský akt z roku 1987 představuje první významné doplnění a modifikaci zakladatelské Smlouvy o EHS. Na jeho základě a na základě Bílé knihy z roku 1985 začal být vytvářen vnitřní trh. V souvislosti s jeho realizací byl k základním cílům regionální ekonomické integrace, uvedeným v Římské dohodě, připojen další cíl posílení hospodářské a sociální soudržnosti – sociální dimenze vnitřního trhu.

Jednotný evropský akt stanovil dva cíle: začlenění projektu vnitřního trhu do Smlouvy, přičemž jej definoval jako "oblast bez vnitřních hranic, v níž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu", a stanovení konečného termínu pro jeho dokončení 31. prosinec 1992. Druhým cílem bylo zavedení hlasování kvalifikovanou většinou namísto doposud vyžadované jednomyslnosti pro většinu opatření týkajících se realizace vnitřního trhu, tj. pro změnu společného celního tarifu, svobodu poskytování služeb, svobodu pohybu kapitálu a sbližování národních legislativ. Vyjmuta byla zejména opatření v oblasti daňových překážek. Doba stanovená pro schválení směrnic Radou ministrů se tak výrazně zkrátila - z období několika let ve většině případů na dobu několika měsíců.

Nezbytnost řešení souvisejících problémů vedla ke kodifikaci dalších politik v Jednotném evropském aktu. Charakter těchto nových politik vzhledem k dosavadním aktivitám Společenství byl vymezen jako subsidiární. Tento pojem byl vyložen v tom smyslu, že nové politiky nenahrazují dosavadní politiky Společenství (viz výše), ale pouze je doplňují.

S cílem řešit související problémy byly na základě Jednotného evropského aktu doplněny části zakladatelské smlouvy týkající se zejména sociální politiky Společenství. Původní ustanovení zakladatelské smlouvy v této oblasti korespondovala s jedním z jejích proklamovaných ekonomických cílů - urychleným zvyšováním životní úrovně. Členské státy v době založení Společenství považovaly za nutné rozvíjet nabídku pracovních míst i na základě vzájemné spolupráce s cílem zlepšit životní a pracovní podmínky. Jednotný evropský akt rozšířil sociální politiku o ustanovení, která příslušnou instituci Společenství opravňuje vydávat předpisy upravující pracovní podmínky.

Součástí zakladatelské smlouvy se na základě přijetí Jednotného evropského aktu staly další politiky Společenství: politika v oblasti výzkumu a vývoje, politika v oblasti ochrany životního prostředí, resp. ekologická politika a politika regionální, spadající pod nový cíl hospodářské a sociální soudržnosti.

Jednotný evropský akt kodifikoval Evropský měnový systém fungující od roku 1979 jako určitý „podpůrný“ měnový a úvěrový mechanismus a v této souvislosti stanovil úkol jeho dalšího rozvoje a zesílení koordinace hospodářských a měnových politik členských států. Podle ustanovení Jednotného evropského aktu tato koordinace měla zajišťovat především odpovídající fungování liberalizovaného trhu kapitálu.

Právě složitost a náročnost úkolů, vytyčených Jednotným evropským aktem v souvislosti s vytvářením vnitřního trhu, implikovala po jeho přijetí další reformní iniciativy Společenství. Šlo především o dlouhodobě pojatou reformu společné zemědělské politiky a o konfliktní reformu společného rozpočtu a strukturálních fondů. Po určitých dílčích úspěších těchto reformních procesů bylo dalšího pokroku v procesu realizace vnitřního trhu dosaženo v roce 1988 základní shodou v chápání jeho sociální dimenze. Sociální politika byla doplněna ustanovením o pracovních podmínkách včetně ustanovení o zajištění bezpečnosti práce a ochrany zdraví, o řešení nezaměstnanosti a o dotváření podmínek pro liberalizaci pohybu pracovních sil. Součástí tohoto procesu bylo přijetí Sociální charty v prosinci 1989 všemi členskými zeměmi s výjimkou Velké Británie.

Projekt vnitřního trhu výrazně přispěl k překonání období ekonomické a politické stagnace Společenství ("eurosklerózy"), následující po krizovém období sedmdesátých let. Iniciativa Jacquesa Delorse, který si při převzetí funkce prezidenta Evropské komise v roce 1985 stanovil realizaci vnitřního trhu jako svůj prvořadý cíl, byla podpořena zejména podnikateli a průmyslníky, ale i vládami členských zemí a Evropským parlamentem.

### 2.1.2.2 Bílá kniha 1985 – odstraňování materiálních, technických a daňových překážek

Bílá kniha z roku 1985 obsahovala opatření, jejichž realizace byla bezpodmínečně nutná pro vytvoření vnitřního trhu, a dále pro řešení problémů, které byly s jeho fungováním spojeny nebo jej v nějakém směru ovlivňovaly. Vnitřní trh byl na jejím základě vytvářen již jako prostor bez vnitřních hranic, odstraněním materiálních, technických a daňových překážek.

Konkrétní legislativní opatření v počtu 282 obsažená v Bílé knize, schválené Evropskou radou v červnu 1985 v Milánu, jejichž realizaci stanovily členské země jako bezpodmínečně nutnou pro vytvoření vnitřního trhu, byla rozdělena do tří základních skupin:

Odstranění materiálních překážek na základě zrušení kontrol zboží a osob na vnitřních hranicích: materiální (fyzické) překážky byly nejzřejmějším znakem rozdrobenosti společného trhu. Administrativa s nimi spojená a časové prodlevy v důsledku kontroly osob a zboží policejními a celními orgány na hranicích mezi členskými státy značně zvyšovaly náklady. Bílá kniha z roku 1985 nepředpokládala pouze zjednodušení této administrativy a kontrol, o něž se Společenství snažilo i v předcházející etapě integračního procesu (např. zavedením jednotného "evropského" pasu, jednotného průvodního dokumentu, odstraněním dvojích kontrol na obou stranách hranic mezi členskými zeměmi aj.), nýbrž jejich úplné odstranění. Záměr odstranit fyzické kontroly na vnitřních hranicích vyústil mimo jiné v tzv. Schengenskou dohodu upravující volný pohyb osob v rámci vnitřního trhu.

Odstranění fyzických překážek bylo podmíněnou úspěšnou spoluprací při řešení technických a daňových omezení. Odstranění technických překážek, tj. národních norem a předpisů vztahujících se na zboží a služby, a v menší míře také na osoby a kapitál, probíhalo cestou harmonizace nebo vzájemného uznávání.

Nový postup odstranění technických překážek spočíval v tom, že s výjimkou důvodů veřejného zájmu – ochrana zdraví a bezpečnosti občanů, ochrana životního prostředí – se upustilo od jejich harmonizace, byla upřednostněna zásada vzájemného uznávání a princip subsidiarity. Na základě principu subsidiarity se společné právo tvoří pouze tam, kde nelze stejného, event. lepšího výsledku dosáhnout na státní či regionální úrovni. Precedentem v procesu vzájemného uznávání se stal již v roce 1979 rozsudek Evropského soudního dvora v kauze týkající se prodeje francouzské lihoviny Cassis de Dijon v Německu. Soud rozhodl, že

výrobky vyráběné a prodávané na základě norem a předpisů v jedné členské zemi Společenství mohou být uváděny na trh i ve všech ostatních členských zemích.

Harmonizace technických norem a předpisů představuje složitý a náročný úkol pro členské země i v současné době. I nadále se soustředí se na stanovení základních požadavků v oblasti ochrany zdraví, bezpečnosti, životního prostředí a spotřebitele a představuje určitý návod pro členské země ve smyslu toho, co mají ve stanovené době promítnout do svojí národní legislativy. Skluzy, event. nedostatečná harmonizace mají za následek citelné sankce. Citlivou oblastí zůstávají zejména léčiva, kde členské státy nejsou ochotny přistoupit ke vzájemnému uznávání národních schválení, a nelze tedy hovořit o jejich zcela liberalizovaném pohybu v rámci vnitřního trhu.

Evropskou normou se mohou stát parametry jakéhokoli výrobku nebo technologického postupu, pokud s tím členské státy souhlasí. Tvorbu těchto norem zajišťují evropské organizace pro normalizaci, např. Evropský výbor pro standardizaci (Comité Européen de Normalisation, CEN), který má dnes ve svém rejstříku 5500 technických norem a průběžně projednává a schvaluje další, a Evropský výbor pro elektrotechnickou normalizaci (Comité Européen de Normalisation Électrotechnique, CENELEC). Cílem jejich práce je zajišťovat bezpečnost, výkonnost, kompatibilitu a další parametry zboží, včetně jeho jednotné klasifikace, metodologie zkušebních testů apod. Euronormy jsou dobrovolnými dokumenty. Pokud výrobce úspěšně provede předepsaný zkušební a certifikační test, je oprávněn opatřit svůj výrobek značkou CE.

Odstranění daňových překážek se týká především překonání bariér tvořených rozdíly v nepřímém zdanění cestou harmonizace nebo sblížování sazeb daně z přidané hodnoty a spotřební daně. Problémy harmonizace daňové oblasti vyplývají z uplatňování zásady jednomyslného rozhodování. Jednotný evropský akt, na jehož základě byla v rámci přípravy vnitřního trhu přijata zásada rozhodování kvalifikovanou většinou, vyňal z uplatňování této zásady oblast daní. V současné době je v oblasti přímých daní harmonizováno pouze zdanění základního kapitálu. Evropská unie zaměřuje svoje aktivity pouze na opatření realizovaná s cílem usnadnit administrativní spolupráci mezi daňovými institucemi jednotlivých členských států, a rovněž na pomoc firmám odstraněním daňových překážek v případě jejich zahraničních aktivit. V Akčním plánu pro vnitřní trh uvádí Komise oblasti, jež by v rámci problematiky přímých daní potřebovaly úpravu na úrovni vnitřního trhu, resp. Evropské unie. Jsou to zejména potřeba kodexu chování s cílem zabránit nekalé daňové soutěži, odstranění

deformací při zdanění kapitálových výnosů. Kromě uplatňování zásady jednomyslného rozhodování ztěžuje daňovou harmonizaci také neochota členských zemí k předání kompetencí v oblasti svých národních daňových politik.

Určité řešení harmonizace v oblasti nepřímých daní bylo nutné přijmout v rámci odstraňování materiálních překážek (jednou z příčin existence hraničních kontrol je zajištění příjmů státu z nepřímých daní.) Tyto překážky volného pohybu zboží jsou dány vstupem nepřímých daní do ceny zboží, kdy se rozdílné daňové sazby v jednotlivých členských zemích odrážejí v rozdílných cenových hladinách zboží. Odstranění překážek v této oblasti navázalo na zavedení daně z přidané hodnoty. V roce 1977 byla mj. přijata jednotná pravidla týkající se vyměřování daňového základu. Aplikace daně na dovozy a refundace daní při vývozu ve vzájemném obchodu členských zemí byla ukončena v roce 1991 v souvislosti s přípravou vnitřního trhu. Od roku 1993 do konce roku 1996 se přecházelo k novému systému. Pro soukromé osoby platí zásada zdanění v zemi původu. Při otevření vnitřního trhu bylo odstraněno veškeré vracení a vybírání daní plynoucích z osobního pohybu zboží v rámci EU. Pro transakce daňových subjektů s právem na odpočet DPH platí zásada zdanění podle podmínek v zemi určení. V souvislosti s přechodem na nový systém započal rovněž proces harmonizace nepřímých daní. Od roku 1993 je uplatňována standardní sazba ve výši minimálně 15 procent. Členské země mohou pro určitá zboží uplatňovat jednu nebo dvě snížené sazby ve výši minimálně 5 procent. Konečným cílem harmonizace daní z přidané hodnoty je vytvoření podmínek pro uplatnění zásady zdanění obchodních operací v zemi původu pro všechny ekonomické subjekty.

Zboží podléhající spotřebním daním je zdaňováno sazbami členského státu, ve kterém je výrobek spotřebován. Směrnice stanovující minimální výši daňových sazeb platí od počátku roku 1993. Pro zajištění odvodu těchto daní vydala EU společné předpisy pro jejich výběr (1992). V rámci přechodného období si mohly členské státy do 1. 7. 1999 zachovat bezcelní obchody pro vnitřní cestovní ruch.

Volný pohyb služeb je jednou ze čtyř základních svobod charakterizujících vnitřní trh Evropské unie. V této oblasti není proces realizace vnitřního trhu dosud zcela ukončen a souvisí to mj. s tím, že obecně se národní trhy služeb vyznačují vyšší mírou regulace a tedy i vyšším stupněm izolace. V etapě vytváření vnitřního trhu jde především o liberalizaci těch oblastí služeb, v nichž má tradičně silnou úlohu státní monopol - od zintenzívnění spolupráce v oblasti dopravy, kde se společný (nadstátní) charakter součinnosti předpokládal již

v zakladatelské Smlouvě o EHS, přes bankovníctví, pojišťovnictví až po telekomunikace jako typ nových (moderních) služeb. Liberalizace v oblasti finančních služeb je spolu s liberalizací pohybu kapitálu podstatným předpokladem pro vytváření jednotného finančního prostoru. Předpokladem liberalizace finančních služeb je liberalizace pohybu kapitálu (viz dále). Liberalizovaný trh finančních služeb je založen na zásadě vzájemného uznávání bankovních licencí a dále na zásadě kontroly zemí původu, tj. bankovní dozor v zemi původu kontroluje aktivity bank včetně jejich poboček v ostatních členských státech, s určitými výjimkami. Jsou stanoveny i další podmínky včetně minimálního počátečního kapitálu, vedení účetnictví, provádění vnitřních bankovních kontrol apod.

Legislativa vztahující se na oblast liberalizace služeb v pojišťovnictví se vytvářela od sedmdesátých let a vzhledem k vysokému stupni regulace trhů pojišťovacích služeb postupoval proces liberalizace pomalu. Vývoj byl završen na počátku let devadesátých přijetím směrnic tzv. třetí generace (Třetí směrnice o pojištění proti škodám a Třetí směrnice o životním pojištění z roku 1992), na jejichž základě se pojišťovací instituce mohou rozhodnout mezi poskytováním svých produktů v jiném členském státě prostřednictvím poboček anebo poskytováním přeshraničních služeb. Přijetí této legislativy předcházelo postupné vytváření podmínek pro těsnější spolupráci mezi kontrolními úřady jednotlivých členských států, deregulační opatření na jednotlivých národních trzích pojišťovacích služeb.

Současné typické procesy v rámci bankovního sektoru EU jsou zejména procesy univerzalizace, které posilují postavení bank a vytvářejí monopolní charakter bankovního trhu, na kterém má rozhodující postavení několik málo velkých bank. Monopolní postavení bankovních subjektů je dále podporováno jejich kapitálovým propojováním.

Výrazně regulované byly trhy dopravních služeb. Teprve až žaloba pro nečinnost v oblasti společné dopravní politiky, podaná Evropským parlamentem proti Radě, dala v roce 1985 impuls k liberalizaci i v této oblasti. V současné době jsou na vnitřním trhu do značné míry liberalizovány silniční a letecká doprava, začalo se s liberalizací železniční dopravy. V silniční dopravě byly od roku 1988 postupně odstraňovány kvóty pro poskytování dopravních služeb v jiných členských zemích EU, k jejich definitivnímu odstranění došlo v roce 1993. Nařízení Rady z roku 1990 umožňuje Komisi přijmout zvláštní opatření v situaci event. krize trhu silniční přepravy zboží. Poskytování licencí je vázáno na základní požadavky občanské bezúhonnosti, odpovídajícího finančního zajištění a odborné kvalifikace.

Liberalizaci letecké dopravy věnuje Komise pozornost zhruba od konce sedmdesátých let. K uvolnění regulovaných leteckých tarifů došlo v roce 1993, byla zavedena jednotná evropská licence, kterou členský stát uděluje těm leteckým společnostem, které mají svoje hlavní sídlo v daném státě.

Železniční doprava v EU se vyznačovala výrazným podílem státního monopolu. Základními opatřeními směrnice z roku 1991 se proto stalo zajištění provozní nezávislosti železnic na státu, oddělení správy infrastruktury od dopravní činnosti, oddlužení železnic a zajištění vstupu do infrastruktury železnic i pro podnikatelské subjekty z jiných členských států EU. Komplikuje se realizace zejména posledního opatření, kde výraznou překážku i nadále představuje působení státního monopolu.

Cílem liberalizace energetiky je postupné zpřístupnění trhů všem podnikatelům, odstranění obchodních monopolů a odbourání cenových deformací. Podle původního nařízení Evropské komise z roku 1996 měla většina členských zemí otevřít zhruba 26 % svého trhu konkurenčnímu prostředí, k dalšímu rozšíření liberalizace na 28 % mělo dojít v roce 2000 a v roce 2003 na 33 %. Na základě rozhodnutí ministrů energetiky členských zemí v roce 2002 a Evropského parlamentu v roce 2003 měl být trh elektrické energie a plynu plně liberalizován k 1. červenci 2007. Podle Evropské unie má proces liberalizace trhu s elektřinou umožnit vstup na trh různým subjektům za rovných podmínek – tj. umožnit soukromé firmě např. vybudovat elektrárnu a svobodně prodávat elektřinu spotřebitelům. Předpokládaný postup liberalizace se opoždí v důsledku málo vstřícného přístupu některých členských zemí, ale i v důsledku vývoje mimo Evropskou unii.

Na rozdíl od odstranění překážek pohybu zboží a práce probíhalo na společném trhu odstranění překážek pohybu kapitálu pomaleji. Předpokládala se svoboda pouze v míře nezbytné pro fungování společného trhu a tomu také odpovídala pouze dílčí legislativní úprava v podobě dvou směrnic z let 1960 a 1962, upravující liberalizaci většiny dlouhodobých kapitálových toků a obchod s cennými papíry. I když většina členských států v průběhu šedesátých let odstranila devizová omezení, v sedmdesátých letech došlo v důsledku strukturálních krizí a celosvětové měnové krize k zavedení nových restrikcí.

V návaznosti na projekt vnitřního trhu v Bílé knize 1985 předložila Komise v květnu 1986 "Program k liberalizaci pohybu kapitálu ve Společenství", na jehož základě byla v témž roce přijata směrnice, která spolu s dvěma předešlými stanovila legislativní rámec pro úplnou liberalizaci pohybu střednědobého a dlouhodobého kapitálu. Tyto tři směrnice byly v červnu

1988 nahrazeny další směrnicí, která odstranila všechna omezení pohybu kapitálu včetně krátkodobého k 1. 7. 1990. Pro Irsko, Portugalsko, a Španělsko bylo stanoveno přechodné období do konce roku 1992, pro Řecko do konce roku 1995. Ve zbývajících členských státech byly devizové restrikce odstraněny již před 1. 7. 1990. Pro případ komplikací v měnové oblasti směrnice umožnila přijmout devizová omezení na dobu maximálně šesti měsíců.

Zásadní změnu v oblasti legislativní úpravy svobody pohybu kapitálu přinesla Smlouva o Evropské unii, zakazující od okamžiku zahájení druhé etapy realizace měnové unie k 1. 1. 1994 všechna omezení pohybu kapitálu. Výjimky se vztahují na oblast pohybu kapitálu mezi členskými státy a třetími (nečlenskými) zeměmi. Výše uvedené členské státy, na které se vztahovaly výjimky z volného pohybu kapitálu k 1. 1. 1993 na základě stávající legislativy Společenství, si mohly tato omezení zachovat nejpozději k 31. 12. 1995. Pokud by pohyb kapitálu do anebo ze třetích (nečlenských) zemí vedl k poruchám fungování měnové unie, může Rada přijmout ochranná opatření na dobu maximálně šesti měsíců. Legislativa proti praní špinavých peněz existuje v podobě směrnice z června 1991.

Kromě ekonomického významu ve smyslu snížení nákladů plynoucích z kontrol pohybu zboží a osob má odstranění kontrol pro Evropskou unii rovněž značný společenský význam - občan Evropské unie má mít uvnitř EU právo volného pohybu. Kontroly na hranicích slouží řadě účelů - vybírání stanovených poplatků, kontrola dovozu a vývozu z důvodů bezpečnostních, ochrany zdraví, ochrany značek, pro statistické účely apod. K odstranění překážek může proto dojít pouze tehdy, jsou-li oprávněné požadavky např. bezpečnosti a ochrany zdraví řešeny jiným způsobem. Část těchto požadavků byla řešena v rámci odstranění technických překážek a překážek v daňové oblasti - viz dále. Problematickým se stalo především odstranění překážek pohybu osob.

Svoboda pohybu osob, jež je atributem vnitřního trhu, představuje širší pojem ve srovnání s pohybem pracovní síly v rámci (původně) vytvářeného společného trhu. Příslušný článek Smlouvy ustanovuje svobodu pohybu pro všechny osoby. Směrnice napomáhající zajištění svobody pohybu i pro ostatní osoby - studenty a jejich rodiny, důchodce a jiné nevýdělečně činné osoby - přijala Rada v rámci přípravy vnitřního trhu v roce 1990. Směrnice poskytují těmto osobám právo na pobyt v jiných členských zemích EU. Předpokladem pro tento nárok je v zásadě důkaz o finančních prostředcích postačujících k životu a zdravotním pojištění.

Základním dokumentem pro odstranění kontrol osob na vnitřních hranicích EU se stala Schengenská dohoda, kterou v červnu 1985 podepsalo pět členských států Společenství - Francie, SRN, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. V červnu 1990 tyto členské státy podepsaly Úmluvu o aplikaci Schengenské dohody. Dohoda vstoupila v platnost 26. 3. 1995. K zakládajícím státům se postupně připojily další členské země EU s výjimkou Velké Británie a Irska, navíc také Island a Norsko, které tvoří již několik desítek let s členskými státy EU Dánskem, Finskem a Švédskem tzv. Severskou unii, zajišťující všem jejím občanům volný pohyb bez jakýchkoli kontrol na společných hranicích. Vzhledem k tomu, že článek 140 Schengenské dohody omezoval volný pohyb pouze na členy Evropské unie, byla pro Norsko a Island schválena výjimka. Soustavou dvoustranných dohod se připojilo rovněž Švýcarsko. Dohoda řeší otázky zjednodušení a posléze odstranění vnitřních hraničních kontrol, posílení kontrol na vnějších hranicích EU a boj proti obchodu s drogami, zločinu vůbec a proti ilegální migraci. Volný pohyb osob v rámci vnitřního trhu postavil Evropskou unii před poměrně složitý problém. Kromě obav společnosti z nárůstu kriminality, imigrace a teroristů se objevily i určité obavy jednotlivých členských zemí ze ztráty části suverenity národních policí a justičních orgánů a problémy technického rázu. Tyto problémy byly spojeny se zaváděním společného informačního systému, tj. jednotného rejstříku nebezpečných a nežádoucích osob. Schengenský informační systém je považován za nezbytný prvek spojení mezi bezpečnostními útvary zemí Schengenské dohody a má zejména umožnit provádění kontrol na vnějších hranicích signatářských států, spolupráci v boji proti obchodu s drogami a sjednocení vízové a azylové politiky. V roce 1995 byla podepsána Konvence o Europolu, evropské mezivládní instituci kriminální policie k výměně informací ve všech oblastech, zejména v boji proti terorismu, obchodu s drogami, ilegální imigraci, obchodu s radioaktivními látkami, kradenými auty, praním špinavých peněz apod. K ratifikaci Konvence přispěly i úspěchy evropské protidrogové jednotky, která pracovala již od roku 1993. Konvence vstoupila v platnost k 1. 10. 1998.

Důležitým krokem v procesu liberalizace pohybu osob bylo přijetí Amsterodamské smlouvy, podepsané členskými státy EU v roce 1997 a ratifikované v květnu 1999. Amsterodamskou smlouvou se požadavek odstranění hraničních kontrol pro volný pohyb osob promítl do komunitárního práva. Další opatření bylo přijato na mimořádném summitu v Tampere (říjen 1999), který vytyčil rámcový program společné vízové a migrační politiky a společného postupu v boji proti organizovanému zločinu. Schengenská prováděcí úmluva

mj. stanoví, že vnitřní hranice mohou být překračovány na libovolných místech a neprovádějí se na nich kontroly osob. Definuje pojem vnější hranice a zabývá se harmonizací způsobů provádění kontrol na této hranici. Příslušné články stanovují jednotnost zásad provádění kontrol, přičemž pro jejich provádění byla vydána příručka poskytující konkrétní "návod", jak tyto kontroly provádět. Kontroly jsou ovšem stále vykonávány národními institucemi na základě práva jednotlivých států a nelze tedy předpokládat v brzké době dosažení jejich unifikace. V rámci Schengenské dohody bylo čekání na vnitřních hraničních přechodech fakticky odstraněno a doba cestování se tak zkrátila na silničních a železničních přechodech a při odbavování na většině letišť.

Krátkodobá víza existují v podobě turistických nebo tranzitních víz a jsou jednotná. Víza pro dlouhodobý pobyt (přesahující tři měsíce) existují pouze v podobě národních víz, vydávaných na základě národních zákonů. Země Schengenské dohody dospěly ke shodě v tom, že je budou vydávat pouze při splnění určitých podmínek, které budou jednotně respektovat.

Přes integraci Schengenské dohody do Evropského společenství na základě Amsterodamské smlouvy diskuse nad jejím obsahem a cíli a jejími eventuálními důsledky pokračuje. Trvají obavy členských zemí Společenství ze zesílení nekontrolované migrace osob ze třetích (nečlenských) zemí a jejích důsledků.

Svoboda pohybu pro pracovníky a svoboda usadit se pro samostatně výdělečně činné osoby zahrnují i právo pracovat kdekoli ve Společenství za stejných podmínek jako tuzemské osoby. Komunitární předpisy o sociálním zabezpečení pracovníků obsahují dvě základní zásady. První stanoví, že na všechny zaměstnané anebo výdělečně činné osoby se vztahuje sociální legislativa jenom jedné členské země, bez ohledu na to, v kolika členských zemích pracuje. Podle druhé zásady je pracovník pojištěn v zemi, v níž pracuje anebo vykonává většinu své práce. Z těchto dvou základních pravidel existují výjimky (např. v případě osob pracovně vyslaných do zahraničí apod.). Za určitých okolností (zájem veřejné bezpečnosti, veřejného zdraví) může být vstup do členské země odepřen. Pracovní místo znamená automaticky také právo pobytu pro rodinné příslušníky. Výjimku z práva pracovat kdekoli v ES představují činnosti ve veřejné službě (správa, policie, soudnictví, daňová správa, obrana apod.). V povoláních lékařských, jim příbuzných a farmaceutických bude dle Smlouvy postupné odstraňování překážek záviset na koordinaci podmínek pro výkon těchto povolání v různých členských zemích. V současné době je na základě přijatých směrnic přístup k práci

např. ve státním vzdělávacím systému, zdravotnictví apod. v zásadě volný, i když v praxi existuje ještě mnoho překážek. Členské státy mohou např. vyžadovat dodatečné zkoušky způsobilosti anebo absolvování kursů, přičemž tato ustanovení lze v určitých případech zneužít k vytvoření překážek. Celkově se hodnotí realizace svobody pohybu pracovníků a samostatně výdělečně činných osob jako pokročilý proces.

Součástí opatření k zajištění volného pohybu osob je kromě již zmíněného odstranění fyzických překážek i odstranění technických překážek, zajišťující stejné podmínky pro volný pohyb zejména samostatně výdělečných osob (pohyb námezdně pracujících byl liberalizován již v rámci vytváření společného trhu), včetně práva tzv. svobody usazování a vzájemného uznávání příslušné kvalifikace.

### 2.1.3 Efekty vnitřního trhu

V roce 1986 ustavila Evropská komise tým expertů pod vedením italského ekonoma Paola Cecchiniho. Výzkumný tým realizoval a vyhodnotil anketu v 11 000 podnicích členských zemí Evropské unie, jež byla zaměřena na zjištění vlivu překážek vstupu na národní trhy na podniky a ekonomiky členských zemí. Zpráva, která hodnotila budoucí přínosy, resp. efekty realizace vnitřního trhu, se ve své zkrácené knižní verzi<sup>1</sup> stala jedním z bestsellerů knižního trhu Evropské unie.

Zpráva ve své první části identifikovala již zmíněné jednotlivé skupiny nepřímých překážek volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu - materiální (fyzické) překážky, vznikající na hranicích členských států, technické překážky v podobě různých norem a předpisů a uplatňování omezení v procesu zadávání veřejných zakázek, a překážky v daňové oblasti. Další kapitoly se zabývaly specifickými překážkami uplatňovanými v oblasti služeb (tradičních i moderních) a v některých odvětvích a oblastech průmyslu.

Druhá část Cecchiniho zprávy obsahovala makro a mikroekonomické analýzy důsledků realizace vnitřního trhu. Na mikroekonomické úrovni, tj. na úrovni jednotlivých podniků, se předpokládalo, že otevření vnitřního trhu povede především ke snížení nákladů, jež by se v konečném důsledku měly projevit ve zvýšené konkurenceschopnosti evropských podnikatelských subjektů na světových trzích.

Makroekonomická analýza zkoumala důsledky realizace vnitřního trhu po odstranění jednotlivých druhů překážek pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu - překážek na vnitřních hranicích, technických překážek, překážek v oblasti veřejných zakázek a daňových překážek.

Zpráva obsahovala také některé případové studie pro jednotlivé části průmyslu (potravinářský, farmakologický, automobilový, průmysl telekomunikačních zařízení, energetiku, zemědělství apod.), případové studie pro oblasti služeb (finanční, obchodní, dopravní, telekomunikační). Efekty předpovídané v Cecchiniho zprávě byly ale také přijímány s určitou mírou pochybností. Argumenty se týkaly zejména jejich závislosti na skutečné realizaci vnitřního trhu, tj. na tom, jak bude probíhat liberalizace v jednotlivých oblastech, na tom, do jaké míry dojde k zostření konkurenčních podmínek, na elasticitě cen poptávky, ale i třeba na změnách v očekávání jednotlivých ekonomických subjektů a následného vlivu na jejich investiční činnost. Zpráva rovněž neobsahovala úvahy o důsledcích realizace vnitřního trhu na ekonomiky jednotlivých členských států Společenství. Odstranění uvedených bariér a následné dokončení vnitřního trhu mělo podle Cecchiniho zprávy vést ve střednědobém horizontu k těmto změnám základních makroekonomických ukazatelů ve Společenství: zvýšení hrubého domácího produktu v průměru o 4,5 %, snížení míry inflace v průměru o 6,1 %, vytvoření asi 1,8 mil. nových pracovních míst a zlepšení vnější ekonomické rovnováhy v průměru o 1 % HDP. Odhady přínosů dokončení vnitřního trhu byly v Cecchiniho Zprávě propočteny více než čtyři roky před jeho vlastní realizací. Na základě rezoluce Rady ministrů z konce roku 1992 byla Evropská komise pověřena zpracovat hodnocení efektů vnitřního trhu po prvních několika letech jeho fungování, konkrétně do konce roku 1996. Zpráva analyzující ekonomické efekty vnitřního trhu byla publikována v roce 1996.

Ze Zprávy Komise vyplývá, že v důsledku realizace vnitřního trhu rostl hrubý domácí produkt ve Společenství v průměru více o 1,1 - 1,5 %. Důvodem nárůstu je zvýšení efektivnosti a produktivity práce evropských podniků v důsledku zvýšení konkurence na vnitřním trhu Společenství po odstranění výše uvedených překážek. Realizace vnitřního trhu rovněž vedla ke zvýšení zaměstnanosti vytvořením téměř miliónu pracovních míst. Došlo ke zvýšení objemu vnitřního obchodu s průmyslovými výrobky o cca 20 - 30 %, přičemž Zpráva Komise uvádí, že neexistují důkazy o tom, že by se tento nárůst realizoval na úkor obchodu se třetími (nečlenskými) zeměmi.

Konstatován byl rovněž nárůst přímých zahraničních investic, kdy na počátku devadesátých let pod vlivem přípravy a realizace vnitřního trhu Společenství získalo 44,4 % celosvětových přímých zahraničních investic. Největší podíl na tomto nárůstu představovaly přímé zahraniční investice z členských států Společenství (v roce 1984 představoval podíl

vnitřních investic Společenství na celkových přímých zahraničních investicích do Společenství 41 %, v letech 1986-1990 50 % a v letech 1991-1993 činil přes 60 %<sup>ii</sup>).

Ke sbližování cen v počátcích realizace vnitřního trhu docházelo zejména v těch oblastech, kde byl realizován velký obchodní obrat, a dále v oblastech, jež byly méně chráněny před konkurencí ze třetích (nečlenských) zemí. V oblastech, v nichž i nadále přetrvávaly nepřímé překážky volnému pohybu (např. obchod s farmaceutickými výrobky, energetika, doprava, telekomunikace), přetrvávaly i větší rozdíly v cenách.

Podle původních předpokladů docházelo v rámci přípravy a úvodních let realizace vnitřního trhu k fúzím a akvizicím podnikatelských subjektů v rámci Společenství. V letech 1985-1987 činil podíl fúzí a akvizic v rámci Společenství na světových fúzích a akvizicích cca 20 %, v letech 1991-1993 činil okolo 43 %. Většina těchto operací měla národní charakter, tj. realizovala se především v rámci domácích výrobních struktur jednotlivých členských států. Přeshraniční, resp. mezinárodní charakter měly především fúze a akvizice v menších, vysoce otevřených členských ekonomikách. Restrukturalizace prostřednictvím fúzí a akvizic probíhala v době před spuštěním vnitřního trhu zejména v oblasti výroby. K výrazným restrukturalizačním přeměnám dochází zejména v odvětvích orientovaných na státní zakázky, jako jsou letecká a železniční doprava nebo telekomunikace, obecně v technologicky náročných odvětvích. Pomalý postup při odstraňování nepřímých překážek pohybu služeb vedl ke zpomalení obdobného procesu v této oblasti. Procesy koncentrace se rozvíjely zejména v oblasti obchodu a dopravy. Proces fúzí a akvizic v rámci vnitřního trhu pokračuje. Kromě pokračujícího procesu odstraňování překážek v rámci vnitřního trhu Evropské unie k němu v dalších letech přispívá rovněž zavedení společné měny euro. K současnému procesu koncentrace existují i výhrady týkající se např. rizika omezení konkurence na světových trzích anebo výhrady ke způsobům převzetí (vzrůst objemu nepřátelských nabídek).

#### 2.1.4 Stav realizace vnitřního trhu

Rezervy Evropská komise průběžně spatřuje v nutnosti doladování jednotné legislativy, v problémech v oblasti harmonizace daňové politiky a ve stále přetrvávajícím protekcionismu v oblasti pohybu služeb. V tomto smyslu např. Komise v roce 1997 konstatovala, že vnitřní trh prozatím nefunguje jako skutečný vnitřní trh, přičemž tato jeho funkce je nezbytná i z hlediska zavedení společné měny. Proces dotváření vnitřního trhu jako jednotného

ekonomického prostoru pokračuje. V letech následujících po otevření vnitřního trhu až po současnost se Evropská unie soustředí na posilování legislativního zajištění stávajících pravidel, na průběžné monitorování rozvoje vnitřního trhu a na stálé kontakty s občany a podnikateli. Důležitým úkolem v souvislosti s poslední finanční a ekonomickou krizí je zvýšení efektivnosti fungování vnitřního trhu. Mezi významné dokumenty přijaté v této souvislosti v uplynulém období lze zařadit tzv. Cardiff Report, zpracovaný na základě usnesení Evropské rady z června 1998. Představuje analýzu fungování evropských kapitálových trhů a trhů zbožím a službami a je jednou ze základních zpráv používaných Komisí při vydávání doporučení v kontextu koordinace hospodářské politiky. K dalším významným dokumentům vztahujícím se k dokončení a dalšímu rozvoji vnitřního trhu jsou zejména závěry lisabonského summitu a přijaté strategie pro vnitřní trh.

V roce 1999 přijala Evropská komise Zprávu o Strategii pro vnitřní trh na příštích pět let, která byla formálně schválena Evropskou radou na summitu v prosinci 1999 (Helsinkí). Strategie se soustředí na čtyři hlavní cíle: zlepšení kvality života občanů, zvýšení výkonnosti trhů zbožím a kapitálových trhů, zlepšení podnikatelského prostředí a využívání předností vnitřního trhu v měnícím se světě.

Pro každý z těchto cílů Strategie stanovila určitý projekt aktivit, jejichž realizace a prioritní charakter byly periodicky vyhodnocovány. S cílem podat přehled o situaci na vnitřním trhu Zpráva identifikovala téměř 100 úvodních projektů, z toho třicet zcela nových podnětů a aktivit, které měly být realizovány během následujících osmnácti měsíců. Dosažené výsledky fungování vnitřního trhu ukázaly, že i když většina členských států zavádí legislativu vnitřního trhu do svých národních právních systémů mnohem rychleji než v předchozím období, tempo zavádění stále nepostačuje. Pomalé zavádění nejnovější legislativy zůstává i nadále středem pozornosti institucí Evropské unie, resp. vnitřního trhu, protože způsobuje jeho fragmentaci. Opatření k harmonizaci pravidel týkajících se technologického rozvoje a zdokonalení ochrany spotřebitele anebo ochrany životního prostředí nemohou být plně účinná, pokud je nezavedou všechny členské země. Navíc polemiky o údajných mezerách v legislativě komplikují fungování vnitřního trhu a zabraňují občanům a podnikatelům plně využívat možnosti, které jim nabízí. Zpráva nicméně konstatovala, že evropské podnikání zaznamenalo podstatné snížení překážek přeshraničního obchodu a zdokonalení regulace vnitřního trhu.

Summit (zasedání Evropské rady) Evropské unie, který se konal ve dnech 23. a 24. března 2000 v Lisabonu, ve svých závěrech mj. konstatoval, že vnitřní trh je do značné míry dobudován. Unie si vytyčila nový strategický cíl pro příští desetiletí - stát se nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností. K dosažení tohoto cíle je zapotřebí komplexní strategie, která má připravit přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech, a to i prostřednictvím dokončení vnitřního trhu.

Zasedání Evropské rady rovněž schválilo ekonomické reformy samotného vnitřního trhu, resp. opatření pro jeho dobudování a plnou funkčnost. Některé části vnitřního trhu musí být dokončeny a musí být zvýšena jeho dosud nízká efektivnost v jiných oblastech s již uvedeným cílem plného uspokojení spotřebitelů a podnikatelů. Reformy předpokládaly urychlení liberalizace zejména v oblastech energetických služeb (elektřina, plyn), poštovních služeb a dopravy, včetně návrhů na způsob využívání a správy vzdušného prostoru s cílem vybudování plně funkčního vnitřního trhu v těchto oblastech.

Předpokládá se stanovení strategie dalšího koordinovaného postupu při zjednodušování regulativního prostředí včetně výkonnosti veřejné správy na úrovni členských států i Společenství spolu s racionalizací zavádění komunitární legislativy do právních soustav jednotlivých členských zemí.

Pro zdokonalení podmínek činnosti podniků v rámci vnitřního trhu je třeba klást ještě větší důraz na aplikaci pravidel soutěžní politiky a státní pomoci.

Závěry lisabonského summitu z března 2000 pro oblast ekonomických reforem vnitřního trhu dále rozvinula Strategie pro vnitřní trh na léta 2003 - 2006. Plán s deseti prioritami, s cílem zdokonalení vnitřního trhu, včetně reakce na výzvy předpokládaného východního rozšíření Evropské unie a na stárnutí evropského obyvatelstva předložila Komise v květnu 2003.

Potřeby evropské integrace naznačují, že vnitřní trh by nakonec mohl být dovršen jako zcela integrovaný trh s národními rysy a fungovat jako "Evropský vnitřní trh" (European home market). Měl by zahrnovat společnou měnu, harmonizovanou daňovou soustavu, integrovanou infrastrukturu, úplnou svobodu pohybu osob a legislativní nástroje umožňující efektivní podnikání na celém trhu. Výše uvedené priority zůstávají i nadále v převažující míře hlavními cíli a úkoly spojenými s dokončením vnitřního trhu na základě původního projektu,

tj. Bílé knihy schválené Jednotným evropským aktem. Další cíle a úkoly přináší nový vývoj jak uvnitř tak i mimo Evropskou unii. V tomto smyslu zůstává i po splnění původního projektu vnitřní trh nedokončený a dále se vyvíjí.

## 2.2 Soutěžní politika

Přínosy vnitřního trhu mohou být realizovány pouze za předpokladu, že na něm nebudou dovoleny praktiky narušující rovnost podmínek při vzájemném obchodu. Pro zajištění rovných podmínek pro všechny subjekty vstupující na vnitřní trh bylo nutno stanovit závazná společná pravidla na ochranu hospodářské soutěže.

Právní normy v této oblasti a výkon příslušného práva spadají do oblasti nadstátního rozhodování EU – jsou nadřazeny národní legislativě v této oblasti. Komise může zasahovat ve všech případech narušování volné soutěže na vnitřním trhu a nepotřebuje souhlas Rady ministrů. Vůči rozhodnutí Komise je možné se odvolat k Soudnímu dvoru EU.

Společná pravidla byla uvedena v zakladatelských Římských dohodách, postupně byla doplňována a upravována. K obecným principům patří princip mezistátní klauzule - pravidlo de minimis. Dle uvedeného pravidla je působnost soutěžní politiky omezena na obchod a další vztahy mezi členskými zeměmi – tj. nevadí jí porušování soutěže v jedné zemi, pokud nepoškozuje subjekty z jiných zemí. Takové porušení pravidel hospodářské soutěže řeší národní protimonopolní úřady. Dále nepostihuje porušování soutěže v obchodu mezi členskou zemí a třetími zeměmi.

Princip následku či exteritoriality evropského soutěžního práva se vztahuje i na jednání subjektů v nečlenských zemích EU, pokud má toto jednání následky pro vnitřní trh EU. Předmětem soutěžní politiky jsou rovněž akce, k nimž dochází ve třetích zemích, ale jejichž účinky se dotýkají Společenství.

Zakladatelské římské dohody uvádějí čtyři hlavní oblasti, v nichž hrozí omezení hospodářské soutěže:

1. Dohody uzavřené mezi podniky s cílem omezit soutěž - kartely
2. Zneužití dominantního postavení
3. Jednání veřejných podniků a podniků, jimž byla přiznána zvláštní práva
4. Státní dotace a subvence

Později byly tyto oblasti doplněny o kontrolu fúzí.

Kartely a jiné omezující dohody jsou zakázány a prohlašují se od samého začátku za neplatné, ať mají jakoukoli podobu. Nemusí existovat záměr. Jednání v rozporu s podmínkami hospodářské soutěže je od počátku považováno za neplatné. Jde o veškeré dohody mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků, jednání ve vzájemné shodě, kartely horizontální i vertikální (např. výrobce – distributor). Římské dohody uvádějí kartelové dohody o přímém nebo nepřímém stanovení nákupní nebo prodejní ceny nebo stanovení jiných prodejních podmínek, dohody o omezení výroby, odbytu, technického rozvoje a investic, dohody o rozdělování trhů, dohody vytvářející nerovné podmínky pro obchodní partnery při jinak stejných transakcích.

Tzv. bloková výjimka kartelové dohody povoluje, pokud zajišťují zlepšení výroby, distribuce výrobků, přinášejí technický či hospodářský pokrok, nebo je přiměřená část efektu vyhrazena spotřebitelům, dále dohod nesmí ukládat příslušným podnikům omezení, jež nejsou k dosažení uvedených cílů nezbytná, nesmí umožnit příslušným podnikům vyloučit soutěž na trhu, přípustné je uzavření dohody mezi malými a středními podniky. Později byly do blokové výjimky zahrnuty rovněž smlouvy o výhradním prodeji, smlouvy o výhradním nákupu, smlouvy o specializaci, smlouvy o výzkumu a vývoji, smlouvy v oblasti pojišťovnictví, smlouvy o přenosu technologií.

Zneužití dominantního postavení ze strany podniku či několika podniků (nejde o činnost podniků jednajících na základě dohody) na vnitřním trhu či jeho podstatné části je zakázáno, pokud toto zneužití může vést k ovlivnění obchodu mezi členskými zeměmi. Dominantní postavení je chápáno tak, že podnik je v natolik silné pozici, že může zabraňovat volné soutěži, tj. má sílu chovat se do velké míry nezávisle na svých konkurentech, odběratelích a spotřebitelích. Příklady: vynucování nepřiměřených cen, nepříznivých obchodních podmínek, vázané obchody, diskriminace. Pojem dominantní postavení byl vymezen až později v judikatuře Soudního dvora – rozhodujícím kritériem je podíl na trhu s tím, že dosažení takového postavení není stíháno, stíháno je pouze jeho zneužití.

Trh je vymezen z několika hledisek: věcné - produkt, který podnik nabízí, významná je problematika zaměnitelnosti; prostorové – zda jde o trh celého území EU či alespoň jeho podstatnou část; časové – určitá doba významná pro narušení hospodářské soutěže na vnitřním trhu. Rozhodujícím kritériem pro stanovení dominantního postavení je podíl na trhu, přičemž při posuzování se berou v úvahu všechna hlediska.

Přestože je postihováno až zneužití dominantního postavení, je vymezení podílu na trhu důležité:

- obrat do 25 % relevantního trhu – nejde o dominantní postavení (pouze minimálně existují výjimky)
- obrat 25 – 40 % relevantního trhu – stále nejde o dominantní postavení, ale při splnění určitých podmínek lze o něm uvažovat
- obrat 40 – 50 % relevantního trhu – jde o dominantní postavení, v případě pochybností je možné ho vyloučit
- obrat nad 50 % relevantního trhu – je prakticky nemožné vyloučit dominantní postavení.

Podstatné zvýšení postihů za kartelové dohody a za zneužití dominantního postavení (28. 6. 2006) obsahuje: zvýšení postihu podle délky porušování legislativy, zvýšení při opakovaném porušování, zvýšení možnosti základní pokuty z nynějších 10 % ročního obrátu na 30 %.

Při posuzování různých případů porušování volné soutěže se Komise potýkala s problémem, zda jde o tvorbu kartelu či zneužití dominantního postavení. Tato problematika byla nakonec upravena sekundárním právem, nařízením č. 4064/ 1989 o kontrole slučování podniků. Jde rovněž o případy, jež mají komunitární rozměr, který je dán objemem ročního obrátu všech sloučených podniků, které tvoří nový celek. Obratem se rozumí součet všech příjmů za výrobky a služby po odečtení daně. Platí, že musí být splněny tyto podmínky: celosvětový roční obrat přesahuje 5 mld EUR, roční obrat ve Společenství přesahuje alespoň u dvou fúzujících podniků 250 mil. EUR, pokud se spojují podniky alespoň ze tří zemí.

Nové nařízení o kontrole fúzí přijaté 11. 12. 2002 s účinností od 1. 5. 2004 stanoví základní kritéria pro posuzování dopadů fúzí a zjednodušuje pravidla pro fúze firem. Lhůta pro posuzování je stanovena na 60 dní, fúzi bude možné odmítnout jen na základě pěti jasně vymezených důvodů: pověst nabyvatele, finanční postavení nabyvatele, pověst a zkušenost osoby, která má řídit získaný podnik, dodržování pravidel EU, míra rizika, že dojde k praní špinavých peněz nebo k financování teroristů.

Státní dotace, veřejné podniky, veřejné zakázky: součástí evropského soutěžního práva jako samostatná a zvláštní oblast je postavení veřejných podniků a státní podpory.

Státní podpora – dotace, subvence: vlády členských zemí upřednostňují vybrané podnikatelské subjekty nebo výrobu určitého zboží či služby. Odstraňování dotací může vést k problémům na trhu práce, především v regionálním měřítku a vyvolávat politické problémy. Státní podpory, tj. subvence nebo jakékoli jiné formy pomoci poskytované podnikům členskými zeměmi jsou v zásadě zakázány. Připouštějí se, pokud mají sociální povahu anebo uhrazují škody způsobené přírodními katastrofami. Vedle těchto automaticky přípustných forem je možné poskytování dotací oblastem s mimořádně nízkou životní úrovní a vysokou nezaměstnaností, projektům celoevropského zájmu, v případě kdy členská země čelí vážným poruchám ve vývoji své ekonomiky, Maastrichtská smlouva připojila podporu s cílem zachování evropského kulturního dědictví. V širším pojetí se připouští podpora k usnadnění rozvoje určitých hospodářských činností nebo určitých hospodářských oblastí, kde tato pomoc nenarušuje obchod způsobem neslučitelným se společnými zájmy. Komise EU rovněž nevylučuje povolení státní pomoci v ohrožených odvětvích, pokud tato odvětví budou snižovat svoje kapacity a budou usilovat o restrukturalizaci. Tyto formulace lze interpretovat různě, včetně zohlednění i politických hledisek.

Veškeré dotace je třeba předem oznamovat Komisi EU, přičemž závisí na jejím konečném rozhodnutí, zda jde o subvence, jež jsou v souladu s legislativou EU.

Veřejné podniky: Komise může zasahovat i proti jednotlivých členským zemím, pokud stát využívá svého vlivu na některé státní, ale i soukromé podniky. Zejména udělením státem (vládou) členské země podnikatelským subjektům tzv. výhradního nebo zvláštního práva a de facto tak vytvořením monopolu, anebo upřednostněním vybraných podnikatelských subjektů státními podporami.

Veřejné zakázky: tuto oblast upravují směrnice EU. Platí zákaz jakékoliv diskriminace z důvodu státní příslušnosti, transparentnost zadávacích postupů, pravidla účasti na veřejných zakázkách, pravidla opravných řízení.

Vnitřní trh již ve fázi svého vytváření do značné míry podpořil a podporuje vznik velkých hospodářských subjektů a vytváří tak v této oblasti mnoho problémů. Velké množství nedovolených aktivit je těžko postihnutelné a ani postihy zpravidla neruší výhody plynoucí z takovýchto aktivit firmám i jednotlivcům. Pravidla soutěžní politiky se rovněž střetávají

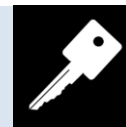
s některými jinými aktivitami Evropské unie, např. společnou zemědělskou politikou, regionální politikou apod.

**SHRNUTÍ KAPITOLY**

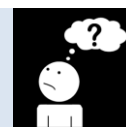
Členské země Evropských společenství vytvářely společný trh pomocí celní unie, tj. odstraněním přímých překážek volného pohybu zboží a s ním souvisejícím pohybem kapitálu, částečně volným pohybem osob, zejména pracovníků a omezeným pohybem služeb. Po úspěšném dovršení první etapy v podobě celní unie a dohody o základní podobě společných politik se integrační proces zastavil v důsledku celosvětových strukturálních krizí sedmdesátých let. Zesílení protekcionismu členských zemí vedlo k nárůstu nepřímých překážek, jimiž členské země nahradily odstraněné přímé překážky.

Období zastavení integračních procesů a de facto rozpadu částečně vytvořeného společného trhu skončilo přijetím projektu vnitřního trhu, jenž byl kodifikován Jednotným evropským aktem v roce 1987, s cílem zamezit opakování situace z krizových sedmdesátých let. Zabránit tomu měla dohoda členských zemí na odstranění i nepřímých překážek pohybu zboží, služeb, kapitálu a osob. Ke splnění tohoto úkolu se členské země poprvé v historii dosavadního integračního vývoje dohodly na zavedení hlasování kvalifikovanou většinou pro přijímání většiny opatření související s realizací vnitřního trhu. V souvislosti s připojením dalšího základního cíle regionální ekonomické integrace – posílení hospodářské a sociální soudržnosti – rozhodly o zavedení dalších podpůrných politik.

Otevřením vnitřního trhu v roce 1993 vytvořily tehdejší členské země Evropského společenství specifickou formu regionální ekonomické integrace – prostor bez vnitřních hranic. Přestože projekt vnitřního trhu není dosud plně realizován, stal se základem postupu členských zemí směrem k dalším, vyšším etapám rozvoje integračního procesu, měnové a hospodářské unii.

**SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV K ZAPAMATOVÁNÍ**

Společný trh; vnitřní trh; Jednotný evropský akt; materiální překážky; technické překážky; zásada vzájemného uznávání; subsidiarita; evropská norma; daňové překážky; společné politiky; subsidiární politiky; strukturální krize; schengenská dohoda.

**KONTROLNÍ OTÁZKY**

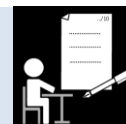
Jaký je základní rozdíl mezi společným trhem a vnitřním trhem?

Která ze čtyř svobod vnitřního trhu se vyznačuje nejnižším stupněm liberalizace (odstraněním nepřímých překážek)?

Které svobody na vnitřním trhu se týká Schengenská dohoda a co konkrétně upravuje?

Postihuje soutěžní politika EU pouze členské země anebo rovněž třetí (nečlenské) země?

Vysvětlete rozdíl mezi společnými a subsidiárními politikami.

**KONTROLNÍ TEST**

Ukázka:

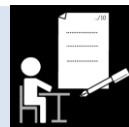
Jednotný evropský akt zavedl nové integrační politiky. Mezi ně patří

- a) zavedení hlasování kvalifikovanou většinou
- b) ekologická politika
- c) dopravní politika

Na vnitřním trhu nejsou harmonizovány

- a) spotřební daně
- b) daň z přidané hodnoty
- c) daň z příjmů fyzických osob

**POZNÁMKY**



|                                                                                                                                        |                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>VÝSTUPY Z UČENÍ</b>                                                                                                                 |  |
| <i>Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci této kapitoly</i>                                                                 |                                                                                     |
| <b>BUDETE UMĚT</b><br>Posoudit současný stav realizace vnitřního trhu EU a podmínky, jež vytváří pro firmy a občany členských zemí EU. | <b>ZNALOSTI</b>                                                                     |
| <b>BUDETE SCHOPNI</b><br>Orientovat se v procesech liberalizace pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu na vnitřním trhu EU.             | <b>SCHOPNOSTI</b>                                                                   |
| <b>ZÍSKÁTE</b><br>Znalost klíčové formy regionální ekonomické integrace – společného, resp. vnitřního trhu.                            | <b>DOVEDNOSTI</b>                                                                   |

### 3 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE EU

#### PRVNÍ PROJEKT MĚNOVÉ UNIE, EVROPSKÝ MĚNOVÝ SYSTÉM, PROJEKT HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE, PAKT A STABILITY A RŮSTU A PROBLÉMY JEHO REALIZACE

##### 3.1 První projekt měnové unie

S přechodem k vyšším formám ekonomické integrace se těžiště integračních kroků přesouvá od opatření a aktivit orientovaných do oblasti trhu k těm, jež jsou zaměřena na celou oblast ekonomické politiky, a do této části integračního procesu nepochybně patří i měnová unie. Nicméně z hlediska klíčového postavení společného, resp. v případě Evropské unie vnitřního trhu, plní měnová unie funkci obslužného nástroje pro tento vnitřní trh, usnadňující realizaci jeho čtyř svobod – volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu.

V Dohodě o Evropském hospodářském společenství ratifikované v roce 1958 je v původním článku 67 uveden cíl odstranění všech omezení pohybu kapitálu v průběhu přechodného období realizace Společenství. Tento záměr nebyl v daném období dovršen. Ke skutečné změně postojů v oblasti ekonomické koordinace a harmonizace dochází v rámci Evropských společenství až koncem šedesátých let. Nicméně na základě iniciativy Evropské komise byl v roce 1964 založen Výbor guvernérů centrálních bank. Výbor zpočátku plnil pouze poradní funkci, schůzky se konaly jedenkrát za měsíc v Basileji a byly orientovány na projednávání společných zájmů centrálních bank členských zemí. Mezníkem pro další postup směrem k hlubší měnové integraci se stal až summit představitelů EHS v Haagu v roce 1969, na němž bylo dosaženo shody o vytvoření projektu hospodářské a měnové unie. Důsledkem heterogenity členských zemí byly sice rozdílné názory a problémy vzájemné spolupráce, ale již v této etapě pozitivně působily podněty dosavadního integračního procesu.

. Na počátku roku 1970 bylo rozhodnuto o vytvoření skupiny specialistů, kterou vedl Pierre Werner, tehdejšího lucemburský premiér, jež posuzovala předložené projekty a měla zmapovat názory a postoje členských zemí a nalézt sporné body postupu k měnové unii.

Představy členských zemí o společné měně se lišily. Francie podporovala systém trvale fixovaných kurzů národních měn s tím, že národní ekonomické politiky se jim budou přizpůsobovat, tj. ekonomiky členských zemí budou konvergovat – tzv. „teorie lokomotivy“.

Spolková republika Německo podporovala zafixování kursů národních měn jako konečný cíl měnové integrace, jehož dosažení bude předcházet proces koordinace národních ekonomických politik.

Pracovní skupina na závěr své činnosti předložila v květnu 1970 tzv. Wernerovu zprávu a po dalších jednáních Rady ministrů předložila v říjnu téhož roku druhou Wernerovu zprávu, která se stala prvním konkrétním návrhem na vytvoření společné měny v dosavadní historii Evropských společenství. V tomto dokumentu, obdobně jako ve zmíněné první Zprávě, byla podrobně (obsah a termíny) rozpracována pouze první etapa realizace hospodářské a měnové unie na léta 1971-3 a stanoven rok jejího dokončení 1980, tj. předpokládalo se desetileté (tříetapové) přechodné období. V průběhu přechodného období se předpokládalo zavedení úplné směnitelnosti měn členských zemí ES, jednotná měna měla být vytvořena na základě zrušení pásem a zmrazení měnových parit. Projekt počítal s vytvořením rozhodovacího centra pro regulaci úrokových měr a úvěrů, správu devizových rezerv a intervence a dohodou o zesílení spolupráce mezi centrálními bankami členských zemí s cílem prohloubení koordinace měnové a úvěrové politiky, vytvoření mechanismu finanční pomoci na krytí deficitů platebních bilancí a posílení koordinace hospodářských politik členských zemí.

Závěrečná Wernerova zpráva poprvé v historii Společenství rovněž poukázala na možné problémy hospodářské a měnové unie plynoucí z regionálních rozdílů, nezaměstnanosti, životního prostředí a na ohrožení vnější ekonomické rovnováhy zemí v důsledku volného pohybu kapitálu. Dokument také předpokládal určité finanční přesuny mezi členskými zeměmi, zejména v prvních dvou případech. Byl to v podstatě výsledek snahy sjednotit výše uvedená rozdílná stanoviska zemí k měnové integraci a dospět ke kompromisu. Zavedení společné měny se předpokládalo až v posledním třetím stadiu hospodářské a měnové unie a předcházející dvě období měly členské země zřejmě využít k co největšímu snížení existujících rozdílů, a tím i k co největšímu sjednocení přetrvávajících rozdílných přístupů k měnové spolupráci a integraci. Do tehdejších plánů na realizaci hospodářské a měnové unie ale zasáhla všeobecná měnová krize a strukturální krize v první polovině sedmdesátých let. První neuskutečněný projekt hospodářské a měnové unie členských zemí ES se obsahově do značné míry shodoval (viz dále) s v pořadí druhým projektem, realizovaným o dvacet let později.

Všeobecná měnová krize se rozvíjela již od konce šedesátých let a vyvrcholila v roce 1971. Za příčiny všeobecné měnové krize se označují nerovnoměrný ekonomický vývoj, zejména mezi USA a ostatními tržními ekonomikami, kdy měnový systém, založený na dominantním postavení USD, byl oslabován rostoucím používáním dalších měn (viz výše) v mezinárodní sféře. Další příčinou byly chronické nerovnováhy platebních bilancí, vyvolané nerovnoměrným ekonomickým vývojem tržních ekonomik.

Krize měla za následek zánik poválečného měnového uspořádání, tj. bretton-woodského systému z roku 1944. S cílem omezit destabilizační vývoj v oblasti vzájemných měnových vztahů, jež ohrožoval vzájemný obchod, a také podpory realizaci první etapy Wernerova projektu, se v dubnu 1972 členské země ES spolu se zeměmi očekávaného prvního rozšíření Společenství (přistoupení Velké Británie, Irska a Dánska v roce 1973) dohodly na vlastním mechanismu měnových kurzů. V důsledku pokračující měnové krize a oslabování dolaru a rozvíjející se strukturální krize (ropné šoky surovinová, potravinová krize) byl v roce 1974 projekt hospodářské a měnové unie definitivně opuštěn. Hlavním důvodem neúspěchu prvního projektu HMU v historii Společenství nebyly zmíněné vnější faktory (měnová a strukturální krize), nýbrž rozporné zájmy členských zemí Společenství zvýrazněné právě v krizovém období a mající kořeny v rozdílných ekonomických úrovních členských zemí. Jak lze vyvozovat na základě současného vývoje, obdobné faktory vyvolávají problémy i v rámci nynější realizované Hospodářské a měnové unie EU (viz dále).

### 3.2 Evropský měnový systém

Nerovnoměrný ekonomický vývoj členských zemí ES spolu s dopady všeobecné měnové krize a strukturálních krizí zesiloval fragmentaci společného trhu a přispíval k dezintegračním tendencím. Komise ES proto začala po překonání vrcholu krizového období usilovat o obnovení procesu realizace hospodářské a měnové unie. Po komplikovaných a zdoluhavých jednáních byl v roce 1978 přijat na návrh Francie a SRN projekt realizace Evropského měnového systému, který začal fungovat od roku 1979. Hlavním důvodem jeho vzniku byla potřeba vytvořit stabilní měnové prostředí pro rozvoj společného trhu a jeho čtyř svobod. Vzájemně propojené prvky EMS tvořily kurzový (směnný) mechanismus, evropská měnová jednotka ECU, úvěrový mechanismus pro poskytování pomoci slabším měnám systému a Evropský fond měnové spolupráce.

Kurzový mechanismus (Exchange rate mechanism – ERM) zajišťoval udržení vymezených pásem oscilace měn členských zemí vůči sobě navzájem (bilaterální paritní mřížka) a vůči centrální jednotce systému ECU. Intervence byly dvojího druhu: na udržení vzájemných kurzů národních měn a na udržení kursů jednotlivých měn vůči ECU. Pokud ve vztahu měn dvou zemí došlo k maximální povolené odchylce od stanoveného kurzu – tzv. intervenční body, byly centrální banky dotčených zemí povinny intervenovat s cílem obnovit pohyb příslušných měn v povoleném pásmu. V případě neúspěchu provedených opatření ERM umožňoval po vzájemné dohodě úpravu kurzu (devalvace, revalvace). V prvních letech existence systému tvořila část členských zemí jádro EMS s pásmem kolísání  $\pm 2,25\%$ , část zemí měla možnost přechodného rozšíření pásma na  $\pm 6\%$ . K dalšímu vývoji pásma došlo v roce 1993 (tzv. bruselský kompromis), kdy se členské země systému dohodly na rozšíření flukтуаčního pásma na  $\pm 15\%$ . Cílem této úpravy bylo snížení rizika spekulacních útoků na měny systému v době měnových turbulencí. V důsledku spekulací musely v roce 1992 opustit kurzový mechanismus Itálie a Velká Británie. V přechodném období realizace Hospodářské a měnové unie se členy kurzového mechanismu postupně staly všechny členské země tehdejší „patnáctky“ a byl položen základ současného kurzového mechanismu II., jediné části původního Evropského měnového systému, jež existuje v modifikované podobě i v současné době a je jedním z konvergenčních kritérií (viz dále).

Evropská měnová jednotka (European Currency Unit) – ECU, uměle vytvořená zúčtovací měnová jednotka konstruovaná na základě koše měn členských zemí EMS, přičemž množství jednotlivých měn v koši v zásadě vyjadřovaly ekonomickou sílu zemí (podíl HDP a podíl na vzájemném obchodu v tehdejším Společenství). Přípustná odchylka centrální parity měny dané země vůči ECU – tzv. ukazatel divergence nesměla překročit 75%, pokud ano, bylo nutné přistoupit k intervenci. V rámci EMS plnila ECU tyto funkce: zúčtovací jednotka centrálních bank členských zemí EMS, devizové rezervy, společná zúčtovací jednotka při sestavování společného rozpočtu Společenství, stanovení kursů měn členských zemí - tzv. centrálních parit měn jednotlivých zemí vůči ECU. Kromě „oficiálních“ ECU se v rámci Společenství postupně rozšířily i tzv. „soukromé“ ECU. K rozšíření soukromého používání ECU přispěly především komerční banky, které přitahoval charakter košové jednotky a z něho plynoucí vyšší stabilita ECU, a jež iniciativně vytvářely vlastní ECU skládáním ze svých měnových portfolií. V průběhu existence EMS se pro tento typ ECU postupně vytvořil

mnohostranný clearingový a platební systém a „soukromé“ ECU se začaly rovněž používat jako úvěrové peníze.

Evropský fond měnové spolupráce byl předpokládán v programu etap realizace hospodářské a měnové unie z roku 1971 (viz výše) a byl zřízen v roce 1973. Členské země systému u něho skládaly 20% svých devizových rezerv výměnou za ekvivalentní hodnotu v ECU pro používání k výše zmíněným intervencím v rámci ERM a pro mezibankovní clearing.

Úvěrový mechanismus podporoval intervenční operace v rámci ERM, tj. zajišťoval zemím, resp. jejich centrálním bankám přístup k devizovým úvěrům. Za tím účelem poskytoval tři druhy financování: velmi krátkodobé úvěry (45 dní) pro intervence centrálních bank v rámci ERM, krátkodobé úvěry (3 měsíce a více) k překlenutí deficitních sald platebních bilancí, střednědobé úvěry (2 – 5 let) pro pomoc zemím s dlouhodobými problémy rovnováhy platebních bilancí.

Úlohu „ústřední, vedoucí měny“ plnila v praxi fungování EMS západoněmecká marka (DEM) na základě ekonomické síly Spolkové republiky Německo a její centrální bankou dlouhodobě realizované restriktivní měnové politiky.

V období po spuštění EMS dlouhodobě významně přispíval ke stabilizaci měn západoevropských zemí a rozvoji vzájemného obchodu, vedl k prohloubení jejich měnové spolupráce a lze ho v tomto smyslu hodnotit jako předstupeň, resp. východisko pozdější hospodářské a měnové unie EU. V průběhu prvního desetiletí své existence přispěl ke snížení míry inflace, zmenšení rozdílu mezi úrokovými sazbami a rovněž ke konvergenci ekonomického vývoje členských zemí.

Problémy systému způsobila zejména o trhu EU, a která umožnila liberalizace pohybu kapitálu, k níž došlo koncem osmdesátých let v rámci přípravy otevření vnitřní spekulační útoky vůči slabším měnám EMS. Následný destabilizační vývoj nakonec vyústil v systémové řešení, kdy členské země odsouhlasily rozšíření fluktuačního pásma na  $\pm 15\%$  (viz výše).

Evropský měnový systém s výjimkou transformovaného ERM II zanikl ke 31. 12. 1998 přechodem členských zemí k Hospodářské a měnové unii.

### 3.3 Úvodní etapa realizace Hospodářské a měnové unie (HMU)

Přijetí tzv. Maastrichtských dohod spadá do období počátku devadesátých let. Otázkami souvisejícími s realizací měnové unie se Společenství začala zabývat již na konci

šedesátých let. Summit v Haagu v roce 1969 vytyčil cíl vytvoření měnové unie. První pokus byl učiněn v roce 1970 na základě tzv. Wernerovy zprávy a odvolán byl v roce 1974. Důvodem ukončení tohoto projektu byly zejména důsledky všeobecné měnové a celosvětových strukturálních krizí v průběhu první poloviny sedmdesátých let a jejich důsledky pro ekonomiky členských zemí Společenství a pro jejich regulaci (viz Historie HMU). Pozitivní zkušenosti s Evropským měnovým systémem vytvořeným v roce 1979 a rozhodnutí o realizaci vnitřního trhu v polovině let osmdesátých vedly k oživení projektu měnové unie ve druhé polovině osmdesátých let.

V roce 1988 byla ustavena komise pod vedením J. Delorse, která předložila v polovině roku 1989 výslednou zprávu. Zpráva navrhovala realizovat přechod k měnové unii do konce 90. let ve třech etapách.

Projekt hospodářské a měnové unie v Delorsově zprávě měl obdobnou strukturu jako výše zmíněný Wernerův plán z počátku sedmdesátých let. Navrhoval zavedení úplné směnitelnosti měn, liberalizaci pohybu kapitálu včetně integrace finančních trhů, neodvolatelnou fixaci měnových kurzů, zavedení jednotné měny, koordinaci rozpočtových politik členských zemí, zřízení Evropského systému centrálních bank v čele s Evropskou centrální bankou, konvergenci ekonomik členských zemí a rovněž obdobný tříetapový harmonogram realizace HMU.

Nový projekt se stal součástí zmíněných Maastrichtských smluv, tj. primárního práva Evropské unie, jež vstoupily v platnost v roce 1993. Nicméně již na summitu Společenství v roce 1989 bylo rozhodnuto, že první etapa realizace měnové unie začne již v polovině roku 1990, tj. zahrne období 1990 – 1993. Celý proces realizace HMU měl být ukončen k 1. 1. 2002. Mimo eurozónu zůstaly v době dovršení celého projektu dvě z tehdejších členských zemí – Dánsko a Velká Británie, jež si vyjednaly v době přípravy a ratifikace Maastrichtských dohod trvalou výjimku (opt-out clause) pro přijetí společné měny a Švédsko s dočasnou výjimkou (derogace).

V prosinci 1990 byly v Římě zahájeny dvě mezivládní konference, jejichž cílem bylo podruhé v dosavadní historii Evropských společenství podstatně upravit zakladatelské dohody. Hlavním úkolem první konference bylo vytvoření smluvního zastřešení projektované hospodářské a měnové unie. Jednání konferencí byla ukončena na summitu v Maastrichtu v prosinci 1991, který přijal návrh smlouvy o Evropské unii. Smlouva o Evropské unii byla podepsána v únoru 1992 v Maastrichtu a ratifikována v listopadu 1993. Smlouva vytyčila cíl

hospodářské a měnové unie podporovat udržitelný a neinflační růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň ekonomické konvergence, vysokou míru zaměstnanosti a sociální ochrany, růst životní úrovně a kvality života, ekonomické a sociální soudržnosti a solidarity mezi členskými státy. Jako prostředky k dosažení těchto cílů Smlouva uvádí zejména úzkou koordinaci hospodářské politiky, jednotnou měnovou a devizovou politiku, dodržování rozpočtové kázně v oblasti veřejných financí a úsilí o dosažení vnější ekonomické rovnováhy. Členské státy a instituce EU mají usilovat o rozvíjení otevřené tržní ekonomiky a volné konkurence. Podporovat je v úsilí o dosažení vytyčených cílů by měl i Fond soudržnosti, nový nástroj vytvořený v rámci Maastrichtských dohod.

I při dalším pokusu o realizaci hospodářské a měnové unie zastávaly některé členské země názor, že vnitřní trh je možné úspěšně realizovat a dále rozvíjet aniž by bylo nutné vytvářet společnou měnu a že Společenství jako celek, a některé jeho členské země zvláště, nejsou dosud na přijetí společné měny dostatečně připravené. Neboli že sice vcelku úspěšně probíhá nominální konvergence členských zemí (viz dále), ale že i nadále nejsou v potřebné míře realizovány procesy reálné konvergence a existují výrazné rozdíly mezi ekonomickými úrovněmi členských zemí. Tyto postoje se v závěru jednání projevy zejména zkomplikováním procesu ratifikace Maastrichtských dohod, a již zmíněným vyjednáváním výjimek z účasti na projektu ze strany některých členských zemí.

Obsah úvodní etapy realizace Evropské měnové unie byl z větší části realizován již v době realizace projektu vnitřního (jednotného) trhu Evropské unie. Rozhodnutí o přijetí tohoto projektu v rámci Jednotného evropského aktu, platného od roku 1987, prvního významného doplnění a modifikaci zakladatelské smlouvy o Evropském hospodářském společenství a pozdějších Evropských společenství, vytvořilo podmínky pro realizaci oblasti bez vnitřních hranic, v níž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu, s dokončením tohoto procesu ke dni 31. prosince 1992. Jednotný evropský akt tak uzákonil realizaci nezbytného úvodního kroku přípravy a realizace EMU, a sice plně liberalizovaný pohyb kapitálu mezi členskými zeměmi Evropských společenství. Základní podmínky k liberalizaci pohybu kapitálu přineslo již vyvrcholení procesů postupu k částečné, event. úplné vnější směnitelnosti měn, jež členské státy Společenství realizovaly v období zhruba úvodních patnácti let svého poválečného vývoje.

První a druhá etapa realizace HMU měly především ekonomický obsah. Jejich cílem byla ekonomická příprava zemí na přijetí společné měny. V prvním období šlo zejména o

zajištění zcela volného pohybu kapitálu a integraci finančních trhů. V rámci Smlouvy o Evropské unii byla přijata tzv. Maastrichtská konvergenční kritéria, jež měla zabezpečit nominální konvergenci členských zemí, tj. vytvořit oblast měnové stability, a zároveň představovala podmínku jejich vstupu do HMU. Konvergenční kritéria byla obsažena ve Smlouvě o Evropské unii formou protokolu a byla zaměřena především na oblast měnové a fiskální stability členských zemí EU jakožto nezbytné podmínky vzniku a rozvoje Hospodářské a měnové unie, tj. nepostihovala celou oblast konvergenčních procesů členských zemí. Plnění konvergenčních kritérií bylo náplní zejména druhé etapy realizace HMU, v jejímž závěru se rozhodovalo o tom, které členské země EU přijmou v poslední, třetí etapě společnou měnu.

Nastavení konvergenčních kritérií ve Smlouvě o EU zohlednilo skutečnost, že Hospodářskou a měnovou unii připravovaly rozvinuté tržní ekonomiky, z nichž poměrně velký počet se vyznačoval až na výjimky (země tzv. jižního rozšíření, zejména Řecko, případně Irsko), srovnatelnými klíčovými parametry nejenom pokud jde o sledovaná konvergenční kritéria, ale i v oblasti ekonomického vývoje a míře zapojení do regionální ekonomické integrace v rámci Evropské unie. Výhrady v souvislosti s posuzováním schopnosti členských zemí přijmout společnou měnu na základě plnění konvergenčních kritérií se ve větší míře objevují až po tzv. východním rozšíření v květnu 2004. Deset nových členských zemí střední a východní Evropy se oproti členským zemím eurozóny, ale i ostatním tzv. starým členským zemím, vyznačuje poměrně velkými rozdíly v ekonomické úrovni, a přestože dvě z nich již úspěšně splnily konvergenční kritéria a přijaly společnou měnu, rozdíly pokud jde o ekonomickou úroveň i nadále přetrvávají. Přitom potřeba plnit cíl reálné konvergence těchto zemí k průměru ekonomické úrovně Evropské unie se dostává do rozporu s požadavky na nominální konvergenci.

### 3.3.1 Maastrichtská konvergenční kritéria

- pro dosažení cenové stability v rámci EU stanovilo Inflační kritérium, že míra inflace členské země v období jednoho roku před rozhodnutím o vstupu do poslední třetí etapy, nesmí přesáhnout hodnotu 1,5 procentního bodu nad průměrem tří zemí s nejnižší mírou inflace,
- pro zajištění konvergence úrokových měr stanovilo úrokové kritérium, že dlouhodobá nominální úroková míra nesmí v období jednoho roku před rozhodnutí o

vstupu do poslední třetí etapy, přesáhnout hodnotu 2 procentních bodů ve srovnání s průměrnou dlouhodobou úrokovou mírou tří zemí s nejnižší mírou inflace,

- kritérium kurzové stability stanoví, že členská země musí být nejméně dva roky před vstupem do EMU členem kurzového mechanismu ERM II a v rámci tohoto mechanismu nesmí devalvovat svoji měnu,
- pro dosažení stability a zdravého vývoje veřejných financí bylo přijato kritérium deficitu veřejných financí, podle něhož deficit nesmí převýšit hodnotu 3 % hrubého domácího produktu země v době, kdy se bude rozhodovat o vstupu do poslední třetí etapy realizace HMU, resp. se hodnota deficitu musí prokazatelně snižovat směrem ke 3 % podílu na HDP,
- a kritérium veřejného dluhu, podle něhož veřejný dluh země nesmí převýšit hodnotu 60 % HDP, resp. se hodnota veřejného dluhu musí prokazatelně snižovat směrem k 60 % podílu na HDP.

Z formulace konvergenčních kritérií vyplývá, že nepostihují celou oblast konvergenčních procesů členských zemí, nicméně snaha členských zemí o jejich plnění zejména ve druhé etapě realizace HMU, přispěla k nominální konvergenci úspěšným plněním třech měnových kritérií (měna, inflace, úrokové míry) - viz dále. Méně uspokojivé výsledky vykazovaly členské země dlouhodobě v oblasti plnění kritérií fiskálních, zejména kritéria veřejného dluhu.

### .3.4 Druhá etapa realizace HMU

Druhá etapa realizace HMU začala 1. ledna 1994. Stejně jako předchozí první etapa byla zaměřena především na realizaci ekonomického obsahu měnové unie. Zároveň se v jejím průběhu připravovala a částečně realizovala i řada technických opatření, jež bylo nutné zajistit ještě před zahájením třetí etapy. Začátek třetí etapy realizace HMU, jejímž obsahem měla být především technická opatření související s přechodem na společnou měnu, vymezila Smlouva o Evropské unii na období 1. ledna 1997 až 1. leden 1999, v závislosti na konkrétním průběhu příprav. Třetí etapa nakonec začala 1. 1. 1999.

Realizace ekonomických podmínek vznikající HMU v dané etapě znamenala především procesy nominální a reálné konvergence členských států. V průběhu úvah o možnosti vytvoření HMU převážil v praxi přípravy HMU názor o nutnosti určitého stupně konvergence před počátkem její realizace. V podstatě šlo o obdobnou diskusi, jež se

odehrávala v době, kdy se uvažovalo o prvním projektu evropské měnové unie (viz Historie HMU EU). Proti názoru o nutnosti zajistit určitým stupněm konvergence snížení nákladů spojených se ztrátou nezávislosti členských zemí v oblasti měnové politiky, bylo argumentováno přínosy samotné měnové unie, tj. odstraněním kurzového rizika, transakčních nákladů a transparentností, jež by koneckonců měly posléze přispět i k ekonomické konvergenci.

Ke stabilizaci v měnové oblasti přispěl již v průběhu osmdesátých let kurzový mechanismus ERM v rámci Evropského měnového systému a plnění příslušných konvergenčních kritérií se uspokojivě (s výjimkou Řecka) vyvíjelo i v průběhu druhé etapy realizace měnové unie. Problematický vývoj se soustředil do oblasti fiskální konvergence, kde např. od začátku devadesátých let podíl státního dluhu ve vztahu k HDP u členských zemí rostl jak absolutně tak i relativně – z 55,8 % na začátku 90. let na 68,1 % v r. 1994.

Plnění konvergenčních kritérií členskými zeměmi s ohledem na možnost jejich vstupu do třetí etapy a přijetí společné měny bylo orgány EU vyhodnoceno na konci druhé etapy v květnu 1998 a byly shledány tyto výsledky:

Tabulka 1 - Plnění konvergenčních kritérií členskými zeměmi EU ke 2. 5. 1998

| <b>Referenční hodnota:</b>                          | <b>Výsledek*</b>                                                  |
|-----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Inflace 2,7 % ( 1,2 + 1,5 %)                        | Průměrná míra inflace EU 1,6 %, nesplnilo Řecko                   |
| Dlouhodobá úroková míra 7,8 % (5,8 + 2,0 %)         | Průměrná dlouhodobá úroková míra EU 6,1 %, nesplnilo Řecko        |
| Kritérium stability měnových kurzů (členství v EMS) | Nesplnily Řecko, Švédsko, Velká Británie                          |
| Deficit veřejných rozpočtů 3 % HDP                  | Průměrný deficit veřejných rozpočtů EU 2,4 % HDP, nesplnilo Řecko |

|                       |                                                                                   |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
|                       |                                                                                   |
| Veřejný dluh 60 % HDP | Průměrný veřejný dluh EU 72,1 % HDP, splnily pouze Finsko, Francie, Lucembursko** |
|                       |                                                                                   |

Pramen: Annual Report, ECB, Frankfurt am Main

\* K uvedenému datu nesplnilo konvergenční měnová a fiskální kritéria Řecko. Dánsko, Švédsko a Velká Británie členství v HMU odmítly.

\*\* Kritérium veřejného dluhu bylo považováno za splněné, pokud se podíl veřejného dluhu na HDP snižuje.

Na začátku druhého stadia realizace Hospodářské a měnové unie byl k 1. 1. 1994 zřízen Evropský měnový institut (EMI) jakožto dočasná instituce. Hlavním úkolem EMI bylo technicky připravit Evropský systém centrálních bank v čele s Evropskou centrální bankou, která začala (zkušebně) fungovat v závěru druhé etapy k 1. 6. 1998 (viz dále). Členy EMI byly národní centrální banky členských států EU. Zároveň ukončil činnost Výbor guvernérů a Evropský měnový fond. Řídícím orgánem EMI byla Rada, jež se skládala z předsedy a guvernérů národních centrálních bank. EMI byl ustaven a řízen Radou jako instituce nezávislá na rozhodnutích EU.

Úkolem Evropského měnového institutu bylo

- posilovat spolupráci mezi národními centrálními bankami a koordinaci měnových politik členských zemí s cílem zajistit měnovou stabilitu,
- sledovat fungování Evropského měnového systému,
- provádět konzultace otázek spadajících do kompetence národních centrálních bank a majících vliv na stabilitu finančních trhů,
- zajišťovat přechod kompetencí Evropského měnového fondu (správu devizových rezerv, emisi ECU),
- zajišťovat fungování clearingového systému ECU.

V rámci své působnosti mohl EMI vydávat posudky a doporučení, jež měla nezávazný charakter.

V průběhu druhé etapy bylo na summitu v Madridu (prosinec 1995) rozhodnuto o scénáři postupného přechodu ke společné měně v rámci dvou fází třetí etapy, o novém názvu budoucí společné měny – euro, a byly rovněž schváleny hlavní rysy tzv. Paktu stability a růstu (viz dále).

Následující rok v Dublinu byla schválena struktura a formy bankovek v hodnotě 5, 10, 20, 50, 100 a 500 euro a mincí v hodnotě 1 a 2 euro včetně dělení eura na 100 centů – 50, 20, 10, 5, 2, 1 eurocent. Členské státy se rovněž dohodly na symbolu eura ve tvaru dvakrát vodorovně přeškrtnutého řeckého písmene € a třímístném kódu EUR.

Zasedání Evropské rady v Amsterdamu v červnu 1997 definovalo euro jako společnou měnu všech zúčastněných zemí s platností od 1. 1. 1999, a rovněž garantovalo kontinuitu smluv uzavřených do té doby v národních měnách či v ECU. Evropská rada dále rozhodla o přeměně kurzového mechanismu (Exchange Rate Mechanism) původního Evropského měnového systému na kurzový mechanismus II. (Exchange Rate Mechanism II. – ERM II). Cílem nově vzniklého kurzového mechanismu II. bylo zajistit stabilitu kurzů měn vůči euru těch členských zemí, jež nejsou členy HMU, event. dalších budoucích členských zemí hospodářské a měnové unie s tím, že zapojení do tohoto mechanismu pro ně není povinné. Smlouva o EU v této souvislosti stanoví povinnost dodržovat stanovené flukтуаční pásmo ERM II. bez výrazných výkyvů alespoň po dobu dvou let před vstupem do Hospodářské a měnové unie. Ve srovnání s předchozím kurzovým mechanismem ERM zůstaly zachovány základní principy, novým subjektem se stala Evropská centrální banka, kotvou pro ostatní měny se na rozdíl od předchozí košové měnové jednotky ECU stala společná měna euro. Z původního systému na základě „mřížky“ tvořené středovými paritami a bilaterálně navzájem svázanými kurzy zůstaly pouze centrální parity kursů národních měn vázané na euro a bylo zachováno flukтуаční pásmo plus minus 15 %, případně pásmo užší dle uvážení jednotlivých členských zemí. Dále automatická podpora v intervenčních bodech nově v rámci vztahu Evropské centrální banky a národních centrálních bank a možnost změny středové parity.

V daném období byl rovněž připravován nový platební systém TARGET (Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System) s působností v rámci celé EU, jenž měl zajišťovat jednoduchou, rychlou a bezpečnou realizaci plateb v rámci Evropské unie.

Ve druhé etapě také započala příprava a realizace řady technických, zpravidla nákladných opatření, jež bylo nutné zajistit v jednotlivých oblastech jak na straně Evropské unie, tak na straně členských zemí. V EU šlo především o integrační aktivity a instituce, v členských zemích o přípravu veřejného sektoru, bankovního sektoru, podnikového sektoru, včetně jejich legislativně institucionální přípravy (přijetí příslušných zákonů, norem apod.)

### 3.5 Třetí etapa realizace HMU

Rozhodnutí o zahájení třetí etapy realizace Hospodářské a měnové unie (HMU) bylo přijato Evropskou radou 2. května 1998 a vztahovalo se původně na jedenáct členských zemí tehdejší patnáctky. V době rozhodnutí o postupném nahrazení měn zakladatelských zemí HMU společnou měnou byly výchozí ekonomické podmínky vznikající eurozóny poměrně příznivé. V závěru druhé etapy realizace HMU plnily členské země EU vcelku úspěšně konvergenční kritéria, takže v době definitivního rozhodnutí o přechodu do třetí etapy realizace HMU byla pro jejich ekonomiky charakteristická nízká inflace, stabilita měnových kurzů, postupně se snižující deficity veřejných financí.

První část této etapy trvala dle schváleného projektu od 1. 1. 1999 do 31. 12. 2001 a byla pro její úspěšnou realizaci rozhodující. Cílem bylo vytvoření neúplné měnové unie přechodem na společnou měnu v její bezhotovostní podobě. Úspěšností této první části závěrečné etapy realizace EMU bylo podmíněno úplné dokončení celého projektu vytvoření Evropské měnové unie, tj. druhé fáze třetí etapy. Ve srovnání s předchozími dvěma etapami a první fází třetí etapy, představovalo uzákonění společné měny euro, zrušení národních měn a distribuce bankovek a mincí v euru v první polovině roku 2002 převážně technickou záležitost. Původním předpokladem byla realizace úplné měnové unie nejpozději do poloviny roku 2002, ale celý proces byl nakonec dovršen v průběhu dvou měsíců.

V rámci závěrečné etapy realizace HMU také nejvíce vystoupily do popředí problémy spojené s fungováním společné měny. Vytvoření společné měny heterogenní skupiny zemí představovalo velice složitý a komplikovaný krok, jenž výrazně ovlivnil nejenom zainteresované členské země EU, ale v nemalé míře i další země stojící mimo danou oblast regionální ekonomické integrace.

V první fázi závěrečné etapy realizace HMU, k 1. 1. 1999, byly národní měny jedenácti členských zemí, jež prokázaly splnění, resp. trend plnění konvergenčních kritérií a vyjádřily

zájem o členství v měnové unii, neodvolatelně zafixovány k nové společné měně euro, existující zatím pouze v bezhotovostní podobě. Vycházelo se z jejich vztahu k ECU dle stavu ke 31. 12. 1998. Zároveň bylo ECU přeměněno na euro v poměru 1:1 a Evropský měnový systém byl nahrazen kursovým mechanismem II.

Na základě výpočtu měnového kurzu ECU vůči USD ke dni 31. 12. 1998 byl k 1. 1. 1999 stanoven výchozí kurz eura  $1,1677 \text{ USD} = 1 \text{ euro}$ . Přepočítací koeficient měn členských zemí HMU vůči euru byl vypočten vynásobením tržních kurzů měn členských zemí HMU k USD z 31. 12. 1998 stanoveným kurzem USD k euru. Přepočítací koeficienty vyjadřovaly počet jednotek národní měny rovnající se jednomu euru. Bilaterální koeficienty mezi členskými zeměmi HMU byly stanoveny na základě těchto přepočítacích koeficientů.

Tabulka 2 – Přepočítací koeficienty pro měny členských zemí HMU k 1. 1. 1999

| <b>Země</b> | <b>Přepočítací koeficient 1 EUR =</b> |
|-------------|---------------------------------------|
| Belgie      | 40,3399 BEF                           |
| Finsko      | 5,94573 FIM                           |
| Francie     | 6,55957 FRF                           |
| Irsko       | 0,787564 IEP                          |
| Itálie      | 1936,27 ITL                           |
| Lucembursko | 40,3399 LUF                           |
| Německo     | 1,95583 DEM                           |
| Nizozemsko  | 2,20371 NLG                           |
| Portugalsko | 200,482 PTE                           |
| Rakousko    | 13,7603 ATS                           |
| Řecko       | 340,750 GRD                           |
| Španělsko   | 166,386 ESP                           |
|             |                                       |

Pramen: Annual Report 1999, ECB, Frankfurt am Main

Již samotná neodvolatelná fixace národních měn členských zemí vůči nové měně euro přinesla výrazné zlepšení jejich měnových vztahů. Jde především o úsporu transakčních nákladů, dále o úspory vyplývající ze zjednodušení realizace finančních transakcí a plateb, snížení nákladů spojených s držbou devizových prostředků, nižší potřebu devizových rezerv, apod. Neméně podstatným přínosem je odstranění kurzového rizika, a to jak v oblasti vzájemného obchodu členských zemí, tak i v oblasti pohybu kapitálu (investic).

Pokračovala technická příprava zavedení eura v oblasti emise nové měny (ražení mincí, tisk bankovek) s cílem připravit množství potřebné pro spuštění hotovostní formy eura nejpozději do konce roku 2001. Tisk a ražba bankovek a mincí byly zahájeny již v první fázi třetí etapy v roce 1999, s předzásobením bankovkami a mincemi započaly některé členské země již v září roku 2001.

Na počátku třetí etapy realizace HMU začal být uplatňován Pakt stability a růstu, schválený na summitu v Dublinu (prosinec 1996) a potvrzený summitem v Amsterdamu (červen 1997) – viz dále.

Přestože bylo používání národních měn či nové společné měny pro členské země v této fázi alternativní, cílem bylo co nejrychlejší snižování úlohy národních měn a jejich nahrazování měnou společnou. Institucionálně, a to v různém rozsahu, se tento proces vztahoval především na instituce Evropské unie, dále na některé národní instituce, bankovní a podnikatelský sektor zúčastněných zemí, případně občany Evropské unie.

Obsahem druhé fáze třetí etapy byl přechod od neúplné (bezhotovostní forma společné měny) k úplné hospodářské a měnové unii (bezhotovostní a hotovostní forma společné měny). V neúplné měnové unii (první fázi třetí etapy), jež fungovala v období 1999 – 2001, paralelně fungovaly národní měny členských zemí eurozóny a pouze bezhotovostní společná měna euro. Druhá fáze třetí etapy začala 1. ledna 2002 a byla oproti původnímu předpokladu trvání půl roku završena již ke dni 28. února 2002. Tímto datem skončilo necelých dvanáct let trvající přechodné období a byla dokončena realizace hospodářské a měnové unie. V průběhu dvou měsíců roku 2002 postupně proběhla výměna dvanácti národních měn členských zemí eurozóny za společnou měnu euro, jež se stala jediným zákonným platidlem mezi členskými zeměmi eurozóny. Euro začalo platit i v hotovostní formě.

Zkrácení poslední části přechodného období umožnila zejména předchozí úspěšná technická a organizační opatření, kde v konečné fázi měla značný význam logistika, emisní a informační aktivita institucí Evropské unie a členských zemí eurozóny. Zmíněná opatření částečně zahrnovala i členské země EU, jež nevstoupily do eurozóny a další země.

### 3.6 Legislativně institucionální struktura HMU

K 1. 1. 1999 přešla funkce národních centrálních bank členských zemí HMU na Evropský systém centrálních bank (ESCB) v čele s Evropskou centrální bankou (ECB) se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, ustavenou 1. 7. 1998, a zanikl Evropský měnový institut.

Základním cílem Evropské centrální banky je udržování cenové stability. Aniž je dotčen cíl cenové stability, podporuje ESCB hospodářskou politiku EU se záměrem přispět k dosažení cílů Unie. Základním úkolem je definovat a realizovat měnovou politiku HMU, provádět devizové operace, spravovat oficiální devizové rezervy členských států a podporovat hladké fungování platebních systémů. Plnění uvedených úkolů zajišťuje ESCB buď vlastní činností anebo prostřednictvím národních centrálních bank. Evropská centrální banka je plně nezávislá na institucích EU a na vládách členských zemí. Zatímco centrální banky členských zemí začleněním do ESCB přišly o možnost vykonávat nezávislou měnovou politiku, pro centrální banky zemí, jež se nestaly členy HMU platí, že i nadále vytvářejí a uplatňují nezávislou měnovou politiku a nepodílejí se na vytváření a vykonávání společné měnové politiky Evropskou centrální bankou.

Dosavadní úprava systému ECB a ESCB v primárním právu EU byla Lisabonskou smlouvou změněna v tom smyslu, že tyto institucionální články již nejsou upraveny společně, Evropská centrální banka je nově uváděna ve Smlouvě o EU jako jedna z jejích institucí, zatímco ESCB je obsažen ve Smlouvě o fungování EU. S tím souvisí převedení dané legislativně institucionální úpravy (ECB a ESCB) ve Smlouvě o fungování EU z kapitoly Hospodářská a měnová politika do kapitoly Institucionální a rozpočtová ustanovení. Zároveň se zavádí nový pojem Eurosystem, jenž podle Lisabonské smlouvy tvoří Evropská centrální banka ECB a centrální banky členských zemí eurozóny, a který na základě ustanovení Lisabonské smlouvy řídí měnovou politiku EU (viz dále o posilování pozice členských zemí eurozóny vůči členským zemím EU s výjimkou).

V rámci sekundárního práva EU Evropská centrální banka i nadále může přijímat nařízení a rozhodnutí, a rovněž vydávat doporučení a stanoviska.

Evropský systém centrálních bank je řízen rozhodovacími orgány ECB, jimiž jsou Rada guvernérů a Výkonná rada. Rada guvernérů se skládá z členů Výkonné rady a z guvernérů národních centrálních bank členských zemí eurozóny a zasedá alespoň desetkrát ročně. Výkonná rada se skládá z prezidenta, viceprezidenta a dalších čtyř členů. Její členové jsou jmenováni Evropskou radou, jež rozhoduje kvalifikovanou většinou na základě doporučení Rady, po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernérů. Funkční období členů Výkonné rady je osmileté. Náplní práce Výkonné rady jsou běžné záležitosti ECB. Rada guvernérů přijímá obecné zásady a rozhodnutí potřebná pro zajištění plnění úkolů svěřených jí Smlouvami a statutem.

ECB může vykonávat na základě pověření Radou aktivity související s ochranným dohledem (viz dále Pakt stability a růstu). Tato ustanovení byla obsažena v primárním právu EU již před přijetím Lisabonské smlouvy s tím, že do doby vzniku finanční a ekonomické krize ECB toto své pověření v praxi nepoužila. Lisabonská smlouva ke stávajícímu základu přidává institucionální prvek v podobě Evropské rady pro systémová rizika, a dále upravuje proces rozhodování. Rada v této oblasti rozhoduje jednomyslně po konzultaci s ECB, zrušuje se povinnost návrhu Komise a namísto původní procedury souhlasu Evropského parlamentu se zavádí procedura konzultace.

Podle Smlouvy o fungování EU má Rada guvernérů výhradní právo povolovat emise eurobankovek v Unii, které mohou vydávat ECB a národní centrální banky. Členské země mohou vydávat euromince, objem emise schvaluje ECB.

Základní kapitál ECB činí pět miliard EUR a může být zvýšen rozhodnutím Rady guvernérů kvalifikovanou většinou. Jedinými upisovateli a držiteli základního kapitálu ECB jsou národní centrální banky. Základní kapitál upisují centrální banky na základě přidělení váženého podílu (upravený podíl členské země na počtu obyvatel EU a na HDP EU) s tím, že vážené podíly jsou upravovány každých pět let.

Dalším rozhodovacím orgánem ECB je Generální rada, jež je složena z prezidenta a viceprezidenta ECB a z guvernérů národních centrálních bank členských zemí EU. Generální rada zejména vytváří podmínky a podílí se na přípravách zapojení dalších členských zemí EU do HMU a je dočasným orgánem po dobu existence členských zemí, na něž se vztahuje výjimka z členství v HMU.

Lisabonská smlouva doplňuje proceduru rozhodnutí o vstupu nové členské země do HMU o doporučení přijaté kvalifikovanou většinou členských zemí eurozóny. Za tím účelem

Smlouva o fungování EU ustavuje (v předchozím období pouze neformální) skupinu ministrů financí a ekonomiky členských zemí HMU – Euroskupinu (Eurogroup). Jednání Euroskupiny se rovněž účastní Evropská komise a Evropská centrální banka. Euroskupina si volí předsedu na dva a půl roku. Oproti předchozí úpravě primárního práva, kdy o zrušení dočasné výjimky na zavedení eura rozhodovala Rada na základě návrhu Komise bez zbytečného odkladu (nebyla stanovena lhůta přijetí rozhodnutí), rozhoduje Rada až po obdržení doporučení přijatého kvalifikovanou většinou členských zemí eurozóny (viz výše) a ty rozhodnou do šesti měsíců poté, co Rada obdrží příslušný návrh Komise.

Na základě Lisabonské smlouvy dochází k výraznému rozšíření hlasování Rady kvalifikovanou většinou, což platí i pro oblast hospodářské a měnové unie. Jednomyslnost zůstává zachována zejména pro některá výjimečná rozhodnutí. Rozšiřuje se oblast pravomocí Evropského parlamentu a Rady v oblasti měnové politiky, kdy mohou přijímat řádnou legislativní procedurou po konzultaci s ECB opatření nezbytná pro používání eura jako jednotné měny.

V oblasti vnějšího zastoupení HMU dochází rovněž ke změnám. Kromě již existující procedury sladování pozic může Rada na návrh Komise a po konzultaci s ECB přijímat rozhodnutí, jež stanoví společné postoje k otázkám, které mají zvláštní význam pro hospodářskou a měnovou unii, v příslušných mezinárodních finančních institucích a konferencích.

Jedním z důsledků hluboké finanční krize let 2008 – 2009 bylo schválení čtyř nových institucí finančního dohledu Evropským parlamentem v září 2010. Nové regulační instituce mohou zahájit svoji činnost k 1. 1. 2011 a budou působit ve Frankfurtu, Londýně a Paříži. Bude vytvořen poradní orgán, jehož úkolem bude včasné varování před rizikem vzniku dalších krizí. Nové instituce finančního dohledu budou působit v bankovním sektoru, pojišťovacím sektoru a na trhu s cennými papíry, a jejich doporučení finančním institucím mohou členské země odmítnout, pokud by ovlivnila veřejné rozpočty.

### 3.7 Pakt stability a růstu

Na začátku třetí etapy realizace HMU 1. 1. 1999 skončila první etapa regulace, v jejímž průběhu zaměřily členské země svoje národní ekonomické politiky na plnění konvergenčních kritérií. Národní měnové politiky byly převedeny na základnu společné měnové politiky, jejímž vykonavatelem se stala nově vytvořená Evropská centrální banka, a

v kompetenci vlád členských zemí zůstaly politiky fiskální. V zájmu zajištění stability vznikající společné měny bylo nicméně zapotřebí, aby procesy nominální konvergence probíhaly i nadále. Zásadní význam zajištění rozpočtové disciplíny pro třetí stadium realizace HMU potvrdila již Evropská rada na summitu v Madridu v roce 1995. V roce 1996 byly na prosincovém summitu v Dublinu dohodnuty hlavní části Paktu stability a růstu. Rada zdůraznila zejména význam zajištění zdravých veřejných financí jako prostředku pro posílení podmínek cenové stability a silný udržitelný růst, napomáhající vytváření pracovních míst. Dalším úkolem rozpočtové politiky je podporovat stabilizačně orientovanou měnovou politiku. Dodržování cíle vyrovnaných, event. přebytkových veřejných rozpočtů umožní členským zemím řešit běžné výkyvy ekonomického cyklu při udržení deficitu v rámci stanoveného kritéria 3 % HDP.

Pakt stability a růstu byl definitivně přijat Evropskou radou v roce 1997, a měl alespoň do určité míry, tj. nikoliv na úrovni společné, resp. nadstátní aktivity, ale na úrovni koordinační, nahradit neexistenci společného vykonavatele politiky fiskální. Jde tedy o nástroj zajišťující plnění fiskální části maastrichtských kritérií v období po přijetí společné měny, včetně kontroly fiskální disciplíny vlád jednotlivých členských zemí a ukládání event. sankcí. Pokud jde o nové členské země, jež na sebe vzaly ratifikací přístupových dohod rovněž závazek přijetí dosavadního *acquis* Evropské unie včetně zavedení společné měny, zůstávají pro ně konvergenční (maastrichtská) kritéria závazná i nadále, tj. jako kritéria vztahující se jak k měnové tak i fiskální oblasti ve své původní podobě.

S cílem zajistit stabilitu společné měny jsou postupně rozvíjeny další aktivity Evropské unie orientované na procesy jak nominální tak i reálné konvergence a na regulaci a synchronizaci ekonomických cyklů, počínaje Fondem soudržnosti, Hlavními směry ekonomické politiky a Strategii EU 2020.

Hlavní směry ekonomické politiky (the Broad Economic Policy Guidelines, (BEPGs), jež jsou centrem koordinace ekonomické politiky, shrnují a orientují všechny ostatní koordinační aktivity na úrovni EU. Sledují odchylky, strukturální disproporce a problémy konkurenceschopnosti, orientaci makroekonomické a mikroekonomické politiky na úrovni členských zemí a na úrovni Evropské unie v oblastech s klíčovým významem pro zdokonalování růstu a zaměstnanosti. Hlavní směry se soustředí na zajištění makroekonomické stability jakožto předpokladu vyvážené makroekonomické expanze a plného využití stávajícího růstového potenciálu EU. Další oblast představují reformní kroky

na mikroekonomické úrovni pro zvýšení efektivity a adaptability evropské ekonomiky s cílem zvýšit potenciál růstu.

Cílem Strategie EU 2020 je zajistit inteligentní růst s využitím vzdělání, vědy a inovací, udržitelný růst vytvářením konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky, méně náročné na zdroje a růst podporující začlenění na základě vysoké zaměstnanosti a hospodářské, sociální a územní soudržnosti.

Hospodářská politika EU je dle Lisabonské smlouvy založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských zemí, na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů (viz výše).

Obdobně jako v oblasti hospodářské a měnové unie posiluje Lisabonská smlouva pravomoci Unie i v oblasti koordinace hospodářských politik a dohledu nad veřejnými rozpočty členských zemí.

Postup koordinace hospodářských politik:

- členské země považují své ekonomické politiky za věc společného zájmu;
- Rada přijme na doporučení Komise návrh Hlavních směrů ekonomických politik členských zemí a Unie a podá zprávu Evropské radě;
- Evropská rada projedná závěry o Hlavních směrech ekonomických politik;
- na základě těchto závěrů Rada doporučí vymezení Hlavních směrů a informuje Evropský parlament.

Rada sleduje a hodnotí na základě Zpráv předkládaných Komisí hospodářský vývoj v členských zemích a v Unii a soulad ekonomických politik s Hlavními směry. Pro účely tohoto mnohostranného dohledu poskytují členské země Komisi informace o důležitých opatřeních v oblasti své ekonomické politiky, jakož i další informace, jež považují za nezbytné.

Lisabonská smlouva poskytuje Radě možnost rozhodnout na návrh Komise o opatřeních přiměřených hospodářské situaci, zejména když vzniknou závažné obtíže v zásobování některými produkty (energetika), a to na bázi vzájemné solidarity členských zemí. Rada rovněž může na návrh Komise poskytnout členské zemi za určitých podmínek finanční pomoc Unie, pokud se země potýká anebo je ohrožena závažnými obtížemi z důvodu přírodních pohrom nebo mimořádných událostí, jež nemůže ovlivnit.

Cílem dodržování fiskálních pravidel Paktu stability a růstu je dosahovat dlouhodobého stavu veřejných rozpočtů blízkého se vyrovnanosti, event. přebytkovosti. Nástroje pro zajištění dosahování cílů Paktu stability a růstu mají jak preventivní tak i

ochranný charakter. V rámci preventivních opatření Paktu jsou členské země povinny předkládat roční stabilizační (členské země eurozóny) a konvergenční (členské země připravující se na přijetí společné měny) programy. Členské země v programech stanoví svoji střednědobou fiskální pozici, a dále opatření sledující dosažení, resp. udržení zdravých financí v duchu Paktu stability, včetně zohlednění budoucího rozpočtového dopadu stárnutí populace.

Po vyhodnocení programů Evropskou komisí k nim vydávala své stanovisko Rada ministrů. Rada dále mohla na základě návrhu Komise dávat jednotlivým členským zemím tzv. včasné varování s cílem předejít nadměrnému deficitu. Komise rovněž mohla dávat doporučení v širších souvislostech fiskální politiky jednotlivým členským zemím. Na základě Lisabonské smlouvy bude Komise, oproti dřívějším doporučením Radě, vydávat přímo členským zemím včasné varování včetně doporučení pro jejich ekonomické politiky, pokud dojde k jejich odchýlení od Hlavních směrů anebo budou ohrožovat fungování Hospodářské a měnové unie.

Programy jsou rovněž posuzovány s ohledem na dlouhodobou udržitelnost veřejných financí, k níž jsou na úrovni Evropské unie vypracovány dlouhodobé rozpočtové výhledy na základě reformovaného Paktu stability a růstu z roku 2005.

Dalším nástrojem je procedura nadměrného fiskálního deficitu, která je zahajována při nedodržení kritéria deficitu veřejných rozpočtů nepřevyšujícího tři procenta hrubého domácího produktu.

Pro rozhodnutí o zavedení procedury nadměrného deficitu bere Rada v úvahu charakter nadměrného deficitu, jenž se hodnotí zejména na základě jeho dočasnosti, výjimečnosti, či rozsahu.

V původním znění Paktu stability a růstu z roku 1997 se předpokládalo, že se členskými zeměmi, které nebudou schopny dodržet kritérium deficitu veřejných rozpočtů nepřevyšující 3 % HDP proto, že se nacházejí v období vážné recese, nebude zahájena procedura nadměrného fiskálního deficitu. Pokud by HDP klesl v daném roce alespoň o 2 %, bude vzniklý deficit posuzován jako výjimečný bez následných sankcí. Pokles míry růstu HDP do 0,75 % ročně zpravidla za výjimečný považován nebude, pokles v rozmezí 0,75 % - 2,0 % vyhodnotí Rada EU. Dalším důvodem pro nezahájení procedury nadměrného deficitu je přírodní katastrofa, jež by měla za následek zhoršení finanční pozice země.

K další úpravě posuzování nadměrného fiskálního deficitu došlo v roce 2005, kdy byla přijata reforma Paktu stability a růstu. Reformě předcházelo uvalení sankcí pro porušení pravidel Paktu v případě některých malých členských zemí (Portugalsko). Reformu Paktu vyvolala Francie a Německo, které měly dlouhodobější problémy s nadměrným deficitem, a vzhledem ke své ekonomické síle a vedoucí pozici v rámci EU snaze institucí EU o uplatnění sankcí odolaly.

Změny v rámci reformy byly provedeny především v části sankcí a týkaly se výjimek. Reforma umožnila členským zemím v případě neplnění Paktu odvrátit sankce, pokud prokáží, že nadměrný deficit byl způsoben výdaji na

- rozvojovou pomoc a výdaji na obranu,
- realizaci cílů EU,
- vzdělání, vědu, výzkum, zvýšení zaměstnanosti,
- veřejnou infrastrukturu,
- reformy vedoucí ke snížení dluhů a zlepšení stavu veřejných financí (penzijní reformu lze použít k odvrácení sankcí po dobu pěti let – uznávané výdaje se budou v průběhu období postupně snižovat).

Reformovaný Pakt rovněž obsahoval ustanovení o nutnosti snižovat nadměrný deficit členských zemí eurozóny a ERM II každý rok o 0,5 %. Původní vymezení nesankcionovaného období problematického ekonomického vývoje – pokles HDP o 2 %, bylo změněno na každý pokles ekonomického růstu, pokud ekonomika dané členské země stagnuje dlouhodobě. Reforma Paktu stability a růstu byla shodně hodnocena v tom smyslu, že nové znění Paktu umožňuje v praxi každé překročení kritérií zdůvodnit a požadovat výjimku.

Komise posuzuje dodržování rozpočtové kázně na základě těchto kritérií:

- zda poměr plánovaného nebo skutečného deficitu veřejných rozpočtů k HDP nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže by buď podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, jež se blíží referenční hodnotě, nebo by překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr deficitu k HDP zůstával blízko referenční hodnotě;
- zda poměr veřejného dluhu k HDP nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se k referenční hodnotě.

Pokud členská země kritéria ve výše uvedeném smyslu neplní, Komise vypracuje zprávu. Zprávu může vypracovat i v případě, kdy zastává stanovisko, že i přes plnění kritérií existuje riziko nadměrného deficitu. Rada na návrh Komise po celkovém vyhodnocení

rozhodne, zda existuje nadměrný deficit (hrozba nadměrného deficitu). Pokud ano, přijme Rada bez zbytečného odkladu doporučení členské zemi pro úpravu deficitu a stanoví lhůtu, během níž má být tato úprava realizována. Další možný krok procedury představují sankce.

Při neplnění opatření doporučených Radou k řešení deficitu uvaluje Rada na danou členskou zemi sankce. Rada může použít jedno nebo více opatření:

- požadavek na zveřejnění dodatečných informací před vydáním obligací a jiných cenných papírů,
- výzva Evropské investiční bance k přehodnocení své úvěrové politiky vůči dotyčné členské zemi,
- žádost o složení bezúročného vkladu u EU členskou zemí,
- uložení pokuty v přiměřené výši.

Na členské země EU s výjimkou, jež nesplňují podmínky přijetí společné měny, se z výše uvedených ustanovení nevztahuje

- přijetí částí Hlavních směrů ekonomických politik (BEPGs), které se obecně týkají eurozóny,
- sankce k nápravě nadměrného fiskálního deficitu,
- hlasovací práva v případech doporučení členským zemím eurozóny v rámci mnohostranného dohledu, včetně stabilizačních programů a včasného varování,
- hlasovací práva, resp. jejich pozastavení při přijímání opatření v rámci procedury nadměrného deficitu.

V poslední době je dodržování Paktu stability a růstu výrazným způsobem ovlivněno důsledky finanční a hospodářské krize. Finanční krize se do Evropy přesunula ze Spojených států zhruba v polovině roku 2007 a v průběhu roku 2008 zasáhla vyspělé tržní ekonomiky světového hospodářství a přeměnila se v hlubokou krizi hospodářskou. Recese pokračovala i v následujícím roce 2009 a teprve v roce 2010 se v některých zemích objevily výraznější známky oživení. Krizový vývoj silně zasáhl i členské země Evropské unie, které již v roce 2008 začaly hledat cesty k oživení evropské ekonomiky.

K dalším opatřením, jež by měla přispět k řešení dluhové krize, patří dohoda členských zemí o další reformě Paktu stability a růstu a rovněž vyjednání nové mezivládní smlouvy týkající se především fiskální disciplíny členských států eurozóny. Poměrně rozsáhlá revize Paktu stability a růstu je založena na „šesti právních předpisech (Six-Pack Measures“ – pět nařízení a jedna směrnice), jež vstoupily v platnost v prosinci 2011. Reformní legislativa se vztahuje na pravidlo poměru veřejného dluhu vůči hrubému domácímu produktu (HDP),

zavádí hlasovací proceduru tzv. „hlasování obrácenou kvalifikovanou většinou“, upravuje sankce spjaté s nedodržováním pravidel Paktu, hodnocení plnění střednědobých cílů, zavádí hodnocení vývoje makroekonomické rovnováhy členských zemí a specifikuje minimální požadavky na vnitrostátní rozpočtové rámce.

Smlouva o stabilitě, koordinaci a řízení v Hospodářské a měnové unii („Treaty on Stability, Coordination and Governance...“) byla podepsána v březnu 2012 pětadvaceti členskými zeměmi (s výjimkou Velké Británie a České republiky). Nová smlouva má povahu mezivládní smlouvy a předpokládá se její začlenění do primárního práva EU.

### 3.2 Tabulka 3 - Míra růstu HDP - %

(členské země eurozóny)

|             | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010* | 2011* | 2012* |
|-------------|------|------|------|------|-------|-------|-------|
| Belgie      | 2,7  | 2,9  | 1,0  | -2,8 | 2,0   | 1,8   | 2,0   |
| Finsko      | 4,4  | 5,3  | 0,9  | -8,0 | 2,9   | 2,9   | 2,3   |
| Francie     | 2,2  | 2,4  | 0,2  | -2,6 | 1,6   | 1,6   | 1,8   |
| Irsko       | 5,3  | 5,6  | -3,5 | -7,6 | -0,2  | 0,9   | 1,9   |
| Itálie      | 2,0  | 1,5  | -1,3 | -5,0 | 1,1   | 1,1   | 1,4   |
| Kypr        | 4,1  | 5,1  | 3,6  | -1,7 | 0,5   | 1,5   | 2,2   |
| Lucembursko | 5,0  | 6,6  | 1,4  | -3,7 | 3,2   | 2,8   | 3,2   |
| Malta       | 3,6  | 3,7  | 2,6  | -2,1 | 3,1   | 2,0   | 2,2   |
| Německo     | 3,4  | 2,7  | 1,0  | -4,7 | 3,7   | 2,2   | 2,0   |
| Nizozemsko  | 3,4  | 3,9  | 1,9  | -3,9 | 1,7   | 1,5   | 1,7   |
| Portugalsko | 1,4  | 2,4  | 0,0  | -2,6 | 1,3   | -1,0  | 0,8   |
| Rakousko    | 3,6  | 3,7  | 2,2  | -3,9 | 2,0   | 1,7   | 2,1   |
| Řecko       | 4,5  | 4,3  | 1,3  | -2,3 | -4,2  | -3,0  | 1,1   |
| Slovensko   | 8,5  | 10,5 | 5,8  | -4,8 | 4,1   | 3,0   | 3,9   |
| Slovinsko   | 5,9  | 6,9  | 3,7  | -8,1 | 1,1   | 1,9   | 2,6   |
| Španělsko   | 4,0  | 3,6  | 0,9  | -3,7 | -0,2  | 0,7   | 1,7   |

\*prognóza

Pramen: Economic Forecast Autumn 2011, European Commission

K první dohodě dochází již v prosinci 2008, kdy Evropská rada schválila Plán evropské hospodářské obnovy s cílem překonání hospodářské krize a urychlení strukturální reformy. Prioritními otázkami se v této souvislosti staly zejména problémy obnovení důvěry a stability finančního sektoru, regulace finančních trhů, ekonomický růst a konkurenceschopnost. Ve střednědobém horizontu se členské země EU dohodly na pokračování strukturálních reforem v rámci Obnovené lisabonské strategie Růst a zaměstnanost a přijaly novou strategii pro další období do roku 2020 (viz výše), a dále na mnohostranném dohledu a včasné varování v oblasti konkurenceschopnosti jednotlivých členských zemí.

Stranou nezůstala ani politika hospodářské a sociální soudržnosti EU, kde došlo ke shodě o úpravách nařízení vztahujících se na oblast Fondu soudržnosti a strukturálních fondů. Změněny byly rovněž směrnice upravující některé aspekty společného systému DPH v oblasti daňové spolupráce.

Členské země se dále dohodly na vytvoření nových nezávislých institucí: Evropské rady pro systémová rizika (ESRB), jež by měla zajistit dohled a vyhodnocení rizik v oblasti makroekonomické stability a finanční stability. Členské země se rovněž shodly na vytvoření Evropského systému orgánů dohledu nad finančními trhy (viz výše).

Kromě celounijních řešení a pomoci Unie jednotlivým členským zemím s cílem řešit důsledky finanční a hospodářské krize, bylo pro překonání krize vynaloženo značné úsilí a prostředky rovněž ze strany jednotlivých členských zemí uvnitř národních ekonomik. Souhrnně jsou tyto národní aktivity označovány jako krizové finanční balíčky a kromě působení vestavěných stabilizátorů uplatnily členské země i diskreční politiku.

Důsledky krizového vývoje a protikrizové fiskální politiky se nevyhnutelně projeví v plnění Paktu stability a růstu. Část členských zemí EU měla problémy v oblasti vnitřní (fiskální) rovnováhy již v předkrizovém období, a neměla rezervy v podobě vyrovnaného či přebytkového salda veřejných rozpočtů pro alespoň částečné zmírnění cyklických výkyvů. Výsledkem bylo výrazné zvýšení deficitů veřejných rozpočtů a veřejného dluhu.

Tabulka 4 - Saldo veřejných rozpočtů - % HDP (členské země eurozóny)

|             | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010*</b> | <b>2011*</b> | <b>2012*</b> |
|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--------------|--------------|--------------|
|             |             |             |             |             |              |              |              |
| Belgie      | 4,1         | 3,5         | 2,4         | -2,4        | -1,3         | -1,1         | -1,1         |
| Finsko      | 5,5         | 6,7         | 5,6         | -1,3        | -1,8         | -0,3         | 0,4          |
| Francie     | 0,3         | 0,0         | -0,5        | -5,2        | -5,2         | -3,6         | -2,9         |
| Irsko       | 3,9         | 1,1         | -5,9        | -12,2       | -29,3        | -6,9         | -4,8         |
| Itálie      | 1,3         | 3,5         | 2,5         | -0,6        | -0,4         | 0,5          | 1,4          |
| Kypr        | 2,1         | 6,4         | 3,7         | -3,4        | -3,6         | -3,3         | -3,3         |
| Lucembursko | 1,5         | 3,9         | 3,3         | -0,4        | -1,4         | -0,8         | -0,8         |
| Malta       | 0,8         | 1,0         | -1,5        | -0,6        | -1,1         | 0,2          | -0,2         |
| Německo     | 1,2         | 3,0         | 2,8         | -0,4        | -1,2         | -0,3         | 0,6          |
| Nizozemsko  | 2,7         | 2,4         | 2,8         | -3,2        | -3,7         | -1,7         | -0,4         |
| Portugalsko | -1,4        | 0,0         | 0,0         | -6,5        | -4,4         | -1,2         | -1,1         |
| Rakousko    | 1,2         | 2,3         | 2,1         | -0,8        | -1,5         | -0,8         | -0,4         |
| Řecko       | -1,4        | -1,9        | -4,5        | -10,1       | -3,7         | -1,2         | -0,3         |
| Slovensko   | -1,7        | -0,4        | -0,8        | -6,5        | -6,8         | -3,5         | -3,0         |
| Slovinsko   | 0,1         | 1,3         | -0,7        | -4,4        | -4,2         | -3,6         | -2,9         |
| Španělsko   | 3,7         | 3,5         | -2,6        | -9,4        | -7,3         | -4,1         | -2,7         |

\*prognóza

Pramen: Economic Forecast Autumn 2011, European Commission

### 3.3 Tabulka 5 Veřejný dluh - % HDP (členské země eurozóny)

|  | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010*</b> | <b>2011*</b> | <b>2012*</b> |
|--|-------------|-------------|-------------|-------------|--------------|--------------|--------------|
|--|-------------|-------------|-------------|-------------|--------------|--------------|--------------|

|             |       |       |       |       |       |       |       |
|-------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
|             |       |       |       |       |       |       |       |
| Belgie      | 88,1  | 84,2  | 89,6  | 96,2  | 98,6  | 100,5 | 102,1 |
| Finsko      | 39,7  | 35,2  | 34,1  | 43,8  | 49,0  | 51,1  | 53,0  |
| Francie     | 63,7  | 63,8  | 67,5  | 78,1  | 83,0  | 86,8  | 89,8  |
| Irsko       | 24,8  | 25,0  | 44,3  | 65,5  | 97,4  | 107,0 | 114,3 |
| Itálie      | 106,6 | 103,6 | 106,3 | 116,0 | 118,9 | 120,2 | 119,9 |
| Kypr        | 64,6  | 58,3  | 48,3  | 58,0  | 62,2  | 65,2  | 68,4  |
| Lucembursko | 6,7   | 6,7   | 13,6  | 14,5  | 18,2  | 19,6  | 20,9  |
| Malta       | 63,4  | 61,7  | 63,1  | 68,6  | 70,4  | 70,8  | 70,9  |
| Německo     | 67,6  | 64,9  | 66,3  | 73,4  | 75,7  | 75,9  | 75,2  |
| Nizozemsko  | 47,4  | 45,3  | 58,2  | 60,8  | 64,8  | 66,6  | 67,3  |
| Portugalsko | 63,9  | 62,7  | 65,3  | 76,1  | 82,8  | 88,8  | 92,4  |
| Rakousko    | 62,1  | 59,3  | 62,5  | 67,5  | 70,4  | 72,0  | 73,3  |
| Řecko       | 106,1 | 105,0 | 110,3 | 126,8 | 140,2 | 150,2 | 156,0 |
| Slovensko   | 30,5  | 29,6  | 27,8  | 35,4  | 42,1  | 45,1  | 47,4  |
| Slovinsko   | 26,7  | 23,4  | 22,5  | 35,4  | 40,7  | 44,8  | 47,6  |
| Španělsko   | 39,6  | 36,1  | 39,8  | 53,2  | 64,4  | 69,7  | 73,0  |

\*prognóza

Pramen: Economic Forecast Autumn 2011, European Commission

Uvedený vývoj měl za následek úvahy o zpřísnění sankcí za neplnění Paktu stability a růstu. Zároveň se obnovily, resp. získaly na síle diskuse o společné fiskální politice jako základní podmínce pro zajištění společné měnové politiky, včetně úvah o vytvoření Evropského měnového fondu, a o tom, že v dlouhodobé perspektivě lze oblast společné měny udržet pouze realizací úplné hospodářské a měnové, a tedy i politické (viz výše) integrace jednotlivých členských zemí.

V průběhu dalšího vývoje se rozvíjela tzv. „dluhová krize“ eurozóny, kdy část členských zemí nebyla sama schopna financovat svůj veřejný dluh a požádala ostatní členské

země o pomoc v podobě úrokově zvýhodněných půjček. Z tohoto důvodu vznikly různé mechanismy určené k financování těchto členských zemí.

Kromě záchranných prostředků majících dočasný charakter (např. Mechanismus dvoustranných úvěrů pro Řecko („The Greek Loan Facility“) nebo Evropský nástroj finanční stability („European Financial Stability Facility“ – EFSF) se členské země dohodly na zřízení stálého záchranného mechanismu – Evropského mechanismu stability („European Stability Mechanism“ – ESM), jenž by měl zajistit systémové řešení případné budoucí hrozby platební neschopnosti členských států eurozóny.

K dalším opatřením, jež by měla přispět k řešení dluhové krize, patří dohoda členských zemí o další reformě Paktu stability a růstu, a rovněž vyjednání nové mezivládní smlouvy týkající se především fiskální disciplíny členských států eurozóny. Poměrně rozsáhlá revize Paktu stability a růstu je založena na „šesti právních předpisech (Six-Pack Measures“), pět nařízení a jedna směrnice, jež vstoupily v platnost v prosinci 2011. Reformní legislativa se vztahuje na pravidlo poměru veřejného dluhu vůči hrubému domácímu produktu (HDP), zavádí hlasovací proceduru tzv. „hlasování obrácenou kvalifikovanou většinou“, upravuje sankce spjaté s nedodržováním pravidel Paktu a hodnocení plnění střednědobých cílů, zavádí hodnocení vývoje makroekonomické rovnováhy členských zemí a specifikuje minimální požadavky na vnitrostátní rozpočtové rámce.

Smlouva o stabilitě, koordinaci a řízení v Hospodářské a měnové unii („Treaty on Stability, Coordination and Governance...“) byla podepsána v březnu 2012 pětadvaceti členskými zeměmi (s výjimkou Velké Británie a České republiky). Nová smlouva má povahu mezivládní smlouvy a předpokládá se její začlenění do primárního práva EU.

### 3.8 Členské země mimo eurozónu

Rozhodnutí o zahájení třetí etapy realizace Hospodářské a měnové unie, jež bylo přijato Evropskou radou 2. května 1998, se původně vztahovalo na jedenáct členských zemí tehdejší patnáctky. V průběhu třetí etapy bylo původních jedenáct členských zemí doplněno o Řecko. Zakladatelskými zeměmi HMU se tak stalo dvanáct členských zemí. Zbývající tři země z tehdejších patnácti členských zemí EU, tj. Dánsko a Velká Británie (opt-out) a Švédsko zůstaly mimo eurozónu.

Počet členských zemí Hospodářské a měnové unie se zvýšil až po rozšíření EU o další členské země v letech 2004 a 2007. Ze dvanácti členských zemí tzv. východního rozšíření se

v uplynulých letech staly čtyři země v pořadí Slovinsko, Malta a Kypr a Slovensko členskými zeměmi eurozóny.

Jako první přijalo k 1. 1. 2007 společnou měnu Slovinsko, nejvyspělejší ekonomika zemí tzv. východního rozšíření. Stejně jako další nové země eurozóny zvolilo pro přechod z národní měny na společnou měnu tzv. šokový scénář (big-bang). Slovinsko bylo členem ERM II. již od poloviny roku 2004 a vývoj kurzu národní měny slovinského tolaru v rámci kurzového mechanismu II nezaznamenal výraznější problémy.

O rok později vstoupily společně do eurozóny další dvě země tzv. východního rozšíření Malta a Kypr. Tyto dvě nové členské země EU se vyznačují výrazně odlišným předchozím vývojem ve srovnání s deseti zeměmi střední a východní Evropy, s nimiž tvoří skupinu zemí tzv. východního rozšíření. Kypr a Malta vstoupily do ERM II v květnu 2005. Obě země dlouhodobě používaly fixní kurz s cílem zajištění stability národních měn.

Jako zatím poslední z nečlenských zemí eurozóny přijalo společnou měnu Slovensko k 1. 1. 2009. Slovensko vstoupilo do ERM II. v listopadu 2005. Kritérium stability měnového kurzu začalo plnit až ke konci roku 2007, ale ještě v průběhu let 2007 a 2008 dochází ke změnám centrální parity slovenské koruny z důvodu jejího zhodnocování.

Tabulka 6 – Přepočítací koeficienty pro měny nových členských zemí HMU

| <b>Země</b> | <b>Přepočítací koeficient</b> |
|-------------|-------------------------------|
| Slovinsko   | 239.64 SIT                    |
| Kypr        | 0,585274 CP                   |
| Malta       | 0,4293 ML                     |
| Slovensko   | 30,126 SK                     |
|             |                               |

Pramen: Council of the European Union, Brussels, 10 July 2007, 8 July 2008

### 3.9 Příprava nových členských zemí na přijetí společné měny

Členské země, o nichž Rada nerozhodla, že splňují nezbytné podmínky pro přijetí eura, jsou v Lisabonské smlouvě označovány jako „členské země, na které se vztahuje výjimka“. Na takto charakterizované země se v oblasti měnové spolupráce (viz výše) nevztahují cíle a úkoly Evropské centrální banky s výjimkou konzultací, ustanovení o emisích eura, sekundární legislativy ECB, opatření týkající se používání eura, měnové dohody a další opatření související s kurzovou politikou, postup jmenování členů Výkonné rady ECB, rozhodnutí stanovící společné postoje k otázkám významným pro HMU v mezinárodních finančních institucích a konferencích včetně opatření pro zajištění jednotného zastoupení v uvedených institucích. Členské země, na něž se vztahuje výjimka, a jejich centrální banky jsou vyňaty z práv a povinností v rámci ECB.

Pro spolupráci v oblasti fiskální politiky (viz výše) se u členské země s výjimkou nepoužijí ustanovení Smluv týkající se přijetí částí Hlavních směrů ekonomických politik, jež se obecně týkají eurozóny, a sankčních opatření v rámci procedury nadměrného deficitu. Pro uvedené oblasti spolupráce se rovněž pozastavují hlasovací práva členů Rady zastupujících členské země, s výjimkou u doporučení a opatření členským zemím eurozóny v rámci mnohostranného dohledu a procedury nadměrného deficitu.

Komise a Evropská centrální banka alespoň jednou za dva roky nebo na žádost členské země s výjimkou podávají Radě zprávy o pokroku dosaženém členskými zeměmi, na něž se vztahuje výjimka, při plnění podmínek vstupu do Hospodářské a měnové unie (Convergence Reports). Konvergenční zprávy kromě vyhodnocení plnění kritérií posuzují slučitelnost právních předpisů členských zemí včetně statutů národních centrálních bank se statutem ESCB a ECB. Zprávy rovněž hodnotí země v oblasti integrace trhů, vývoje běžného účtu platební bilance a další ukazatele. Na základě vyhodnocení údajů Rada po konzultaci s Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě rozhoduje na návrh Komise, které členské země s výjimkou splňují podmínky přijetí společné měny a zruší výjimky těchto zemí.

Členské země, které se teprve připravují na přijetí společné měny, mají posledních několik let v důsledku finanční a hospodářské krize rovněž problémy s plněním konvergenčních kritérií, zejména ve fiskální oblasti.

Skupinu nových členských zemí, jež dosud nepřijaly společnou měnu a přistoupily k Evropské unii v květnu 2004, tvoří Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko a Polsko. Do této skupiny patří rovněž Rumunsko a Bulharsko, jež vstoupily do Evropské unie

k 1. 1. 2007, o dva roky později než úvodní skupina osmi členských zemí střední a východní Evropy.

S výjimkou Estonska a Švédska členské země mimo eurozónu v současné době neplní fiskální kritéria, tj. deficit veřejných rozpočtů a celkový veřejný dluh.

Na základě usnesení Rady je s Českou republikou (2. 12. 2009), Maďarskem (5. 7. 2004), Litvou (7. 7. 2009), Lotyšskem (7. 7. 2009), Polskem (6. 7. 2009) a Rumunskem (7. 7. 2009) vedeno řízení o existenci nadměrného deficitu.

Balík finanční pomoci Maďarsku (EU, MMF a SB) a Lotyšsku (MMF, SB, EBOR) byl odsouhlasen v posledním čtvrtletí roku 2008, na začátku roku 2009 byl dohodnut balík mezinárodní finanční pomoci (EU, MMF, SB, EIB, EBOR) Rumunsku.

Tabulka 7 - Stav plnění fiskálních konvergenčních kritérií – členské země mimo eurozónu

|                       | Saldo veřejných rozpočtů<br>% HDP |       |       | Veřejný dluh<br>% HDP |       |       |
|-----------------------|-----------------------------------|-------|-------|-----------------------|-------|-------|
|                       | 2009                              | 2010* | 2011* | 2009                  | 2010* | 2011* |
| Bulharsko             | -3,9                              | -3,1  | -2,1  | 14,7                  | 18,2  | 20,2  |
| ČR <sup>1</sup>       | -4,5                              | -4,0  | -2,8  | 35,3                  | 40,0  | 43,1  |
| Estonsko              | -1,4                              | -0,7  | -1,6  | 7,2                   | 8,0   | 9,5   |
| Litva <sup>1</sup>    | -7,9                              | -6,5  | -4,8  | 29,5                  | 37,4  | 42,8  |
| Lotyšsko <sup>1</sup> | -8,7                              | -5,9  | -5,8  | 36,7                  | 45,7  | 51,9  |
| Maďarsko <sup>1</sup> | 0,2                               | 0,3   | -1,0  | 78,4                  | 78,5  | 80,1  |
| Polsko <sup>1</sup>   | -4,7                              | -5,2  | -3,7  | 50,9                  | 55,5  | 57,2  |
| Rumunsko <sup>1</sup> | -7,1                              | -5,4  | -2,9  | 23,9                  | 30,4  | 33,4  |
| Dánsko                | -0,9                              | -3,3  | -2,4  | 41,5                  | 44,9  | 47,5  |
| Švédsko               | 0,0                               | 0,0   | 0,9   | 41,9                  | 39,9  | 38,9  |
| Velká Británie        | -9,3                              | -7,8  | -5,6  | 68,2                  | 77,8  | 83,5  |

\* předpověď

<sup>1</sup> nadměrný deficit veřejných rozpočtů

<sup>2</sup> předpověď vychází z předpokladu, že nedojde ke změnám ekonomické politiky

Pramen:

Autumn Economic Forecast 2011, European Commission

Convergence Report 2010, European Economy 3/2010 (provisional version), European Union, 2010

Finanční a ekonomická krize výrazně ovlivnila vývoj inflace v mnoha členských zemích EU včetně členských zemí, na něž se vztahuje výjimka. Kritérium průměrné roční míry inflace sleduje cenovou stabilitu, měřenou indexem spotřebních cen. V březnu 2010 činil referenční údaj 1 %, k němu se nejvíce přiblížilo Estonsko. Ekonomika Estonska sice zaznamenala v roce 2009 pokles o téměř 14 %, ale má nízký veřejný dluh i deficit veřejných rozpočtů. Ministři financí eurozóny proto v červnu 2010 odsouhlasili zapojení země do eurozóny. Definitivně bylo přijetí společné měny Estonskem odsouhlaseno na červnovém summitu EU v Bruselu. Estonsko by se mělo plně zapojit do eurozóny od ledna 2011.

### 3.4 Tabulka 8 - Míra inflace % - členské země s výjimkou

|           | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010* | 2011* | 2012* |
|-----------|------|------|------|------|-------|-------|-------|
|           |      |      |      |      |       |       |       |
| Bulharsko | 7,4  | 7,6  | 12,0 | 2,5  | 2,9   | 3,2   | 3,1   |
| ČR        | 2,1  | 3,0  | 6,3  | 0,6  | 1,2   | 2,1   | 2,2   |
| Estonsko  | 4,4  | 6,7  | 10,6 | 0,2  | 2,7   | 3,6   | 2,3   |
| Litva     | 3,8  | 5,8  | 11,1 | 4,2  | 1,2   | 2,3   | 2,8   |
| Lotyšsko  | 6,6  | 10,1 | 15,3 | 3,3  | -1,3  | 1,1   | 1,8   |
| Maďarsko  | 4,0  | 7,9  | 6,0  | 4,0  | 4,7   | 3,9   | 3,7   |
| Polsko    | 1,3  | 2,6  | 4,2  | 4,0  | 2,6   | 2,9   | 3,0   |

|          |     |     |     |     |     |     |     |
|----------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| Rumunsko | 6,6 | 4,9 | 7,9 | 5,6 | 6,1 | 5,5 | 3,2 |
|          |     |     |     |     |     |     |     |
| Švédsko  | 1,5 | 1,7 | 3,3 | 1,9 | 1,8 | 1,4 | 1,9 |

\*prognóza

Pramen: Economic Forecast Autumn 2011, European Commission

Kritérium měnového kurzu předpokládá dodržení flukтуаčního pásma ERM II a neexistenci devalvace měny vůči euru v období minimálně dva roky před přijetím společné měny. V současné době lze kurzové systémy členských zemí s výjimkou členit do dvou skupin. Systém měnového výboru (currency board) uplatňují Bulharsko, Estonsko, a Litva, systém fixního kurzu s pásmem  $\pm 1\%$  Lotyšsko. Zbývající země využívají systém plovoucího kurzu, zpravidla s inflačním cílováním. Z celkem devíti členských zemí pouze tři splňují požadavek členství v ERM II.

Tabulka 9 - Stav plnění měnových konvergenčních kritérií – členské země s výjimkou  
Kompatibilita legislativy centrálních bank a členství v EMS II

|           | Kompatibilita<br>legislativy NCB | Kurzový systém                                                                 | Členství v ERM II |
|-----------|----------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------|
|           |                                  |                                                                                |                   |
| Bulharsko | ne                               | bulharský lev, měnový výbor od 1.7.1997, fixní kurz vůči DM, později vůči euru | ne                |
| ČR        | ne                               | česká koruna, plovoucí kurz                                                    | ne                |
| Estonsko  | ano                              | estonská koruna, měnový výbor od 20.6.1992, fixní kurz                         | ano, od 28.6.2004 |

|          |    |                                                                                                                                                            |                    |
|----------|----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
|          |    | vůči DM, později vůči<br>euru                                                                                                                              |                    |
| Litva    | ne | litevský lit, měnový<br>výbor od dubna 1994,<br>fixní kurz vůči USD, od<br>února 2002 vůči euru                                                            | ano, od 28.6. 2004 |
| Lotyšsko | ne | lotyšský lat, do vstupu<br>v ERM II od května<br>1994 fixní kurz vůči<br>SDR, od 1.1.2005 vůči<br>euru, uvnitř ERM II drží<br>fixní kurz v pásmu $\pm 1\%$ | ano, od 2.5.2005   |
| Maďarsko | ne | maďarský forint,<br>plovoucí kurz                                                                                                                          | ne                 |
| Polsko   | ne | polský zlotý, plovoucí<br>kurz                                                                                                                             | ne                 |
| Rumunsko | ne | rumunský lei, plovoucí<br>kurz                                                                                                                             | ne                 |
|          |    |                                                                                                                                                            |                    |
| Švédsko  | ne | švédská koruna,<br>plovoucí kurz                                                                                                                           | ne                 |

Pramen:

Národní centrální banky

Convergence Report 2010, European Economy 3/2010 (provisional version), European Union, 2010



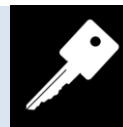
## SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola Hospodářská a měnová unie EU se zabývá procesem vytváření a fungování hospodářské a měnové unie EU. Cílem kapitoly je objasnit vývoj měnové spolupráce členských zemí EU/ES od prvního projektu měnové unie do současnosti, zohlednit vliv vnitřních rozdílných postojů členských zemí k měnové a hospodářské integraci a vliv stavu jejich ekonomické konvergence, a rovněž působení vnějších podmínek integračního seskupení na postup a výsledky vytváření společné měny.

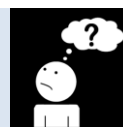
Kapitola obsahuje východiska, popis a vyhodnocení měnové spolupráce členských zemí EU v rámci prvního neúspěšného projektu měnové unie, tři etapy realizace dalšího projektu společné měny včetně procesů nominální a reálné konvergence, a rozšiřování hospodářské a měnové unie o další členské země EU.

Zakladatelské země hospodářské a měnové unie se vyznačovaly, zejména tzv. jižní skupina, rozdílnými ekonomickými úrovněmi a v tomto smyslu nesplňovaly podmínky optimální měnové unie. Problematický byl rovněž již v době přípravy HMU i fiskální vývoj většiny z nich, zejména pokud jde o plnění kritéria veřejného dluhu. Představy a požadavky členských zemí na výchozí podmínky a kritéria realizace měnové unie se rozcházely jak při jejich prvním, tak i při druhém pokusu o vytvoření společné měny. Výhrady některých členských zemí vedly až k odmítnutí účasti na druhém, na počátku 90. let úspěšně završeném projektu. Přesto je vývoj společné měny až do krizového vyústění konce první dekády nového tisíciletí vesměs hodnocen jako úspěšný.

Další část kapitoly je věnována vývoji společné měny po završení projektu hospodářské a měnové unie na pozadí plnění Paktu stability a růstu a dalších aktivit EU, orientovaných na procesy nominální a reálné konvergence a na regulaci a synchronizaci ekonomických cyklů. Aktuálně jsou uvedeny výsledky těchto procesů s ohledem na dopady poslední finanční a ekonomické krize a probíhající dluhové krize na společnou měnu a na perspektivu jejího dalšího vývoje, včetně přehledu nejnovějšího instrumentária v dané oblasti integrační spolupráce.

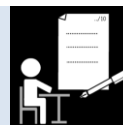
**SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV K ZAPAMATOVÁNÍ**

Měnová unie; Evropský měnový systém; ecu; měnová a hospodářská unie; konvergenční kritéria; Evropská centrální banka; Pakt stability a růstu.

**KONTROLNÍ OTÁZKY**

Vyhodnoťte fungování Evropského měnového systému z hlediska jeho přínosu pro realizaci hospodářské a měnové unie EU.

Uveďte alternativy dalšího vývoje společné měny Evropské unie.

**KONTROLNÍ TEST**

Ukázka:

V rámci Evropského měnového systému ECU neplnilo funkci

- a) platidla
- b) úvěrové měny
- c) zúčtovací měny

Hlavním cílem Evropského měnového systému byla(o)

- a) zajištění stability měnových kurzů členských zemí ES
- b) vytvoření společné měny členských zemí ES
- c) koordinace měnových politik členských zemí ES

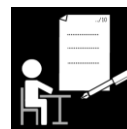
Obsahem Paktu stability a růstu je plnění

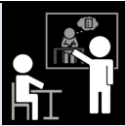
- a) fiskálních a měnových kritérií

b)fiskálních kritérií

c)měnových kritérií

**POZNÁMKY**



|                                                                                                                                                           |                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>VÝSTUPY Z UČENÍ</b>                                                                                                                                    |  |
| <i>Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci této kapitoly</i>                                                                                    |                                                                                     |
| <b>BUDETE UMĚT</b><br>Definovat pojem hospodářská a měnová unie.                                                                                          | <b>ZNALOSTI</b>                                                                     |
| <b>BUDETE SCHOPNI</b><br>Vyhodnotit dosavadní vývoj měnové spolupráce členských zemí EU a nastínit možné perspektivy dalšího vývoje v dané oblasti.       | <b>SCHOPNOSTI</b>                                                                   |
| <b>ZÍSKÁTE</b><br>Schopnost vyhodnotit procesy nominální a reální konvergence členských zemí EU a jejich vliv na vznik a vývoj hospodářské a měnové unie. | <b>DOVEDNOSTI</b>                                                                   |

## LITERATURA

Balassa, B.: European Economic Integration, North Holland, Amsterdam 1975

Pinder, J.: „Evropské společenství, Budování unie“, Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci, Praha 1994, ISBN 80-901281-2-2

Hansen, J. D., ed.: „European Integration, An Economic Perspective“, Oxford University Press Inc., New York, 2001, ISBN 0-19-870060-1

Adámková, V., Jakš, J.: Ekonomické změny v západní Evropě, Politická ekonomie XLII, 1994, č. 2

Adámková, V.: „Jednotný vnitřní trh Evropské unie – výchozí základna pro formování hospodářské a měnové unie“, Současná Evropa a ČR, 1996, č. 1, CES VŠE v Praze, ISSN-1211-4073

„Amsterodamská smlouva“, MZV ČR – ÚMV Praha, ISBN 80-85864-73-8

Příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie  
Bílá kniha, Komise ES, Brusel, Delegace EK v ČR, Praha 1995

The Cecchini report, studie Komise, březen 1988

Economic Evaluation of the Internal Market, European Economy, 1996, č. 4

Thomson Financial Securities Data, The Wall Street Journal Europe, 2000

Action Plan for the Single Market, Commission Communication of 4 June 1997 to the European Council

How Does the Internal Market DG Really Work?, Single Market News No. 19/1999, European Commission, Internal Market DG, Bruxelles

Economic Reform: Report on the functioning of Community Product and Capital Markets, presented by the Commission in response to the conclusions of the Cardiff European Council, 1999, European Commission

The Strategy for the Internal Market for the Next Five Years, Single Market News No. 19/1999, European Commission, Internal Market DG, Bruxelles

Lisbon European Council: Presidency Conclusions, Press Release: Lisbon 24. 3. 2000 - No. 100/1/.

Initiative for the Completion of the European Home Market, The Kangaroo Group, The Movement for Free Movement, Brussels, November 2002

Internal Market Strategy 2003 - 2006, European Commission, Brussels, May 2003

"Priorities for the next ten years", Single Market News, 10<sup>th</sup> anniversary Special, European Commission, Internal Market DG, Bruxelles, s. 19

Coffey, P., Presley, J. R.: European Monetary Integration, The MacMillan, St. Martin's Press, London and Basingstoke, 1971

Consolidation version of Council Regulation 1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure – the dissuasive arm of the Stability and Growth Pact, European Commission, Brussels, 2005

De Grauwe, P.: The Economics of Monetary Integration, Oxford University Press, Oxford 1994

European Council Presidency Conclusions of 22-23 March 2005, endorsing and including the ECOFIN Council Report of 20 March 2005 on „Improving the implementation of the Stability and Growth Pact“, European Commission, Brussels, 2005

European Economic Forecast, Autumn 2010, European Commission, Brussels, 2010

Hansen, J. D., ed.: European Integration, An Economic Perspective, Oxford University Press Inc., New York, 2001

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník Evropské unie, 9. května 2008 (Úř. věst. C 115)

One Currency for Europe, Green Paper on the Practical Arrangements for the Introduction of the Single Currency, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1995

Realisation by Stages of Economic and Monetary Union in the Community, Supplement, Bulletin 11/1970 Werner Plan, European Communities

Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact, Amsterdam, 17 June 1997, European Commission, Brussels, 1997

Smlouva o Evropské unii. Smlouva o založení Evropského společenství, Victoria Publishing, a. s., Praha 1994

The Economic Adjustment Programme for Greece (26 May 2010), Occasional Papers No. 61, European Commission, Brussels, 2010

EU Economic governance „Six-Pack“ enters into force. In: EUROPA – Press Releases [online]. 12. 12. 2011

Treaty establishing the European Stability Mechanism (ESM) signed. In: European Commission: Economic and Financial Affairs [online]. 2. 3. 2012

Treaty on Stability, Coordination and Governance signed. In: European Council [online]. 2. 3. 2012